

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Yüksek Lisans Tezi

İsmail ÖZKARCI

HAZİRAN - 2019

ULUSAL VE ULUSLARARASI HUKUKTA TERÖR SUÇLULARININ İADESİ

İSMAİL ÖZKARCI

TARAFINDAN

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜNE
SUNULAN TEZ

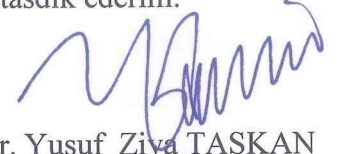
YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZİRAN 2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Seyfullah YILDIRIM
Enstitü Müdür V.

Bu tezin Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm şartları sağladığımı tasdik ederim.

Prof. Dr. Yusuf Ziya TAŞKAN
Anabilim Dalı Başkanı

Okuduğumuz ve savunmasını dinlediğimiz bu tezin bir Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm kapsam ve kalite şartlarını sağladığımı beyan ederiz.

Dr. Öğr. Üyesi Yasin POYRAZ
Danışman

Jüri Üyeleri

Dr. Öğr. Üyesi Ömer ÇELEN (AYBÜ / Kamu Hukuku)

Dr. Öğr. Üyesi Yasin POYRAZ (AYBÜ / Kamu Hukuku)

Dr. Öğr. Üyesi Enes KÖKEN (KKÜ / Kamu Hukuku)

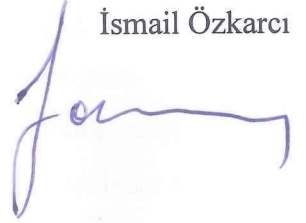

Bu tez içerisindeki bütün bilgilerin akademik kurallar ve etik davranış çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca bu kurallar ve davranışların gerektirdiği gibi bu çalışmada orijinal olmayan her tür kaynak ve sonuçlara tam olarak atıf ve referans yaptığımı da beyan ederim; aksi takdirde tüm yasal sorumluluğu kabul ediyorum.

Adı Soyadı :

İsmail Özkarcı

İmza :

ÖZET

ULUSAL VE ULUSLARARASI HUKUKTA TERÖR SUÇLULARININ İADESİ

Özkarıcı, İsmail

Yüksek Lisans, Kamu Hukuku

Tez Yöneticisi: Dr. Öğr. Üyesi Yasin POYRAZ

Haziran 2019, 104 sayfa

Terör, “belirli bir amaç doğrultusunda yıldırma, sindirme, tehdit, korkutma ve şiddet yöntemlerini kullanma” şeklinde tanımlanabilir. Terörizm, devletlerde istikrarın bozulmasına yol açmakta, birçok toplumsal probleme sebebiyet vermektedir. Terör faaliyetleri genel olarak siyasi birtakım amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilmektedir. Bu durum terör faaliyetleri ile siyasal suçlar arasında ilişkinin açıklanmasını gerekli kılmaktadır. Siyasi suçlar, suçluların iadesinde önem ifade eden bir kavramdır. Suçluların iadesi uluslararası adli yardımlaşmanın en önemli vasıtalarından birisidir. Devletler suç ve suçluyla tek başlarına mücadele edememekte, farklı devletlerin yardımıyla suçluların yargılanmasını sağlamaktadırlar. Bu durum, suçluların iadesi kurumunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu çalışmada, ulusal ve uluslararası hukuk kapsamında terör suçlarının iadesi konusu ele alınmış, terör suçu somutlaştırılarak suçluların iadesi kurumu içerisindeki konumu saptanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: terör, iade, suçluların iadesi

ABSTRACT

EXTRADITION OF TERRORISTS IN NATIONAL AND INTERNATIONAL LAW

Özkarcı, İsmail

Master's Thesis, Public Law

Thesis Supervisor: Dr. Yasin POYRAZ

June 2019, Pages 104

Terrorism can be defined as "intimidation, suppression, threatening, frightening and using violence for a specific purpose". Terrorism causes destabilization in states and causes many social problems. Terrorist activities are generally carried out for some political purposes. This necessitates an explanation of the relationship between terrorist activities and political crimes. Political crimes are a concept that is important for the extradition of criminals. Extradition is one of the most important means of international legal cooperation. States cannot fight crime and perpetrators alone, and they ensure that criminals are tried with the help of different states. This led to the emergence of the institution for extradition. In this study, the issue of extradition of terrorist offenses under national and international law has been reviewed, and the position of the offender within the extradition institution has been tried to be objectified.

Keywords: Terror, Extradition, Extradition of Criminals

TEŞEKKÜR

Çalıőmanın ortaya çıkma sürecinin baştan sona her aşamasında bana destek olan ve yol gösteren, tezimin tamamlanmasının uzaması karşısındaki hoşgörüsü ve motive edici davranışları ile bu aşamaya gelmemi sağlayan kıymetli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Yasin Poyraz'a ve bu süreçte bana her türlü desteği veren eşime sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1
1. TERÖR KAVRAMI ve TERÖR SUÇLARI	4
1.1. Kavram Olarak Terörizm	4
1.2. Terör Suçu Tanımı	8
1.2.1. Mutlak Terör Suçu	12
1.2.2. Terör Amacıyla İşlenen Suçlar	15
1.2.3. TMK’da ve Diğer Kanunlarda Tanımlanan Terör Suçları	16
1.3. Terörle Mücadele Kapsamında Uluslararası Yasal Düzenlemeler	19
1.3.1. Birleşmiş Milletlerin Teröre Yaklaşımı	20
1.3.2. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)’nün Teröre Yaklaşımı	23
1.3.3. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı’nın Teröre Yaklaşımı	24
1.3.4. Avrupa Birliği’nin Teröre Yaklaşımı	26
1.3.5. İslam İşbirliği Örgütü’nün Teröre Yaklaşımı	28
1.3.6. İnsan Hakları Açısından Terörle İlgili Uluslararası Çalışmalar	29
1.4. Terörle Mücadele Kapsamında Devletlerin Ulusal Mevzuat Düzenlemeleri	31
1.5. Siyasi Suçlu -Terör Suçlusunu Ayrımı	37
2. SUÇLULARIN İADESİ	41

2.1. İade Kavramı ve Niteliği.....	41
2.2. Suçluların İadesi Kavramının Tarihçesi.....	45
2.3. Suçluların İadesi Yöntemi.....	48
2.3.1. İade Teklifi	50
2.3.2. Talepnamenin Geri Alınması	52
2.3.3. Talepnamenin Talep Edilen Devlet Tarafından Tetkiki ve Tedbirler	52
2.3.3.1. Yargı Sistemi (İngiliz-Amerikan Sistemi).....	53
2.3.3.2. İdari Sistem (Eski Fransız Sistemi)	53
2.3.3.3. Karma Sistem (Belçika Sistem).....	54
2.4. Suçluların İadesinin Neticeleri.....	55
2.4.1. İadeye Konu Olan Suçtan Başkasından Muhakeme Etmeme	56
2.4.2. İadeye Konu Olan Suçta Meydana Gelen Değişiklikler	58
2.4.3. İade Edilen Şahsın Rızası.....	58
2.4.4. Üçüncü Bir Devlete İade	58
3. ULUSAL ve ULUSLARARASI HUKUK BAKIMINDAN TERÖR SUÇLULARININ İADESİ ve TÜRKİYE UYGULAMASI	60
3.1. Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi Hazırlık Çalışmaları Ve Sözleşmenin Akdi.....	61
3.1.1. Genel Olarak	61
3.1.2. Sözleşmenin Amacı.....	62
3.1.3. Sözleşmenin Yapısı	63
3.1.3.1. Genel Olarak.....	63
3.1.3.2. Sözleşmenin Özerk Yapısı.....	64
3.1.3.3. Sözleşme ile Diğer İkili ve Çok Taraflı Sözleşmeler Arasındaki İlişki	65

3.2. Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Suçluların İadesi.....	66
3.2.1. Genel Olarak	66
3.2.2. Vatandaşın İadesine İlişkin Hüküm ve Sonuçları	68
3.3. İade Hukukunun Kaynakları.....	71
3.3.1. Genel Olarak	71
3.3.2. Kaynaklar Arasındaki İlişki	74
3.4. Suçluların İadesinde Türk Mevzuatı.....	77
3.4.1. Suçluların İadesinde Olumlu Şartlar	77
3.4.1.1. Bir Anlaşmanın Varlığı	78
3.4.1.2. Suç Teşkil Eden Bir Fiilin Varlığı.....	78
3.4.1.3. Fiilin Her İki Devlet Kanununa Göre Suç Olması	78
3.4.1.4. Suçun Takip Edilebilir Olması	78
3.4.1.5. Suçun Geri Vermeye Konu Teşkil Etmesi	82
3.4.2. Suçluların İadesinde Olumsuz Şartlar	83
3.4.2.1. Vatandaşın Geri Verilmezliği Kuralı.....	83
3.4.2.1.1. Kuralın Leh ve Aleyhindeki Görüşler.....	84
3.4.2.1.2. Vatandaşlığın Tespit Anı	85
3.4.2.2. Siyasi Suçtan Dolayı Geri Verilmezlik Kuralı	86
3.4.2.2.1. Siyasi Suç Kavram ve Tanımı.....	86
3.4.2.2.2. Siyasi Suç Çeşitleri	88
3.5. Türk Hukukunda Siyasi Suçluların Geri Verilmezliği Kuralı	88
3.5.1. Terör Suçları.....	89
3.5.1.1.Genel Olarak.....	89

3.5.1.2. TÖDAS'a Göre Terör Eylemleri	91
3.5.1.3. Türk Hukukuna Göre Terör Kavramı	93
3.5.1.4. Anarşizm.....	94
3.5.1.5. İnsanlığa Karşı Suçlar ve Soykırım	95
3.5.1.6. Savaş Suçları.....	96
3.5.2. Mali Suçlardan Dolayı Geri Verilmezlik	96
3.5.3. Askeri Suçlardan Dolayı Geri Verilmezlik	97
3.5.4. Basın Suçlarından Dolayı Geri Verilmezlik.....	98
3.5.5. Non Bis In Idem Kuralı Gereği Geri Verilmezlik.....	97
3.5.6. Geri Verme Talep Edilen Devletin Yargı Hakkı Bulunması veya Suçun Onun Ülkesinde İşlenmiş Sayılması Hallerinde Geri Verilmezlik	98
3.5.6.1. Suçun Talep Edilen Devlet Ülkesinde İşlenmiş Olması.....	98
3.5.6.2. Suçun Talep Edilen Devletin Ülkesi Dışında İşlenmesine Rağmen Devletin Yargı Hakkının Bulunması.....	101
3.5.7. İşlenen Suçun Ölüm Cezasını Gerektirmesi Halinde Geri Verilmezlik.....	102
3.5.8. Kamu Düzeni Çekincesi Nedeniyle Geri Verilmezlik	103
SONUÇ	105
YARARLANILAN KAYNAKLAR	109

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
BM	: Birleşmiş Milletler
İİÖ	: İslam İşbirliği Örgütü
md	: Madde
MÖ.	: Milattan Ömce
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
SİDAS	: Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TMK	: Terörle Mücadele Kanunu
TÖDAS	: Terörün Önlenmesine Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi
UCM	: Uluslararası Ceza Mahkemesi

GİRİŞ

Terörizm kavramı, devletlerde toplumsal düzeni tehdit eden ve istikrarın bozulmasına neden olan, şiddet içeren suçları ifade etmek için kullanılmaktadır. Terörizm, yalnızca belirli bir coğrafi bölge veya devletle sınırlı kalmamakta eylemin yapıldığı alanın ötesinde de çeşitli sonuçlar doğurmaktadır. Bu bağlamda terörizmin ulus devletlerin ve uluslararası toplumun istikrarına yönelik en temel güvenlik problemlerinden birisini oluşturduğu söylenebilir. Terör kavramı hakkında farklı yazarlarca birçok tanımlama yapılmıştır. Doktrinde bazı yazarların terör kavramını daha çok siyasal nitelikte gördükleri ve bu kapsamda bir tanımlama yaptıkları anlaşılmaktadır. Terör kavramı, genellikle siyasi bir amaçla veya belirli bir amacın gerçekleştirilmesine yönelik olarak korku yaratılması amacıyla bir kişi, bir grup ya da bir dış devlet tarafından gayrimeşru bir yolla bireye ya da topluma karşı bilerek ve isteyerek şiddet kullanma ya da şiddet ile tehditte bulunma şeklinde tanımlanabilir. Terör kapsamında değerlendirilen bir eylemde şiddet kullanılması veya bireylerin şiddetle tehdit edilmeleri gerekmektedir. Uluslararası alanda, hem bölgesel hem de uluslararası örgüt düzeyinde terör kavramının tanımı konusunda bir uzlaşmaya varılamamıştır. Terör eylemlerinin neler olduğu, bu kavramın kapsamının nasıl sınırlandırılması gerektiği konusunda da özellikle bazı devletlerin ikircikli tutum sergiledikleri görülmektedir. Halkın gerçekleştirdiği eylemler meşru bir direniş olarak görülürken eylemin gerçekleştirildiği ülkeye göre farklı devletler tarafından bu tür eylemlerin terörist faaliyetler şeklinde değerlendirildikleri söylenebilir.

Terörizm kendine özgü bir şiddet stratejisi ve yöntemidir. Bu nedenle istisnai durumlar haricinde ceza kanunlarında başlı başına bir suç olarak kendisine yer bulamamıştır. Terör suçları kavramı denildiğinde Anayasal düzeni değiştirmek amacıyla terör faaliyetlerinde bulunulması akla gelmelidir. Hukuki ve özgürlükçü bir anayasa, vatandaşlarla kuvvetli bağlar kurmuş durumdadır. Bu bağın bir terör eylemi aracılığıyla ortadan kaldırılması da ciddi bir suç teşkil etmektedir. Terör, devletlerin egemenlik alanlarını sınırlandıran önemli bir tehdit konumundadır. Günümüzde birçok terör örgütü küresel bir yapıya bürünmüş tek bir devlet tarafından ortadan kaldırılması güçleşmiştir. Bu

durum, terör örgütlerine karşı devletlerin birbirleriyle işbirliği içerisinde olmalarını gerekli kılmıştır. Günümüzde, teknolojik gelişmelerle birlikte ulaşım araçlarında önemli bir ilerleme yaşanmıştır. Bu durum suçlular tarafından da suçun işlendiği ülkenin terki bağlamında kullanılmaktadır. Suç işlediği ülkeden kaçan bir kişi, yargılanmaktan ve cezalandırılmaktan kurtulabilmektedir. Bu durumun adaletin gerçekleşmesinin önünde ciddi bir engel teşkil ettiği söylenebilir. Bütün bu belirtilenler nedeniyle uluslararası anlamda siyasi bir işbirliğinin de göstergesi olan geri verme, ceza adalet sistemini direkt olarak etkileyecek biçimde düzenlenmiştir. Geri verme kurumu sayesinde bir ülkede suç işleyerek başka bir ülkeye kaçan sanık ya da mahkûm, suç işlediği ülkenin talebi veya bulunduğu devletin başvurusu ile suç işlediği devlete teslim edilebilmektedir. Geri verme kurumu, hem uluslararası hukuku hem de ceza hukukunu yakından ilgilendirmektedir. Bu iki alanın kesiştiği noktada yer alan geri verme, tarih boyunca birçok olayla gündeme gelmiştir. Hemen hemen her devletin, geri verme kurumuna başvurarak farklı devletlere iade işlemi gerçekleştirdikleri ve kendi yargılayabilecekleri kişileri teslim aldıkları görülmektedir. Geri vermenin uluslararası hukuk ve ceza hukuku ile bağlantılı olması, kurumun karma bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Geri verme kurumunun işlemediği bir noktada suçluların farklı ülkelere kaçarak yargılanmaktan ve cezalandırılmaktan kurtulmaları mümkün hale gelmektedir.

Geri verme, bir kimsenin bir devlet tarafından başka bir devlete, kovuşturulmak veya kesinleşmiş cezasının infazının gerçekleştirilmesi üzerine teslimini içeren en eski adli yardımlaşma türlerindedir. Geri verme kurumunun günümüzdeki anlamına, 19. Yüzyıl başlarında kavuştuğu görülmektedir. O döneme kadar, geri verme yalnızca siyasi suçlara uygulanmıştır. Adi suçlarla ilgili olarak suçluların geri verilmesine ancak 17. Yüzyılda başlanabilmıştır İnsan hakları hukuku alanında yaşanan gelişmelerin de suçluların iadesinde devletlerarasında karşılıklı anlaşmaların yapılması bakımından önemli bir itici güç teşkil ettiği söylenebilir. 19. Yüzyıl ile birlikte yeni ortaya çıkan ulus devletlerde, otokratik devletlerin kişisel özgürlüklere müdahalelerini kısıtlama ve bireysel özgürlükleri koruma altına alma şeklinde bir anlayışın hâkim olduğu görülmektedir. Bu anlayış, etkisini, bireysel özgürlüklerin konu edildiği geri verme anlaşmalarında göstermiştir.

Geri verme kurumunun düzenlendiği hukuk kurallarını temel olarak iki farklı kategoride ele almak mümkündür. Kurallar, uluslararası hukuk kuralları ve iç hukuk

kuralları şeklinde sınıflandırılabilir. Uluslararası hukuk kurallarının geri verme kurumu üzerindeki etkisi ve önemi büyüktür. Bu kurallar, temel olarak ikili ve çok taraflı uluslararası anlaşmalar, uluslararası örf adet hukuku ve karşılıklılık ilkesinin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Bu kuralların yanında devletler kendi iç hukuklarında da geri vermeye ilişkin düzenlemeye gitmektedirler. İç hukuk düzenlemeleri ile taraf olunan uluslararası sözleşmeler ve uluslararası örf adet kuralları arasında ortaya çıkabilecek çatışmalar söz konusu kurumla bağlantılı olan problemlerin çözümünü güçleştirmektedir.

1. TERÖR KAVRAMI ve TERÖR SUÇLARI

1.1. Kavram Olarak Terörizm

Terör sözcüğü köken bakımından incelendiğinde, Latincedeki korkutmak anlamına gelen "terere" kelimesinden türediği görülmektedir¹. Türk Dil Kurumu (TDK)'nda ise "Yıldırı" olarak tanımlanmaktadır². Terör sözcüğünün günümüzdeki anlamıyla kullanımı, ilk kez Fransız devrimi sonrasında gerçekleşmiştir. 1793 yılının Mart ayından 1794 Temmuz'a kadar olan dönem için, "terör rejimi" veya "terör dönemi" ifadesi kullanılmıştır. Bu dönemde, Fransız İhtilali'ne karşı muhalif tavır takınan bireyler yoğun bir baskı rejimi ile karşı karşıya kalmışlardır. Terör sözcüğü de bu baskıyı ifade edecek biçimde kullanılmıştır³.

Terör kavramı, geniş kapsamlı bir biçimde, birçok farklı yönü de göz önünde bulundurularak tanımlanmaya çalışılmaktadır. Doktrinde, her türlü şiddet eylemini terör kavramı ile açıklamaya çalışan kimi yazarlar bulunmaktadır. Bunun yanında şiddet içerse dahi devrimci ayaklanmaların terör kapsamında ele alınamayacağını belirten görüşlere de rastlamak mümkündür. Dünya üzerinde hemen hemen her ülkenin ve her siyasal oluşumun terör kavramına farklı bir anlam yüklediği görülmektedir. Bu yüklenen anlamda, ülkelerin ya da siyasal oluşumların hedeflerine en kolay yoldan nasıl ulaşacakları da göz önünde bulundurulmaktadır. Bu bakımdan terör kavramına yüklenen anlamın hedeflere göre değişiklik gösterebildiği söylenebilir. Örneğin ülkelerden biri tarafından terörist olarak görülen bir grup başka bir ülke tarafından özgürlük savaşçısı olarak adlandırılabilir.

¹ WILKINSON, Paul, Political Terrorism, Macmillan, London,1974, s. 9.

² Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük, <http://sozluk.gov.tr/>, E. T. 02.07.2019 (çevrimiçi).

³ YAYLA, Atilla, "Terörizm: Kavramsal Bir Çerçeve", Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C. 155, S. 1-4, Y. 1980, s. 335.

Terörizm, devletlerde istikrarın bozulmasına yol açan ve şiddet içeren suç olarak tanımlanabilir. Yine terör kavramı için devletlerarası bir politika olduğu ve yeni dünya düzeninin beraberinde getirdiği yeni bir savaş biçimi olduğu söylenebilir. Devletlerin ulusal çıkarları, terör kavramına yönelik çifte standart içeren uygulamaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu bağlamda bazı devletlerin korumaları altında, birtakım terör saldırıları gerçekleştiren örgütlerin iki devlet arasındaki mücadelede araç olarak kullanıldıkları görülmektedir⁴.

Hollandalı Siyaset Bilimci Alex P. Schmid'e göre terör hakkında yapılabilecek 140 adet tanımlama bulunmaktadır. Bu tanımlar incelendiğinde 20 adet ortak amaç dikkat çekmektedir. Yirmi amaç içerisinde ise beş temel unsur hemen hemen bütün tanımlamalarda yer alması bakımından önem taşımaktadır. Bu unsurlar; şiddet veya zor kullanımı, siyasal amacının olması, dehşet ve korku salma, tehdit ve toplumda uyandırılan psikolojik etki şeklinde sıralanabilir⁵.

Siyasal bir şiddet eyleminin terör kapsamında ele alınarak yorumlanabilmesi için üç temel unsurun varlığı aranır. Bu unsurlar, ideoloji, örgütlenme ve eylemdir. Terör faaliyetlerinde özellikle ideoloji, üzerinde durulması gereken önemli bir kavramdır. İdeoloji, çeşitli inançları, değer yargılarını ve amaçları içerisinde barındırmaktadır. İdeolojinin, terör eylemlerine meşruluk kazandırmada önemli bir rol üstlendiği söylenebilir. Sıradan bir şiddet eylemi, ideoloji unsurunun eklenmesiyle birlikte terör faaliyeti olarak nitelendirilmeye başlanabilecektir. Bir örgütün kimliğini belirlemek için öncelikle o örgütün ideolojisini doğru bir biçimde saptayabilmek gerekmektedir. İdeoloji, örgütlenmenin gerçekleştirilmesinde, örgüte militan kazandırılmasında, sempatanlar yaratılmasında ve terör eylemlerinin gerçekleştirilmesinde büyük önem ifade etmektedir. Terör örgütlerinin her biri, kendi ideolojileri çerçevesinde bir siyasi düzenin kurulmasını amaçlamaktadır. Terör eylemleri, eylemi gerçekleştiren terör örgütlerinin ideolojilerine göre etnik, dini veya sol ideolojiler şeklinde bir ayrıma tabi tutulabilir⁶.

⁴ ŞİMŞEK, Murat, "Terörizm: Kavramsal Bir Çalışma", Akademik Bakış Dergisi, S. 54, Y. 2016, s. 320.

⁵ BAL, İhsan, Terörle Mücadele ve Komplo Teorileri, Alfa Yayıncılık, Ankara, 2006, s. 2.

⁶ KEDİKLİ, Umut, Uluslararası Terörizm ve Devlet Sorumluluğu, Hazar Matbaacılık, Ankara, 2013, s. 37.

Terör eylemine bulaşan kişilerin genellikle aşırılıktan hoşlanan ve karşıt görüşlere karşı tahammül edemeyen bireyler oldukları görülmektedir. Terörizm, belirli bir coğrafi bölge veya devletle sınırlı kalmamakta eylemin yapıldığı alanın ötesinde de çeşitli sonuçlar doğurmaktadır. Bu bağlamda terörizmin ulus devletlerin ve uluslararası toplumun istikrarına yönelik en temel güvenlik problemlerinden birisini oluşturduğu söylenebilir.

Terörizm, günümüzde yeni bir savaş metodu olarak görülmektedir. Bu metot ile ilgili olarak doktrinde “Düşük Yoğunluklu Savaş” kavramı da kullanılmaktadır. Hukuk doktrini incelendiğinde terör kavramının farklı şekillerde tanımlanmaya çalışıldığı görülmektedir. Bazı yazarlar, terör kavramını daha çok siyasal bir kavram olarak kabul ederek değerlendirmeye çalışmışlardır. Bu değerlendirme sonucunda, “Genellikle siyasi bir amaçla veya belirli bir amacın gerçekleştirilmesine yönelik olarak korku yaratılması amacıyla bir kişi, bir grup ya da bir dış devlet tarafından gayrimeşru bir yolla bireye ya da topluma karşı bilerek ve isteyerek şiddet kullanma ya da şiddet ile tehditte bulunma” şeklinde bir terör tanımı ortaya çıkmıştır. Bu tanım çerçevesinde terör olarak ifade edilen şeyin, “şiddet kullanma” ya da “şiddetle tehdit etme” olduğu anlaşılmaktadır⁷.

Şiddet, terörün bir unsuru konumundadır. Terörün bir de psikolojik unsuru bulunmaktadır. “Korkutmak” olarak adlandırılan bu unsur, terör eyleminin yapıldığı kişi veya topluluğa karşı tehdidin ya da zorlamanın kullanıldığını ifade etmektedir. Türk hukuk doktrini içerisinde terör kavramına ilişkin pek çok sayıda tanımlamaya rastlamak mümkündür. Terör, insanlarda korku ve paniğe yol açmak için kullanılan bir araçtır. Terörün amaçlarından birisi de toplumda bir korku ikliminin hâkim olmasını sağlamaktır.

Terör faaliyetleri genel olarak siyasi birtakım amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda terör için düzenli ve planlı bir biçimde bir amaca yönelik olarak hareket eden örgütlerce gerçekleştirilen şiddet içeren eylemler tanımıyla bulunmak mümkündür. Doktrinde yer alan tanımlardan yola çıkarak terör için şiddet ve baskının kullanıldığı eylemler nitelendirmesinde bulunulabilir. Terör faaliyetlerinin hedefi genellikle masum insanlar olmaktadır. Bunun yanında terörün, mevcut devlet düzenine karşı bir başkaldırı olma özelliği de bulunmaktadır. Terör eylemlerinin psikolojik anlamda

⁷ YAYLA, s. 336.

başarıya ulaşabilmeleri için toplumda bir korku yaratması, toplumu sindirmesi gerekmektedir⁸.

Terörün tanımı, devletlere ve bu devletlerin siyasal görüşlerine göre değişiklik göstermektedir. Terör ve terörist kavramı üzerinde hem devletler hem de hukukçular arasında bir anlaşmazlık yaşanmaktadır⁹. Dünya hukuk doktrini bağlamında terör kavramının tanımı incelenirse, en yaygın biçimde kullanılan tanımlamaların başında, Fransız Hukukçu Marcelle Gaussher'e ait tanım gelmektedir. Gaussher'e göre terör "Klasik çatışmada kasıtlı öldürme şekillerine göre önemi az olan öldürme şekilleridir. O, siyasileri öldürmek ve mallara saldırmaktır¹⁰." Bu tanımdaki terör kavramının siyasi faktörler çerçevesinde açıklanmaya çalışıldığı görülmektedir. Brezilyalı Hukukçu Jean-Georges'un görüşü de bu tanıma benzerdir. Söz konusu yazara göre, iç terör, ne şekilde olursa olsun bir suçtur. Çünkü bu türden terör faaliyetleri siyasal ve sosyal amaçların sağlanabilmesi için devlet güvenliği doğrudan hedef alınarak gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle terör, yalnızca kendisine düşman olarak seçtiği devlete özgü bir yapıdadır. Uluslararası toplum için direkt olarak bir tehdit durumu söz konusu değildir. Terör tanımında birçok kavramsal sorun yer almaktadır. Kavram, yasal ve siyasal açıdan farklı yorumlamalara açık durumdadır. Ancak bundan, farklı yorumların hiçbir ortak noktasının bulunmadığı anlaşılmamalıdır. Terör kavramı, ayaklanma ve isyan hareketlerini ifade etmek için de kullanılmaktadır¹¹. Burada normal adi suçlar ve terör suçları arasındaki ayrıma da dikkat edilmesi gerekmektedir. Adi suçlar genellikle siyasi bir amaçla gerçekleştirilirken terör suçlarında toplumda bir korku oluşturulması amaçlanmaktadır. Terör suçları, korkunun yaygınlaştırılması hususunda eylemden önce yapılan planları da bünyesinde barındırmaktadır.

Uluslararası hukuk kuralları ve kaynaklar incelendiğinde terör suçunun kapsamını net bir biçimde ortaya koyan, terör suçunun bütün özelliklerini kapsayan bir tanım yapmanın zor olduğu görülmektedir. Uluslararası alanda, hem bölgesel hem de uluslararası örgüt

⁸ BAL, s. 4-5.

⁹ ÇAPAR, Erkan, Türkiye'de İç Güvenlik ve Terörle Mücadele, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013, s. 52.

¹⁰ ALPKAYA, Faruk/KAVAS, Levent, "Terör ya da Mülkün Temeli Üzerine Deneme (II)", Birikim, S. 56, Y. 1996, s. 7.

¹¹ DEMİR, Cenker Korhan, Sebeplerinden Mücadele Yöntemlerine Etnik Ayrılıkçı Terörizm, Atlas Akademik Basım Yayın, Ankara, 2017, s. 84.

düzeyinde terör kavramının tanımı konusunda bir uzlaşmaya varılamamıştır¹². Bazı araştırmacılar terör faaliyetlerinin nasıl gerçekleştirildiğine yoğunlaşmış ve kullanılan yöntemden hareket edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bazı araştırmacılar ise terörü dini veya ideolojik bir amaçla ilişkilendirmeyi tercih etmektedirler. Bu görüş bağlamında terör için, belirli bir dini veya ideolojik hedefin gerçekleştirilmesi için kullanılan şiddet tanımı yapılabilir. Özellikle 11 Eylül 2001 tarihinde yaşanan olaylardan sonra terör, İslam dini ile irtibatlandırılmaya çalışılmıştır. Nitekim Almanya Başbakanı Merkel de 2017 yılının Şubat ayında Türkiye ziyareti sırasında yaptığı konuşmada, “İslamcı terör” ifadesini kullanmıştır. Türkiye Cumhurbaşkanı ise bu beyan karşılığında, ifadenin İslam ve Müslümanlarla bağdaşmadığını ve terörün bir dini olmayacağını belirtmiştir¹³.

Terör eylemlerinin neler olduğu, bu kavramın kapsamının nasıl sınırlandırılması gerektiği konusunda da özellikle bazı devletlerin ikircikli tutum sergiledikleri görülmektedir. Halkın gerçekleştirdiği eylemler meşru bir direniş olarak görülürken eylemin gerçekleştirildiği ülkeye göre farklı devletler tarafından bu tür eylemlerin terörist faaliyetler şeklinde değerlendirildikleri söylenebilir. Günümüzde, terör eylemi olarak nitelendirilebilecek birçok eylem, Batılı ülkeler tarafından desteklenmektedir. Bu nedenle Batılı devletlerin kendi çıkarları doğrultusunda bir terör tanımı yaptıkları görülmektedir. Bugün Orta Doğu'nun içerisinde bulunduğu durum da bunu kanıtlar niteliktedir.

Terörün ve terör eylemlerinin amacı toplumda korku uyandırmaktır. Ancak terör örgütlerinin nihai hedeflerinin korku yaymakla sınırlı kaldığı söylenemez. Terör, temel hedefine ulaşmak ve karşıtı olduğu kuvveti belirli değişiklikler yapmaya mecbur bırakmak için “korku yayma”yı bir araç olarak kullanır. Terör hakkında hukuk doktrinde yapılan tanımlar incelendiğinde genel kabul gören kapsamlı bir tanımın olmadığı görülmektedir. Ancak doktrinde yer alan tanımlar da belirli bir yeterlilik düzeyine sahiptir. Bu tanımlardaki ortak noktalar, normal kabul edilemeyecek düzeyde şiddet yönelimine vurgu yapılması ve failin suçu işleme amacının şiddet kullanma yoluyla korku yaratmak olmasıdır. Terör kasıtlı olarak işlenebilen bir suçtur. Suç doğası gereği, taksirle işlenemeyecek durumdadır.

¹² KEDİKLİ, s. 122.

¹³ ÜNDÜCÜ ARIKOĞLU Cemile, "Uluslararası Sistem ve Terörizm Arasındaki İlişki", Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi, C. 2, S. 1, Y. 2011, s. 12.

1.2. Terör Suçu Tanımı

Türkiye, zaman zaman şiddet olaylarının tırmanışa geçtiği, terör olayları ile istikrarı ve bütünlüğü ihlal edilme tehlikesi altında olan bir ülke konumundadır. Terörle daha etkin mücadele edebilmek adına, dönem dönem olağanüstü hal uygulamasına da başvurulmuştur. Olağanüstü hal, belirli bir süre ve bölge ile sınırlı olmasından dolayı uzun vadeli olarak tüm ülke genelinde uygulanacak tedbirlerin alınmasında yetersiz kalmıştır. Bu bağlamda ilk kez bir yasa olarak Terörle Mücadele Kanunu¹⁴ kabul edilmiştir¹⁵. TMK, terörün şiddetini artırdığı bir dönemde, 1991 yılında çıkarılmıştır. TMK ile birlikte TCK temelinde sürdürülen terörle mücadele politikaları değişmiş, güvenlik güçlerinin elleri güçlenmiştir. Genel olarak TCK kapsamında sürdürülen terörle mücadelede yeni tedbirler almak ve terörle mücadele eden güvenlik kuvvetlerinin elini kuvvetlendirmek amacıyla çıkarılmıştır. Dolayısıyla kanunun, içinde bulunduğu şartların ve dönemin bir ürünü olduğu söylenebilir.

Kanun metni incelendiğinde beş bölümün olduğu görülmektedir. İlk bölümde terör kavramının tanımı yapılarak terör suçları belirtilmiştir. İkinci bölümde terör suçlarına ilişkin yargılama yöntemlerine yer verilirken üçüncü bölümde kanun kapsamına giren suçlarda infaz kurallarının neler olduğu açıklanmıştır. Kanunun dördüncü bölümü, terörle mücadele ve terörle mücadelede görev alanlarla ilgili hususları düzenlemektedir. Son bölümde ise 1991 yılına dek olan dönemde işlenen suçlarla ilgili olarak geçici hükümlere yer verilmiştir.

Terör kavramının tanımı, 3713 sayılı TMK'nın "Terör tanımı" başlıklı 1. maddesinde yapılmıştır. İlk başta söz konusu kavram için "*baskı, cebir ve şiddet, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle gerçekleştirilen her türlü eylem*" ifadesi kullanılmışken 4928 sayılı yasayla birlikte TMK'nın 1. Maddesinde değişikliğe gidilmiş ve "*her türlü eylem*" ibaresi yerine "*suç teşkil eden her türlü eylem*" ibaresi getirilmiştir. Bu

¹⁴ Terörle Mücadele Kanunu, Kanun Numarası: 3713, Kabul ve Yayın Tarihi: 12/04/1991, Sayı: 20843 Mükerrer. "Terörle Mücadele Kanunu" bundan sonra çalışmada "TMK" olarak anılacaktır.

¹⁵ DÖNMEZER, Sulhi, "Organize Suçlulukla Mücadele", 22-29 Eylül 2001 tarihinde İzmir'de düzenlenen "Organize Suçlulukla Mücadele Kollokyumu"nda sunulan Sentez Raporu, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 1, Y. 2002, İstanbul, s. 5.

değişikle birlikte terör eylemi için amaç etrafında birleşilmesinin yeterli olarak görülmekten vazgeçildiği ve suç işleme amacı etrafında birleşilmesi şartının arandığı söylenebilir¹⁶.

5532 sayılı yasayla birlikte TMK’da yeniden değişikliğe gidilmiş ve ifade “*terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle*” şeklinde değiştirilmiştir. Bu değişiklikle birlikte terör tanımının daha dar bir kapsama alanına sahip olduğu ve “cebir ve şiddet” ibaresine bağımlı kılındığı söylenebilir. Böylece cebir ve şiddet içermeyen eylemlerin terör kapsamında ele alınmasının önü kapatılmıştır. Aynı maddenin devamında ise terör eylemlerinin “*bir örgüte mensup kişi veya kişilerce*” gerçekleştirilebilecekleri ifade edilmiştir. Bu ifade, terörü, örgüt kavramına da bağımlı duruma getirmiştir¹⁷. TMK’nın 1. Maddesindeki tanım, TMK’nın 7. maddesinde yer alan bir yollamayla birlikte bir unsur haline gelmiştir. 1. Madde, kendisi tek başına bir suç oluşturamamaktadır. Nitekim AYM de 31.3.1992 tarihli kararında “*Eylemin baskı, cebir, şiddet, korkutma, yıldırma gibi yöntemler kullanılarak, 1. maddede belirtilen amaçlarla gerçekleştirilmesi gerekir. Ancak bu sınırlamalar yeterli değildir. Terör tanımına giren bir eylemin terör suçuna girebilmesi için 4. ve 7. maddelerdeki öğeleri içermesi gerekir*”¹⁸.” şeklinde görüş beyan etmiştir. Doktrinde konuyla ilgili olarak farklı görüşler de bulunmaktadır. Bunlardan birine göre TMK’nın “terör tanımı” başlıklı 1. Maddesi, 7. madde ile beraber ele alındığında soyut olmaktan çıkarak terör örgütü kurma suçunun tanımını meydana getirmektedir¹⁹. Kanun koyucu tarafından bir terör suçları kategorisi oluşturulmak istense de adam öldürme, hürriyeti tahdit, hırsızlık, dolandırıcılık vs. gibi sui generis suçlarla ihlal edilen ve bir ceza normu ile korunan bir hukuk konusu olarak “terör suçu” ismini taşıyan bir suç kategorisi tam anlamıyla oluşturulamamıştır. Günümüzde de terör suçlarından değil genellikle terör saiki ile işlenen suçlardan bahsedilmektedir.

Terörizm daha önce de belirtildiği üzere, kendine özgü bir şiddet stratejisi ve yöntemidir. Bu nedenle istisnai durumlar haricinde ceza kanunlarında başlı başına bir suç

¹⁶ TAŞTAN, Mehmet, Açıklamalı İçtihatlı Terörle Mücadele Kanunu, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009, s. 108.

¹⁷ ACAR, Ünal / URHAL, Ömer, Devlet Güvenliği İstihbarat ve Terörizm, Adalet Yayınevi, Ankara, 2007, s. 346.

¹⁸ AMK, E. 1991/18, K. 1992/20, T. 31.3.1992, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, <http://www.kazanci.com.>, E. T.27.04.2019 (çevrimiçi).

¹⁹ ZAFER, Hamide, Ceza Hukukunda Terörizm, İstanbul, 1999, s. 120.

olarak kendisine yer bulamamıştır. Terör eylemleri de ayrı suç tipi değıllerdir. Bu kavram, hukuka aykırı bir eylemin niteliğini ifade etmektedir. Terör suçunu ya da kavramını tamamen soyut bir biçimde tanımlayarak tüm terör suçlarının bu tanım kapsamında yer alacağını belirtmek işin doğasına aykırıdır. Bu durum, yalnızca “suç” kavramını tanımlayarak suç tiplerinin hepsini bu kavramdan yola çıkarak tespit etmeye benzemektedir. Dolayısıyla yalnızca TMK md. 1’deki tanımdan yola çıkılarak tüm terör suçlarının belirlenmesi mümkün değildir. 3713 sayılı TMK’da terör ve terör suçlusu kavramlarına ilişkin tanımlamalar yer almaktadır. Kanunun 1. maddesinde terörün tanımına yer verilirken²⁰ 2. maddede ise kimlerin terör suçlusu olduğu belirtilmiştir²¹. TMK md. 2/2de, “*Terör örgütüne mensup olmasa dahi örgüt adına suç işleyenler de terör suçlusu sayılır*²²...” denilerek terör suçlusu sayılabilmek için terör örgütü üyesi olmak bir şart olarak öngörülmemiştir. Ancak bu, kuralın bir istisnası niteliğindedir. Buna göre kural olarak terör suçlusu, terör örgütüne üye olan kişidir. TMK’nın 1. maddesine dayanarak oluşturulan “terör suçları” failin saikinin önem taşıdığı suçlardır. Failin terör suçlusu olarak kabul edilebilmesi için terör odaklı amaçlar taşıdığıının delillerle kanıtlanması gerekmektedir. Fakat bunun haricinde direkt olarak mutlak bir biçimde terör suçları kapsamında yer alan fiiller de bulunmaktadır. Bunlar TMK md. 3’te “Terör suçları” başlığı altında belirtilmiştir. Kanundaki terör tanımına bakıldığında birçok hususun madde içerisine yerleştirildiği ve terörün demokratik toplum/hukuk/devlet düzenini yıkmaya yönelik şiddet faaliyetlerinden çok, Türkiye Cumhuriyeti Devletini yıkmaya, siyasal düzenini değıştirmeye, genel sağlığı, kamu düzenini vs. bozmaya yönelik suçlar şeklinde değılendirildiği görülmektedir. Kanun

²⁰ TMK’nın “Terör tanımı” başlıklı 1. maddesi “*Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değıştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.*” şeklindedir.

²¹ TMK’nın “Terör suçlusu” başlıklı 2. maddesi “*Terör suçlusu; birinci maddede belirlenen amaçlara ulaşmak için meydana getirilmiş örgütlerin mensubu olup da, bu amaçlar doğrultusunda diğersleri ile beraber veya tek başına suç işleyen veya amaçlanan suçu işlemese dahi örgütlerin mensubu olan kişi terör suçlusudur.*” şeklindedir.

²² 2/7/2012 tarihli ve 6352 sayılı Kanununun 74 üncü maddesi ile bu fıkra yer alan “ve örgüt mensupları gibi cezalandırılırlar” ibaresi madde metninden çıkarılmıştır. Yine bu doğrultuda TCK’nın 220/7. maddesi (Değışik: 2/7/2012 – 6352/85 md.) “*Örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işleyen kişi, ayrıca örgüte üye olmak suçundan da cezalandırılır. Örgüte üye olmak suçundan dolayı verilecek ceza yarısına kadar indirilebilir. (Ek cümle: 11/4/2013-6459/11 md.) Bu fıkra hükmü sadece silahlı örgütler hakkında uygulanır.*” şeklinde değıştirilmiştir. Böylece örgüt adına suç işlenmesinin doğrudan örgüt üyeliğiyle eşdeğer kabul edilmesinin önüne geçilmek istenmiştir.

koyucu bu şekilde bir düzenleme öngörerek terör suçlarının kapsamını genişletmek istemiştir. Ancak bu ifade, tanımı muğlâk hale getirmekte ve kanunun etkinliğinin azalmasına yol açmaktadır²³.

1.2.1. Mutlak Terör Suçu

27 Ocak 1977 tarihli “Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi”ne bakıldığında herhangi bir terör tanımının bulunmadığı, suç teşkil eden fiillere yer verilerek terör suçlarının kapsamının belirlendiği görülmektedir. 3713 s. TMK’da genel olarak bu metodu benimsemiştir. TMK’nın “Terör suçları” başlıklı 3. maddesi ve TCK’da yer alan bazı suçlar mutlak terör suçları olarak kabul edilmektedir. Buna göre; “Devletin birliğini ve ülke bütünlüğünü bozmak (302. madde), Askeri tesisleri tahrip ve düşman askerî hareketleri yararına anlaşma (307. madde), Anayasayı ihlal (309. madde), Cumhurbaşkanına suikast (310. madde), Yasama organına karşı suç (311. madde), Hükümete karşı suç (312. madde), Türkiye Cumhuriyeti Hükümetine karşı silahlı isyan (313. madde), Silahlı örgüt (314. madde), Silah sağlama (315. madde) ve Yabancı hizmetine asker yazma, yazılma (320. madde) suçları mutlak anlamda terör suçları şeklinde ifade edilmektedir. Bu suçlar arasında, Anayasal düzene ve bu düzenin temel organlarına ve anayasal düzenin işleyişine karşı girilen suçlar, tamamlanmış sayılan teşebbüs suçları olarak kabul edilmektedir²⁴.

Bu suçlar açısından icrai hareketlerin başladığının kabulü için failerin cebir ve şiddet kullanmaları gerekmektedir. Kanun koyucu da madde metninde “cebir ve şiddet kullanarak” ifadesine yer vermiş ve bu hususların mutlak bir biçimde söz konusu eylemde bulunması gerektiğini ifade etmiştir²⁵. Bunun yanında, “Devlet güvenliğine karşı suçlar”dan 302. madde ve 308. madde ve “Milli savunmaya karşı suçlar”dan 320. madde de bu kapsama alınmıştır. Bunların işlenmelerinde birinci maddede belirtilen amaçların var olup olmadığına

²³ HAFIZOĞULLARI, Zeki, Örgütlü Suçluluk, (Çevrimiçi) <http://www.zekihafizogullari.com/Makaleler>, E.T. 27.04.2019 (çevrimiçi).

²⁴ SOYASLAN, Doğan, Teşebbüs Suçu, Kazancı Hukuk Yayınları, Ankara, 1994, s. 195.

²⁵ ŞEN, Ersan, Suç Örgütü, Yargın Hukuk Yayınları, İstanbul, 2013, s. 24.

bakılmayacaktır. Bu suçları işleyen kişiler hakkında ‘terör suçları’ kapsamında TMK hükümlerinin uygulanması gerekmektedir²⁶.

‘Anayasayı ihlal suçu’(TCK md. 309), ‘Hükümete karşı suç’(TCK md. 312) ve ‘Yasama organına karşı suç’(TCK md. 311) şeklinde de isimlendirilmektedir. Doktrinde bu suç ile ilgili olarak darbeye teşebbüs suçu ifadesinin kullanıldığı da görülmektedir. Bu suçların teşebbüs durumunda kalması halinde tamamlanmış gibi cezalandırılması, yalnızca Türkiye’ye özgü bir durum değildir. Hemen hemen bütün dünya ceza kanunlarında bu husus benzer bir biçimde düzenlenmiştir²⁷. Burada, suçun tamamlanması durumunda suçluların cezalandırılmalarının mümkün olmaması nedeniyle teşebbüs aşamasında bir cezalandırma yoluna gidilmektedir.

Anayasayı ihlal suçu, demokratik rejimin ve bu rejimin ilkelerinin cebir ve şiddet kullanılması yoluyla zorla değiştirilmeye çalışılmasını ifade etmektedir. Maddenin gerekçesine bakıldığında “... Suç hem idare edenler hem de idare edilenler tarafından işlenebileceğinden teşebbüste aranılacak elverişlilik suçun işleniş biçimi ve özellikle suçun bir tehlike suçu olduğu dikkate alınarak, kullanılan cebir veya tehdidin neticeyi elde etmeye elverişli olup olmadığının hâkim tarafından takdir edilmesi gerekir.” İfadelerinin yer aldığı görülmektedir. Bu suçların mutlak bir biçimde terör suçu sayılmaları, ceza hukuku bakımından çeşitli sonuçların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. 5237 sayılı TCK’nın “Devlete ve millete karşı suçlar” kısmında sayılan bu suçlardan “Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar” başlıklı beşinci bölümde tanımlanan suçlarda maddelerin içerisinde “... tanımlanan suçların işlenmesi sırasında başka suçların işlenmesi halinde, ayrıca bu suçlardan dolayı ilgili hükümlere göre cezaya hükmolunur.” denilmiştir. Böylece kanun koyucunun bu suçlarda gerçek içtima yöntemini benimsediği söylenebilir. Kanun koyucu bunu yaparak suç işleme esnasında gerçekleşen her suçun ayrı olarak cezalandırılacağını ve bunun bireyleri suç işlemekten caydıracağını düşünmüştür.

²⁶ YENİDÜNYA, Caner/ DEĞİRMENÇİ, Olgun, “Mukayeseli Hukuk ve Türk Hukukunda Terörün Finansmanı Suçu”, Sulhi Dönmezer Armağanı, C. 2, Ankara, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi- Türk Ceza Hukuku Derneği Yayınları, 2008, s. 1269.

²⁷ AKSOY, Zeki, “Yasama Organını Ortadan Kaldırmaya Teşebbüs Suçuna (Darbeye Teşebbüs Suçuna) Genel Bir Bakış”, İstanbul Barosu Dergisi, C. 84, S. 4, Y. 2010, Temmuz/Ağustos, s. 2103.

TMK'nın 5. maddesi ile TMK'nın 3. maddesine atıf yapılmış ve cezalarda bir artırım öngörülmüştür. Bu suçlarda genellikle bir örgütlenme gerekmektedir. Bu nedenle örneğin darbe girişiminde bulunma suçuyla terör suçları örgütlenme bakımından benzerlik göstermektedir. Darbe suçunu gerçekleştirenler devletin içinde görevli olan kişiler olsalar da çeşitli koşulların gerçekleşmesi halinde darbe suçlarında da 'silahlı örgüt' suçunun oluşabileceği söylenebilir²⁸.

Terör suçları kavramı denildiğinde Anayasal düzeni değiştirmek maksadıyla terör faaliyetlerinde bulunulması akla gelmelidir. Hukuki ve özgürlükçü bir anayasa, vatandaşlarla kuvvetli bağlar kurmuş durumdadır. Bu bağın bir terör eylemi aracılığıyla ortadan kaldırılması da ciddi bir suç teşkil etmektedir²⁹.

Terör suçlarından söz edilebilmesi için bir terörizm stratejisinin bulunması gerekmektedir. Bu nedenle terör suçları ve anayasayı ihlal suçlarını birbirlerinden ayrı değerlendirmek gerekmektedir³⁰. Fakat Türk hukuku incelendiğinde mevzuatta bu şekilde bir ayrıma gidilmediği görülmektedir.

Failin gerçekleştirdiği eylemin devlet ve toplum açısından vahamet arz eden (toplumda çökertici ve etkin yankılar doğuracak nitelikte olan) boyutlara ulaşması halinde farklı bir suçun oluştuğu söylenebilecektir. Bu tür bir durumun var olup olmadığı somut olaya göre ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Bu durumda, failin hem 314. maddeden hem de eylemin niteliğine göre TCK'nın ilgili maddelerinden (5237 s. TCK 302, 309, 311, 312, 313 – mülga 765 s. TCK 125-146. maddeler) cezalandırılması gerekmektedir³¹. Burada 'silahlı örgüt', bu suçların işlenmesinde bir hazırlık hareketi olarak öngörülmüştür³². Devletin birliğini ve ülke bütünlüğünü bozmak (TCK md. 302), Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar (md. 309, 311, 312) ile silahlı örgüt (md. 314) ve terör örgütü (TMK md. 7/1) arasındaki temel fark vahamet arz eden olayların bulunup bulunmadığıdır. Bu

²⁸ AKSOY, s. 2097.

²⁹ LİVOS, Nicholas, "Anayasayı İhlal, Eski Bir Suçun Demokratik Olarak Şekillendirilmesine Yönelik Düşünceler", Uluslararası Suç ve Ceza Film Festivali, İstanbul Üniversitesi, 23-30 Eylül 2011.

³⁰ LİVOS, 23-30 Eylül 2011.

³¹ TAŞTAN, s. 82.

³² ÖZGENÇ, İzzet, "Anayasayı İhlal Suçu, Yasama Organına Karşı Suç, Hükümete Karşı Suç ve Suç İçin Anlaşma Üzerine Değerlendirmeler", Uluslararası Suç ve Ceza Film Festivali, İstanbul Üniversitesi, 23-30 Eylül 2011, s. 51.

suçlardan söz edilebilmesi için en azından icrai hareketlerin başlangıç göstermesi gerekmektedir. Bu ayırım Askeri Yargıtay kararları incelendiğinde de net bir biçimde görülmektedir³³.

TCK ile TMK suçların öngörüldüğü temel kanunlardır. Bu iki kanunda, örgüt suçları açısından örgüt kavramının tanımı ve örgüt faaliyetleri bakımından sıkı bir bağlılık bulunmaktadır. 765 sayılı mülga TCK'nın 168. ve 313. maddelerinde suç örgütlerinin tanımına yer verilmiştir. TMK'nın değiştirilen 7. maddesinde ise bu tür bir tanım bulunmamaktadır. TMK, TCK'nın 314. ve 220. maddelerine gönderme yapmakla yetinmiştir³⁴. Bu bağlamda TMK'ya gereksinim duyulmadan, TCK'da yer alan suçlar ile de terör suçlarına karşı etkin bir mücadele gerçekleştirilebilir. Fakat bu mücadelenin daha etkin olmasını sağlamak için TMK hazırlanmış ve daha özel düzenlemelere yer verilmiştir. Terörle mücadele yasaları, terörle mücadele etmek adına güvenlik güçlerine önemli yetkiler vermekte ve hukuk devleti sınırları içerisinde kalarak terör örgütleriyle etkin bir mücadele gerçekleştirilmesini sağlamaktadır. Ancak terörle mücadele esnasında ortaya çıkabilecek insan hakkı ihlallerinin ve çeşitli hukuksuzlukların önüne geçerek güvenlik güçlerinin yetkileri ve faaliyetlerinin sınırlandırılması da yararlı olacaktır³⁵.

1.2.2. Terör Amacıyla İşlenen Suçlar

Terörle Mücadele Kanunu içerisinde ikinci bir kategori olarak “Terör amacı ile işlenen suçlar” bulunmaktadır (TMK md. 4). Söz konusu suçlar, Kanunun 1. Maddesindeki amaçlar çerçevesinde suç işlemek için kurulan bir terör örgütünün faaliyetleri ile işlenmesi halinde terör suçu sayılmaktadır. Buna göre; “a) Türk Ceza Kanununun 79, 80, 81, 82, 84, 86, 87, 96, 106, 107, 108, 109, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 142, 148, 149, 151, 152,

³³ “...Bu madde ile cezalandırılan icra hareketleri olduğuna göre, Anayasayı ihlale matuf cemiyet veya silahlı çete kurulması veya propaganda yapılması bu maddeyi ihlal sayılmayacak, bu şekildeki hareketler TCK'nın 168-171. maddeleri gereğince cezalandırılacaktır.” (mülga 765 s. TCK) Askeri Yargıtay Daireler Kurulu, 24.4.1972, 30/29. “TCK. 'nın 168. maddesi metninde yazılı suçları işlemek üzere kurulan bir çete mensubunun gaye doğrultusunda bir suç işlemesi halinde TCK. 'nın 146. maddesine göre uygulama yapılması gerekir.” Askeri Yargıtay 1. D. 27.6.1984, 924/325. “Gizli örgüt üyesi olan sanıkların TCK. 'nın 146. maddesindeki suça ait icra hareketlerine henüz başlamamaları halinde, eylemlerinin TCK.nın 168. ve 169. maddeleri içerisinde ve gaye edinilen suça ait icra hareketlerine başlamaları halinde ise eylemlerinin TCK. 'nın 146. maddesi içerisinde değerlendirilmesi gerekir.” Askeri Yargıtay Daireler Kurulu, 3.5.1984, 110/109, ÖZGENÇ, Anayasayı İhlal Suçu, s. 52.

³⁴ ÖZGENÇ, İzzet, Suç Örgütleri, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2010, s. 50.

³⁵ ZAFER, Ceza Hukukunda Terörizm, s. 87.

170, 172, 173, 174, 185, 188, 199, 200, 202, 204, 210, 213, 214, 215, 223, 224, 243, 244, 265, 294, 300, 316, 317, 318 ve 319'uncu maddeleri ile 310'uncu maddesinin ikinci fıkrasında yer alan suçlar. b) 10.7.1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunda tanımlanan suçlar. c) 31.8.1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanununun 110 uncu maddesinin dördüncü ve beşinci fıkralarında tanımlanan kasten orman yakma suçları. ç) 10.7.2003 tarihli ve 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda tanımlanan ve hapis cezasını gerektiren suçlar. d) Anayasanın 120'nci maddesi gereğince olağanüstü hal ilan edilen bölgelerde, olağanüstü halin ilanına neden olan olaylara ilişkin suçlar. e) 21.7.1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 68'inci maddesinde tanımlanan suç'lar 'terör amacı ile işlenen' suçlar arasında yer almaktadır. Bu suçlar normal şartlar altında birer adi suç sayılırken terör örgütü tarafından işlendiğinde terör suçu kapsamına alınmaktadır. Bu suçların terör suçları olarak kabul edilmesi için cebir, şiddet veya tehdit içerip içermediğine bakılmamaktadır. Fakat suçların terör amacı ile işlendiğinin belirlenmesi gerekmektedir³⁶.

1.2.3. TMK'da ve Diğer Kanunlarda Tanımlanan Terör Suçları

TMK'nın 1. maddesinde yer alan tanım kapsamında işlenen suçların tamamı, terör suçu şeklinde ifade edilmektedir. Bunun için suçta bazı unsurların varlığı aranmaktadır. Bu unsurlar; örgüt, ideoloji, cebir ve şiddet şeklinde sıralanabilir. Bu bağlamda kanunda yer alan suçlarının tamamının terör suçu oluşturabileceği söylenebilir. Bunun haricinde TMK'da bazı suçlar direkt olarak bağımsız birer suç şeklinde tanımlanmıştır³⁷.

Açıklama ve Yayınlama Suçu: TMK'nın 6. maddesinde yer almaktadır. Söz konusu maddeye göre terörle mücadelede görev alan kamu görevlilerinin kimliklerinin açıklanması ve yayınlanması veya hedef gösterilmesi, yine muhbirlerin kimliklerinin açıklanması ve yayınlanması suç olarak öngörülmüştür. Terör örgütlerine ait bildiri ve açıklamalarının basılması ve yayınlanması da suç olarak kabul edilmiştir³⁸. Doktrinde, 6. maddeye basın

³⁶ HAFIZOĞULLARI, s. 22.

³⁷ AKBULUT, İlhan, Terörle Mücadele Kanunu ve Açıklaması, Kazancı Kitap, İstanbul, 1993, s. 47.

³⁸ Madde 6 – İsim ve kimlik belirterek veya belirtmeyerek kime yönelik olduğunun anlaşılmasını sağlayacak surette kişilere karşı terör örgütleri tarafından suç işleneceğini veya terörle mücadelede görev almış kamu görevlilerinin hüviyetlerini açıklayanlar veya yayınlayanlar veya bu yolla kişileri hedef gösterenler bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (Değişik ikinci fıkra: 11/4/2013-6459/7 md.) Terör örgütlerinin; cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösteren veya öven ya da bu yöntemlere

özgürlüğüne aykırı olduğu ve halkın haber alma özgürlüğünü kısıtladığı şeklinde çeşitli eleştiriler getirilmektedir.

Terörizmin Finansmanı: Bir terör örgütünün faaliyetlerini sürdürebilmek kendisine yeni sempatzan ve üyeler kazandırabilmek için çeşitli mali kaynaklara ihtiyacı bulunmaktadır. Terörizmin finansmanının sağlanması da bu mali kaynakların karşılanması anlamına gelmektedir³⁹. Terör örgütlerinin kendilerine mali kaynak oluşturabilmek adına hem legal hem de illegal pek çok yonteme başvurdukları görülmektedir. Terör ekonomisi ise terörizmin finansmanı ile sınırlı değildir. Buna ek olarak kaçakçılık ve yolsuzluk gibi organize suçlarla elde edilen kaynaklar da terör ekonomisi kapsamında ele alınabilmektedir⁴⁰. Terörizmle etkin bir mücadele gerçekleştirebilmek için öncelikle terör örgütünün para kaynaklarının kurutulması, örgütün finans açısından çöküntüye uğratılması gerekmektedir. Günümüzde uluslararası anlamda en çok “kara para aklama” ve “terörizmin finansmanı” konuları gündeme gelmekte, bunlarla mücadele edilmeye çalışılmaktadır. Kara para aklama illegal şekilde elde edilen paraya yasal görünüm kazandırması ve sistem içerisine dahil edilmesidir. Terörizmin finansmanında ise para legal veya illegal yollardan sağlanabilmektedir. Bu paranın terör örgütü tarafından kullanılmak üzere örgüte aktarılması terörizmin finansmanı anlamına gelmektedir. Para veya fonların terör örgütlerine aktarılması veya kullanılması anlamına gelmektedir. Organize suç örgütleri incelendiğinde bu örgütlerin gelirlerini illegal yollardan sağladıkları görülmektedir. Terör örgütleri ise hem legal hem de illegal yoldan çeşitli gelirler elde edebilmektedir. İlegal fonların kullanımındaki zorluk, terör örgütlerini de kara para aklamaya yönlendirmektedir⁴¹. İlegal fonların kullanımını zor ve riskli olduğundan terör örgütleri de kara para aklama ihtiyacıdadırlar⁴².

başvurmayı teşvik eden bildiri veya açıklamalarını basanlar veya yayımlayanlar bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu Kanununun 14 üncü maddesine aykırı olarak muhbirlerin hüviyetlerini açıklayanlar veya yayımlayanlar bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (Değişik dördüncü fıkra: 29/6/2006-5532/5 md.) Yukarıdaki fıkralarda belirtilen fiillerin basın ve yayın yoluyla işlenmesi hâlinde, basın ve yayın organlarının suçun işlenişine iştirak etmemiş olan yayın sorumluları hakkında da bin günden beş bin güne kadar adli para cezasına hükmlenir. (Mülga son cümle: 11/4/2013-6459/7 md.).

³⁹ BARRETT, Richard, “*Preventing The Financing Of Terrorism*” Case Western Reserve Journal of International Law, C. 44, S. 719, Y. 2012, s. 722.

⁴⁰ UTSAM, “*Kaçakçılık-Terör Sarmalı -Organize Suç Terör İlişkisi, UTSAM Raporlar Serisi-7*”, Polis Akademisi Uluslararası Terörizm ve Sınırşan Suçlar Araştırma Merkezi (UTSAM) Yayınları, Mart-2013, s. 53.

⁴¹ BARRETT, s. 723.

⁴² BARRETT, s. 723.

Terörizmin finansmanı suçu, 5532 sayılı kanunla birlikte TMK’da değişikliğe gidilmeden önce, TMK md. 7’de belirtilen ‘örgüt mensuplarına yardım’ suçu ve bu hükmün göndermede bulunduğu 5237 sayılı TCK’nın “silahlı örgüt” başlıklı 314. maddesi hükümlerine göre cezalandırılmıştır. TMK’nın mülga 8. maddesinde “*Her kim tümüyle veya kısmen terör suçlarının işlenmesinde kullanılacağını bilerek ve isteyerek fon sağlar veya toplarsa, örgüt üyesi olarak cezalandırılır. Fon, kullanılmamış olsa dahi, fail aynı şekilde cezalandırılır...*” hükmü yer almaktadır. Bununla birlikte terör örgütlerinin finansmanı suç sayılmıştır⁴³. Düzenleme 29.06.2006 tarih ve 5532 sayılı kanununun 7. maddesi ile değişik TMK’da yer almıştır. Maddede “*...örgüt üyesi olarak cezalandırılır.*” hükmü yer almaktadır. Bu bağlamda örgüte daha önce katılım gösteren ya da üye olan bir kimsenin bu suçu işlemesi durumunda ayrıca bir cezaya hükmedilmeyecektir.

Kanunda yer alan “bilerek ve isteyerek” ifadesi, suçun doğrudan kasıtlı işlenebileceğini ifade etmektedir⁴⁴. Birey, örgüt tarafından yapılacak somut eylemi bilmese dahi fonun terör örgütüne gittiğini ve bu fon aracılığıyla çeşitli eylemlerin gerçekleştirileceğini bilmeli ve bu irade çerçevesinde hareket etmelidir. Doktrinde kabul edilen görüş, salt insani mülahazalarla yapılan yardımların bu suçu oluşturmayacağı şeklindedir⁴⁵.

Suçta verilecek ceza “Terörizmin finansmanı suçu” başlıklı 4. maddede belirtilmiştir. Bu maddeye göre “*3’üncü madde kapsamında suç olarak düzenlenen fillerin gerçekleştirilmesinde tümüyle veya kısmen kullanılması amacıyla veya kullanılacağını bilerek ve isteyerek belli bir fiille ilişkilendirilmeden dahi bir teröriste veya terör örgütlerine fon sağlayan veya toplayan kişi, fiili daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmadığı takdirde, beş yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*” Öngörülen cezanın TMK md. 8’de yer alan “Terörün finansmanı” ve terör örgütü ve silahlı örgüt üyeliğiyle aynı ağırlıkta olduğu görülmektedir.

⁴³ TMK mülga 8/2 md. “Bu maddenin birinci fıkrasında geçen fon; para veya değeri parayla temsil edilebilen her türlü mal, hak, alacak, gelir ve menfaat ile bunların birbirine dönüştürülmesinden hasıl olan menfaat ve değeri temsil eder.”

⁴⁴ YENİDÜNYA/ DEĞİRMENCİ, s. 1288.

⁴⁵ YENİDÜNYA, Caner / İÇER, Zafer, Suç İşlemek Amacıyla Örgüt Kurma Suçu, Marmara Üniversitesi, <http://dosya.marmara.edu.tr>, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

Terör Örgütleri (TMK md. 7/1): TMK'nın "Terör örgütleri" başlıklı 7. maddesinde 'terör örgütü kurma, yönetme ve üye olma suçu' düzenlenmiştir. Madde metnine bakıldığında söz konusu suçun, mutlak terör suçları arasında yer alan TCK'nın 314. maddesine göre cezalandırılacağı görülmektedir. TMK'nın "terör örgütleri" başlıklı 7. maddesinin ilk fıkrasında terör örgütü kurma, yönetme ve üye olma suçu ile örgütün faaliyetlerini düzenleme suçu yer almaktadır. Aynı maddenin devamında ise örgüt kurma ile yakından ilişkili olan örgüt propagandasını yapmak ve buna benzer hususlara ilişkin yaptırımlar bulunmaktadır⁴⁶. TCK md. 314'te yer alan 'silahlı örgüt' kavramı, TMK md. 7'de tanımlanan 'terör örgütü'nden daha geniş kapsamlıdır. Fakat bunun yanında 'terör örgütü' suçu ile 'silahlı örgüt' suçunun 314. maddede birleştikleri de söylenebilir. Bu durum, kanundaki atıflarla da birlikte ele alındığında oldukça karmaşık ve problemlili bir yapıyı ortaya koymaktadır. Dolayısıyla 'terör örgütü kurma suçu'nun Alman Ceza Kanunu 129-(a)'ya benzer bir biçimde düzenlenmesi gerektiği doktrinde birçok yazar tarafından ifade edilmektedir. Bu bağlamda terör örgütleri tarafından sıklıkla başvurulmuş eylemler liste haline getirilmeli ve bu suçların işlenmesi amacıyla örgüt kurulması, 'terör örgütü kurma' suçunu oluşturmalıdır⁴⁷.

1.3. Terörle Mücadele Kapsamında Uluslararası Yasal Düzenlemeler

Terör, devletlerin egemenlik alanlarını sınırlandıran önemli bir tehdit konumundadır. Günümüzde birçok terör örgütü küresel bir yapıya bürünmüş tek bir devlet tarafından

⁴⁶ Maddede "Terör örgütünün propagandasını yapan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi hâlinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır. Ayrıca, basın ve yayın organlarının suçun işlenişine iştirak etmemiş olan sahipleri ve yayın sorumluları hakkında da bin günden on bin güne kadar adli para cezasına hükmolunur. Ancak, yayın sorumluları hakkında, bu cezanın üst sınırı beş bin gündür. Aşağıdaki fiil ve davranışlar da bu fıkra hükümlerine göre cezalandırılır: a) Terör örgütünün propagandasına dönüştürülen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde, kimliklerin gizlenmesi amacıyla yüzün tamamen veya kısmen kapatılması. b) Terör örgütünün üyesi veya destekçisi olduğunu belli edecek şekilde, örgüte ait amblem ve işaretlerin taşınması, slogan atılması veya ses cihazları ile yayın yapılması ya da terör örgütüne ait amblem ve işaretlerin üzerinde bulunduğu üniformanın giyilmesi. İkinci fıkrada belirtilen suçların; dernek, vakıf, siyasî parti, işçi ve meslek kuruluşlarına veya bunların yan kuruluşlarına ait bina, lokal, büro veya eklentilerinde veya öğretim kurumlarında veya öğrenci yurtlarında veya bunların eklentilerinde işlenmesi halinde bu fıkradaki cezanın iki katı hükmolunur." şeklinde düzenleme yapılmıştır.

⁴⁷ ZAFER, Ceza Hukukunda Terörizm, s. 116.

ortadan kaldırılması güçleşmiştir. Bu durum, terör örgütlerine karşı devletlerin birbirleriyle işbirliği içerisinde olmalarını gerekli kılmıştır⁴⁸.

İnsanlık açısından ciddi bir tehlike arz eden teröre karşı, Birleşmiş Milletler nezdinde de çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Birleşmiş Milletler, terör kavramının yaygınlaşmaya başladığı 70'li yıllardan itibaren terörün önlenmesine yönelik faaliyetlerde bulunmuş bu bağlamda çeşitli sözleşmelerin imzalanmasına öncülük etmiştir. Ancak bu sözleşmeler de terör faaliyetlerinin tamamıyla ortadan kaldırılmasını sağlayamamıştır.

Terörün önlenmesine yönelik olarak uluslararası kuruluşlar tarafından gerçekleştirilen çalışmalar şu şekilde özetlenebilir:

1.3.1. Birleşmiş Milletlerin Teröre Yaklaşımı

1945 tarihli Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 1. maddesinin 1. bendine göre BM'nin amacı⁴⁹, uluslararası barış ve güvenliği korumaktır. Barış ve güvenliğe karşı önemli bir tehdit olan terör de Birleşmiş Milletlerin yakından takip ettiği konular arasında yer almaktadır. BM, "Dostane Münasebetler Kurma ve İşbirliği Yapılmasına Dair Milletlerarası Hukuk İlkeleri Hakkında Bildiri" ile hiçbir devletin teröre destek vermemesini talep etmiştir⁵⁰. Bu bağlamda Birleşmiş Milletlere üye devletlerin, bir devletin siyasi bağımsızlığı ve toprak bütünlüğüne karşı tehdit oluşturan hiçbir oluşuma destek vermeme gibi bir yükümlülükleri bulunmaktadır. Bunun nedeni, silahlı terör örgütlerine verilecek olan desteğin, o örgütün eylemlerini gerçekleştirdiği ülkeye yapılmış bir saldırı sayılmasıdır. Hem uluslararası ilişkilerde hem de uluslararası hukukta, bu şekilde bir genel kabul bulunmaktadır.

Terörün Önlenmesi Hakkında Avrupa Sözleşmesi, 27 Ocak 1977 tarihinde imzalanarak 1978 yılında yürürlüğe girmiştir. Belge, Türkiye'nin de içerisinde bulunduğu 17 ülke tarafından onaylanmıştır. Sözleşmenin temel amacı, terör eylemlerinin faillerinin

⁴⁸ KAYAR, Mustafa, Türk- Amerikan İlişkilerinde IRAK, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 287.

⁴⁹ BM Enformasyon Merkezi (UNIC), Birleşmiş Milletler Antlaşması İlkeleri, Temmuz 2000, Ankara, http://www.trncpresidency.org/tr/belgeler/bm_antlasmasi.pdf, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

⁵⁰ TACAR, Pulat, Terör ve Demokrasi, Bilgi Yayinevi, İstanbul, 1999, s. 86.

mutlaka ceza almalarını sağlamaktır. Burada faillerin amaçlarının bir önemi bulunmamaktadır.

Birleşmiş Milletler gözetiminde de terör ile ilgili olarak çeşitli hukuki düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir. Uçak kaçırımlarının önlenmesi ve diplomatik dokunulmazlığı olan kişilerin korunması buna örnek olarak gösterilebilir. BM, terör eylemleriyle ve terör örgütleriyle etkin bir mücadele gerçekleştirebilmek adına uluslararası sözleşmelerin ve bildirilerin hazırlanmasına öncülük etmektedir. Hazırlanan sözleşme ve bildiriler, BM tarafından imza ve onaya sunulmaktadır. Bu bağlamda uluslararası alanda önem ifade eden başlıca yazılı metinler şu şekilde sıralanabilir⁵¹:

- Uçak İçinde İşlenen Suçlar ve Diğer Eylemler Hakkında Sözleşme (1963)
- Uçağın Hukuka Aykırı Olarak Ele Geçirilmesinin Ortadan Kaldırılması Hakkında Sözleşme (1970)
- Sivil Havacılık Güvenliğine Karşı Eylemler Sözleşmesi (1971)
- Diplomatik Görevliler Dâhil Uluslararası Alanda Koruma Altındaki Kimselere Karşı İşlenen Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkında Sözleşme (1973)
- Rehin Almaya Karşı Sözleşme (1979)
- Uluslararası Terörizmi Ortadan Kaldırmak İçin Alınacak Önlemler Bildirgesi (1994)
- Terörist Bombalamaların Ortadan Kaldırılması Hakkında Uluslararası Sözleşme (1999)
- Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme (2001)

⁵¹ UN, United Nations WEB Page, Conventions on Terrorism, <http://untreaty.un.org/English/Terrorism.asp>, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

- Nükleer Terörizmin Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme (2005)

8 Eylül 2000 tarihinde yayınlanan ‘Birleşmiş Milletler Bin Yıl Bildirgesi’nde terör bağlantısı ile ilgili olarak önem taşıyan çeşitli kararlar alınmıştır. Bu kararlarda; suç, terör ve silahların eskiye kıyasla çok daha büyük bir hareket alanına sahip oldukları ve insanları ürküttükleri belirtilmiştir. İnsanlarda, devletlerden bu konuda bir mutabakata varmaları ve çözüm geliştirmeleri beklentisinin bulunduğu belirtilmektedir. Bu nedenle de uluslararası terörün önüne geçilmesi adına ortak eylem içerisinde bulunulması gerektiği ve tüm ülkelerin katılım gösterdiği uluslararası anlaşmaların imzalanması gerekliliği ifade edilmiştir⁵². Bildirge sonrasında BM’nin terörle mücadelesi artarak devam etse de 11 Eylül saldırılarının önüne geçilememiştir.

11 Eylül saldırıları sonrasında da BM’de terörün önlenmesi adına çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmaların başında, ‘Kapsamlı Terörizm Sözleşmesi Çalışmaları’ gelmektedir⁵³. Çalışma sonucunda terörün haklı bir nedeninin olmayacağı ve teröristlerin hiçbir şartla hiçbir yerde barındırılmamaları gerektiği belirtilmiştir. Bunun yanında, 11 Eylül saldırıları sonrasında Terörizme Karşı Komite kurulmuştur⁵⁴. Komitenin kurulmasına ilişkin karar, terörle mücadele noktasında yeni bir başlangıç olarak kabul edilmektedir. Karara göre⁵⁵ terör eylemlerinin gerçekleştirilmesi için ihtiyaç duyulan paranın tedarik edilmesinin önüne geçilecek, terör eylemlerini yapan, planlayan, destekleyen ve finanse edenler adil bir biçimde yargılanacaklardır. 1373 sayılı Karar olarak adlandırılan bu karara ve bunun ardından yürütülen çeşitli politikalara rağmen BM’ye üye devletlerin tamamının, terörün önlenmesine yönelik olarak yeterli mücadeleyi sergiledikleri ve yeterli kararlılıkla hareket ettikleri söylenemeyecektir.

⁵² BM Ankara Enformasyon Merkezi, Birleşmiş Milletler Binyıl Bildirgesi, http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/mill_decl_turkce.pdf, E. T. 02.07.2019 (çevrimiçi).

⁵³ T.C. Adalet Bakanlığı, Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Avrupa Birliği Konseyi Basın Bildirisi, Brüksel, 13 Temmuz 2005, <http://www.abgm.adalet.gov.tr/JHA-13%20july%202005.pdf>, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

⁵⁴ UN, United Nations Security Council, Counter Terrorism Committee, <http://www.un.org/sc/ctc/>, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

⁵⁵ UN, United Nations Security Council, Resulation 1373, Adopted by Security Council At Its 4385th Meeting on 28 September 2001, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/557/43/PDF/N0155743.pdf?OpenElement>, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

1.3.2. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)'nün Teröre Yaklaşımı

7-8 Kasım 1991 tarihlerinde kabul edilen, 'Stratejik Konsept Belgesi'⁵⁶, NATO'nun artık yalnızca üyelerini doğrudan saldırılara karşı değil Avrupa'da istikrarsızlığa neden olacak ve üyelerini dolaylı bir biçimde olumsuz etkileyecek tehditlere karşı da koruyacağını ortaya koymuştur. Böylece çeşitli tehditler ve risk faktörlerinin büyümeden önüne geçilmesi amaçlanmaktadır. Söz konusu risk faktörleri; etnik ve dinsel rekabet, bölgesel anlaşmazlıklar, başarısız reformlar, insan hakları ihlalleri, terörizm ve örgütlü suçlar şeklinde sıralanabilir⁵⁷.

İki kutuplu dünya düzeninin ortaya çıkmasından sonra, devlet destekli uluslararası terör eylemleri, en büyük güvenlik problemi olarak görülmeye başlanmıştır. NATO tarafından da nedenleri ve amaçları fark etmeksizin uluslararası terörün kınandığı ve bu terörle mücadele edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Terörün önlenmesi için devletlerin birbirleriyle işbirliği içerisinde hareket etmeleri gerekmektedir.

11 Eylül saldırıları sonrasında NATO'nun ilk kez Kuzey Atlantik Antlaşması'nın 5'nci maddesini işletmesi ve ABD'ye yardım etmesi, ittifakın teröre ne derecede önem verdiğini de ortaya koymaktadır. Söz konusu antlaşmanın 5'nci maddesine göre, taraflar, Kuzey Amerika veya Avrupa'da ülkelerin birine gerçekleştirilecek silahlı bir saldırıyı, ittifakın tamamına gerçekleştirilmiş olarak kabul edeceklerdir. Bu gibi bir saldırının gerçekleşmesi halinde BM Antlaşması'nın 51'nci maddesindeki⁵⁸ bireysel ve kolektif öz savunma hakkına başvurulabileceği belirtilmiştir.

6-7 Aralık 2001'de Brüksel'de gerçekleştirilen NATO Dışişleri Bakanları toplantıları 11 Eylül saldırıları sonrasında en üst düzey katılımın sağlandığı toplantı olarak dikkat çekmektedir⁵⁹. Bu toplantı sonrasında terörle mücadele ile ilgili olarak özel bir bildirgenin

⁵⁶ BAZOĞLU, Duygu, "NATO'nun Misyonu Değişti", Milliyet, 27 Mart 1999.

⁵⁷ NATO, The Alliance's Strategic Concept, Approved by the Heads Of State And Government Participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington D.C. on 23rd and 23th April 1999, <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-065e.htm>, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

⁵⁸ Birleşmiş Milletler Antlaşması, VII. Bölüm: Barışın Tehditi, Bozulması ve Saldırı Eylemi Durumunda Alınacak Önlemler, Madde 51, <http://www.stradigma.com/turkce/kasim2003/belgeler/bilresmismillet.doc>, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

⁵⁹ NATO, Foreign Ministers Meetings, 6-7 December 2001, <http://www.nato.int/docu/pr/2001/p01-150e.htm>, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

yayınlandığı görülmektedir. Bu bildirme aynı zamanda NATO tarihinde de ilk olma özelliği taşımaktadır. Bildirme metni incelendiğinde terörle mücadele konusunda NATO'nun çalışmalarını kararlılıkla sürdüreceğinin belirtildiği görülmektedir.

21-22 Kasım 2002'de Prag'da önemli bir NATO zirvesi gerçekleştirilmiştir. Terörle mücadelenin de ele alındığı zirvede, terörün ortak bir tehdit olduğu ve teröre karşı güçlerin birleştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu tutum, Terörizme Karşı Ortaklık Eylem Planı ile de somutlaşmıştır. Söz konusu eylem planı, bölgede işbirliği yapılmasını ve uzmanlık alışverişi gerçekleştirilmesini öngörmektedir. Eylem planının terörist saldırılara karşı savunma anlamında ülkeler arasında önemli bir işbirliği oluşmasına neden olduğu söylenebilir⁶⁰.

1.3.3. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın Teröre Yaklaşımı

AGİT'in 19 Kasım 1999 tarihinde İstanbul'daki zirvesinde kabul edilen 'Avrupa Güvenlik Şartı', AGİT'in küreselleşme dönemindeki hedeflerini ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır. Buna göre mevcut risk ve tehditlerle devletlerin tek tek mücadele etmelerinin mümkün olmadığı ancak işbirliği içerisinde hareket edilmesi halinde problemlerin çözüme kavuşturulacağı görülmektedir.

Avrupa Güvenlik Şartı'nda, uluslararası terör, şiddet, örgütlü suç ve kaçakçılık güvenliğe karşı tehditler olarak ele alınmıştır. Her ne sebeple olursa olsun terörün kabul edilemez olduğu ve terörizmin önlenmesine yönelik çalışmalara devam edileceği bir kez daha belirtilmiştir.

AGİT'in 1975 yılından günümüze dek terör hakkında yaptığı çalışmalar şu şekilde sıralanabilir:

- 1975 Helsinki Nihai Senedi⁶¹,

⁶⁰ NATO, Prague Summit, 21-22 November 2002.

⁶¹ OSCE, Conference on Security and Co-Operation in Europe Final Act, Helsinki 1975, http://www.osce.org/documents/mcs/1975/08/4044_en.pdf, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

- 1983 Madrid Belgesi⁶²,
- 1986 Stockholm Konferansı⁶³,
- 1986-1989 Viyana Konferansı⁶⁴,
- 1990 İnsan Boyutlu Kopenhag Toplantısı Belgesi⁶⁵,
- 1990 Paris Şartı⁶⁶,
- 1992 Helsinki Bildirisi⁶⁷,
- 1993 Viyana İnsan Hakları Dünya Konferansı Deklerasyonu⁶⁸,
- 1994 Budapeşte Belgesi⁶⁹,
- 1996 Lizbon Belgesi⁷⁰,

⁶² OSCE, Commitments and International Legal Instruments Relating To Terrorism, Other References to Terrorism in OSCE documents, Madrid Follow-up Meeting, Final Document, 1983, P.23, http://www.un.org/docs/sc/committees/1373/osce_reference_guide.pdf#search='osce%201983%20madr id%20terrorism', E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

⁶³ OSCE, Document of the Conference on CSBMs and Disarmament in Europe, Stockholm 1984-86, http://www.osce.org/documents/html/pdfhtml/4261_en.pdf.html, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

⁶⁴ OSCE, Concluding Document of the Third Follow-up Meeting, Vienna 1986-89, http://www.osce.org/documents/mcs/1986/11/4224_en.pdf, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

⁶⁵ OSCE, Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE, 1990, http://www.osce.org/publications/odihr/2005/09/16238_447en.pdf#search='copenhagen%201990%20o sce%20human', E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

⁶⁶ OSCE, Charter of Paris For A New Europa, Paris 1990, http://www.osce.org/documents/mcs/1990/11/4045_en.pdf#search='charter%20of%20paris%201990%20osce', E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

⁶⁷ OSCE, Helsinki Summit Declaration, 1992, http://www.osce.org/documents/mcs/1992/07/4046_en.pdf, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

⁶⁸ UN, Vienna Declaration and Programme of Action, 12 July 1993, [http://193.194.138.190/huridocda/huridoca.nsf/\(Symbol\)/A.CONF.157.23.En?OpenDocument](http://193.194.138.190/huridocda/huridoca.nsf/(Symbol)/A.CONF.157.23.En?OpenDocument), E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

⁶⁹ OSCE, Budapest Document, 1994, Toward A Genuine Partnership in A New Area, http://www.osce.org/documents/mcs/1994/12/4048_en.pdf, E.T. 27.04.2019.

⁷⁰ OSCE, Lisbon Summit, 1996, 3 December 1996, http://www.osce.org/documents/mcs/1996/12/4049/_en.pdf, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

- 1999 İstanbul Şartı⁷¹,
- 2001 Bükreş Eylem Planı⁷²,

1.3.4. Avrupa Birliği'nin Teröre Yaklaşımı

21 Eylül 2001 tarihinde gerçekleştirilen AB Olağanüstü Brüksel Zirvesi'nde 11 Eylül'de ABD'ye gerçekleştirilen saldırılardan yola çıkılarak terörün hem Avrupa hem de Dünya için büyük bir tehlike olduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda terörle mücadele, üye ülkelerin öncelikli amaçları arasında yer almalıdır. Bunun yanında AB, İslam dünyası ve radikal dinci gruplar arasında direkt bir ilişki kurulmaması gerektiğini de belirtmiştir. AB'nin terörizm ile ilgili olarak zirvede aldığı kararlar şu şekilde sıralanabilir:

ABD ile Dayanışma ve İşbirliği: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin aldığı karar (BM-GK/1368 sayılı) uyarınca ABD'nin eylem karşılığında yaptığı müdahale meşrudur. Avrupa Birliği de suçluların adaletli bir biçimde yargılanmaları konusunda ABD'ye destek olacaktır⁷³.

Avrupa Birliği'nin Terörle Mücadele Politikası: Terörün önlenmesine yönelik olarak birliğe üye ülkelerin İçişleri ve Adalet Bakanlıkları ile istihbarat birimleri koordineli bir biçimde hareket etmelidir. Karşılıklı iletişim ve işbirliği ile birlikte terörle mücadele noktasında başarılı sonuçlar elde edilebilecektir. İnsan hakları ve sivil özgürlükler göz ardı edilmeden terörle mücadele edilmesi, AB'nin temel hedefleri arasında yer almaktadır.

Uluslararası Hukuki Çerçevenin Geliştirilmesi: Avrupa Birliği, terörün önlenmesi için diğer uluslararası kuruluşlar tarafından hazırlanan hukuki belgeleri de benimsemektedir.

⁷¹ OSCE, Istanbul Document, 1999, http://www.osce.org/documents/mcs/1999/11/4050_en.pdf, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

⁷² OSCE, Ninth Ministerial Council Concludes with Declaration and Action Plan Against Terrorism, http://www.osce.org/mc/item_1_6448.html, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

⁷³ UN, Security Council Condemns, 'in Strongest Terms', Terrorist Attacks on United States, Resulation 1368, (2001), <http://www.un.org/News/Press/docs/2001/SC7143.doc.htm>, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

Örneğin Avrupa Birliği, ‘Uluslararası Terörle Mücadele Genel Sözleşmesini’, Rusya’nın engellemek istemesine rağmen desteklemiştir⁷⁴.

Teröre Finansal Desteğin Sona Erdirilmesi: 11 Eylül saldırıları sonrasında terörizmin finansmanının önlenmesine yönelik gerekli mali eylem planları, koordineli bir biçimde ortaya konulmaya başlanmıştır. Terör eylemlerinin finansmanının engellenmesine yönelik anlaşmalar ikili ve çok taraflı olarak ülkeler arasında gerçekleştirilmiştir⁷⁵. Avrupa Birliği’ne üye ülkelerin Adalet ve İçişleri Bakanları, Eylem Planı uyarınca ‘Anti Terör Önlem Paketi’ni benimsemişlerdir⁷⁶. Bu paket ile birlikte 2001 yılında birliğin ortak bir terör tanımında da uzlaştığı görülmektedir. Bu bağlamda çeşitli sivil toplum örgütleri öncülüğünde gerçekleştirilen sendikal eylemler ve küreselleşme karşıtı gösteriler, terör eylemi kapsamı dışında tutulmuştur. Ayrıca birliğe üye ülkelerin terör eylemlerine karşı verecekleri yaptırımlar da ortak bir kararla eşit düzeye getirilmiştir. Buna göre bir terörist grup liderine verilecek olan ceza en az 15 yıl olmalıdır. Terör örgütünün yönetim kadrosunda olmamakla birlikte örgüte üye olanlar için de asgari 8 yıllık bir ceza öngörülmüştür⁷⁷. Avrupa Birliği gibi uluslararası anlamda saygın bir kuruluşun aldığı bu kararın diğer devletler ve örgütler tarafından uygulanıp uygulanmayacağı, ilerleyen dönemlerde daha net bir biçimde anlaşılacaktır.

16-17 Aralık 2004 tarihinde Avrupa Birliği Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi toplanmış ve Brüksel Zirvesi olarak adlandırılan zirvede terörle ilgili olarak bazı noktalara temas edilmiştir⁷⁸. Zirvede, AB Konseyinin, terörle, AB’nin koyduğu ilkelere bağlı kalarak mücadele etmekte kararlı olduğu ve terörle mücadelede insan haklarına ve temel hak ve özgürlüklere saygılı olunacağı belirtilmiştir. Bu bağlamda demokrasi ve temel hakların terör örgütü ile mücadele ederken yok sayılmayacağı ve bu gibi kavramların korunması için de mücadele edilmesi gerektiği söylenebilir. Ayrıca birliğe üye ülkelere terörün finansmanı ile de mücadele etmeleri talep edilmektedir. Bu mücadelenin önemli bir aşaması da terör

⁷⁴ INTERFAKS, “ Rusya Federasyonu Dışişleri Bakan Yardımcısı Y.FEDETTOV’un Demeci”, Interfaks Haber Ajansı, 26 Ocak 2004, http://www.turkey.mid.ru/reliz-7_t.html, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

⁷⁵ AKTEL, Mehmet, Küreselleşme ve Türk Kamu Yönetimi, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2003.

⁷⁶ UN, Selected United Nations Activities to Address Terrorism, September 2001, <http://www.un.org/News/dh/infocus/overview.htm>, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

⁷⁷ MİLLİYET, “AB Nihayet Terörü Gördü”, Milliyet, 7 Aralık 2001.

⁷⁸ BELGENET, AB Brüksel Zirvesi Sonuç Bildirisi, 16-17 Aralık 2004, http://www.belgenet.com/arsiv/ab/brukselzirve_122004.html, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

örgütlerinin banka hesabı açmalarına izin verilmemesi ve açılmış mevcut banka hesaplarının dondurulmasıdır.

1.3.5. İslam İşbirliği Örgütü'nün Teröre Yaklaşımı

İslam İşbirliği Örgütü (İİÖ), 7. Zirve Toplantısı'nda, terörle mücadelede mutlak bir kararlılıkla hareket edildiğini belirtmiştir. Bu bağlamda mücadelenin kararlılıkla sürdürülmesine yönelik olarak çeşitli kararların alındığı görülmektedir. Toplantıda, üye devletlerden kendi ülkelerinde terörist eylemlerin organize edilmesine müsaade etmemeleri istenmiştir. Terör eylemleri için belirli bir örgütlenmeye ihtiyaç duyulmaktadır. Örgütlenme bakımından önem taşıyan husus ise örgüte insan gücü kazandırılmasıdır. İslam İşbirliği Örgütü, devletlerden, örgütlere yeni üyelerin kazandırılmasını önlemeye yönelik politikalar üretmelerini talep etmiştir. Ayrıca terörle mücadele noktasında işbirliği ile hareket edilmesi gerekliliği vurgulanmış ulusal yasalar ile ikili ve çoklu uluslararası anlaşmalara bağlı kalınarak koordineli bir biçimde terörün karşısında durulması gerektiği belirtilmiştir. Zirvede ayrıca İslam dini ile de bağlantı kurulmuş ve İslam'ın her türlü terörü yasak kıldığı ifade edilmiştir.

28 Haziran - 2 Temmuz 1999 tarihleri arasında, İslam İşbirliği Örgütü 26. Dışişleri Bakanları Toplantısı gerçekleştirilmiştir. Toplantının merkezi, Burkina Faso'nun başkenti Ouagadougou olmuştur. Toplantıda, İİÖ tarafından hazırlanan "Uluslararası Terörizm ile Mücadele Sözleşmesi"⁷⁹ bakanlarca kabul edilmiştir. Fakat toplantı sonucunda alınan kararlar incelendiğinde tüm devletleri tatmin edecek, terörün önlenmesinde etkili olacak kararların alınmadığı görülmektedir.

Kuruluşundan 11 Eylül 2001 saldırılarına kadar ciddi bir etkisi gözlemlenemeyen İİÖ, 2005'te başlayan değişim sürecinin de etkisiyle daha çok ön plana çıkmaya başlamıştır. İslam coğrafyasında ortaya çıkan radikal gruplar ve şiddeti bir yöntem olarak kullanan devlet dışı aktörlerin yükselişinin yanı sıra, üye ülkelerin içindeki sorunların da nüksetmesiyle beraber Müslüman toplumların İİT'den beklentilerinin arttığı söylenebilir. Tunus'ta başlayan ve Arap Baharı olarak adlandırılan bölgedeki demokratikleşme çabalarında ise İİT

⁷⁹ UN, Organization of the Islamic Conference, Annex to Resulation No: 59/26-P, Convention of the Organisation of the Islamic Conference on Combating International Terrorism, <http://www.oic-un.org/26icfm/c.html>, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

oldukça tartışmalı bir rol oynayarak bu sürecin aktif ve önde gelen aktörleri arasında yer almamıştır. Filistin meselesi dışında sadece İslamofobi ve dünyadaki Müslüman azınlıklar mevzularında mutabık kalan İİÖ üyeleri, Arap Baharı sürecinde farklı görüşlere sahip olmuşlardır. Kendi üye ülkelerinin birçoğunun da dahil olduğu bu olaylara diğer uluslararası örgütlere kıyasla daha az müdahil olan İİT, halen yoğun çatışmaların yaşandığı ve radikal devlet dışı aktörlerin de dahil olduğu Suriye krizine yönelik de belirleyici bir rol oynayamamıştır. Arap Birliği ve benzeri diğer uluslararası örgütlerin sahip olduğu yetkilere İİÖ'nün sahip olmayışı elbette yaşanan krizlerin çözümlenmesinde aktif rol üstlenmesinde sıkıntılar yaşatabilmektedir. Ancak yapılan ve yapılacak olan reformlarla tüm bu sorunlara aranan çözümlerin hayata geçirilmesi de imkânsız görünmemektedir. Üyeler arasında ortak bir gündem ve zeminin oluşumu siyaset yapımı sürecini kolaylaştırabilecekken, teşkilatın ana finansörlerinin de etkisi düşünüldüğünde, tartışmalı konularda İİÖ'nün serbest hareket kapasitesinin hayli az olduğu söylenebilir. Nitekim Arap Baharı sürecinde Libya'daki olaylarda halka yönelik kullanılan şiddet kınanırken, Suriye'de kınama ve bildirgelerin ardından 14 Ağustos 2012 tarihinde Mekke'de düzenlenen zirvede Suriye'nin üyeliği askıya alınmıştır. Mısır'da Muhammed Mursi'ye yönelik askeri darbeye ise İİÖ, oldukça pasif bir rol oynamış ve tartışmalardan uzak durmayı tercih etmiştir⁸⁰.

İİÖ'nün terör karşısındaki konumu diğer uluslararası örgütlerden biraz farklılık göstermektedir. Bu durum, İİÖ'nün Rusya-Çeçenistan ve Filistin-İsrail gibi gerilimli alanlarla yakından ilişkili olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla İİÖ tarafından alınan kararlar da terör hareketleri ile ulusal kurtuluş hareketleri arasında kalmaktadır. Bu bağlamda terörün önlenmesine yönelik olarak İİÖ'nün gerçekçi adımlar atmasının hiç de kolay olmadığı söylenebilir.

⁸⁰ KESKİN, Bünyamin, "İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT): Tarihi, Yapısı ve Geleceği", SETA Perspektif, s. 125, Y. 2016, s. 3.

1.3.6. İnsan Hakları Açısından Terörle İlgili Uluslararası Çalışmalar

Her insan, kişi güvenliği hakkına ve özgürlüğe sahiptir. Kişi özgürlüğü kavramı ile özgürlüğün keyfi olarak yok edilmesinin önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Güvenlik hakkı ise özgürlük hakkı kullanımını hukuken güvence altına almaktadır⁸¹.

Terör örgütlerinin eylemlerinin arkasındaki fikri yapı incelendiğinde hemen hemen tamamının belirli bir haksızlığa tepki olarak ortaya çıktıklarını ileri sürdükleri görülmektedir. Hak, hukuk ve adalet gibi kavramların bütün bireylere ve bütün topluluklara eşit bir biçimde uygulanmaması, terörün temel fikri altyapısını oluşturmaktadır.

İnsan, bütün hakların merkezinde bulunan bir canlıdır. Hak kavramı ise insana ait olan ve hak sahibine korunma imkânı tanıyan davranış özgürlüğünü ifade etmektedir. Hak ve özgürlük ilişkisinin tespitinde temel olarak ölçülülük ilkesinden hareket edilmektedir. Bu ilke, özgürlüğün sınırlandırılmasında kullanılan aracın, bu amaçla ölçülü olması gerektiğini ifade etmektedir⁸². Bu ilkenin, terörle mücadele konusunda hem kanun koyucuya hem de kanunun uygulayıcısı olan yürütme organına yol gösterdiği söylenebilir.

Terör eylemleri, insan haklarının en büyük ihlalidir. Devletler, kendi yetki alanları içerisinde kalan herkesin temel haklarını her türlü terör eylemine karşı korumak zorundadırlar⁸³. Devlet, teröre karşı vatandaşlarının can ve mal güvenliğini korurken kanundan kaynaklanan çeşitli hak ve yetkilere dayanmaktadır. Terörün yapısı gereği önlem alınması zor bir saldırı türü olduğu söylenebilir. Hemen hemen her terör eylemi, aynı zamanda devlete karşı da bir meydan okumayı içerisinde barındırmaktadır. Buna rağmen devletlerin terörle mücadele noktasında bir terör örgütü gibi hareket etmemeleri ve yasal sınırlar içerisinde kalarak insan haklarını da gözeterek terörün önlenmesine yönelik olarak mücadele sergilemeleri gerekmektedir.

⁸¹ KAYA, Abdülkadir, *Adalet Erişim için Sürekli Mesleki Gelişim: İnsan Hakları*, Boğaziçi Üniversitesi Avrupa Çalışmaları Merkezi Proje Yayını, 2006, İstanbul, s. 43.

⁸² METİN, Yüksel, “*Terörle Mücadele ve İnsan Hakları*”, *Hukuki Perspektifler Dergisi*, S. 5, Y. 2005, Aralık, s. 118.

⁸³ METİN, s. 124.

Devletler, kendi yetki alanları dâhilinde, bireylerin temel haklarını terör eylemlerine karşı korumak için her türlü tedbiri almakla yükümlüdür. Bu yükümlülük ile birlikte devletin terörle mücadelesi haklı bir zemine kavuşmaktadır. Dolayısıyla devletin terörle mücadele noktasında aldığı kararların her türlü keyfiyetten ve ayrımcılıktan uzak olması ayrıca insan haklarına ve hukukun üstünlüğüne uygun hareket edilerek gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Terör kavramı, BM Genel Kurulu tarafından 20 Aralık 1993 tarihinde alınan karara dek adi suç kavramı çerçevesinde ele alınmış ve uluslararası insan hakları sistemi dışında tutulmuştur. Ancak BM Genel Kurulu'nun aldığı bu kararla birlikte teröristlerin en temel insan hakkı olan Yaşam Hakkı'nı ihlal ettikleri bu nedenle insan hakları sistemi içerisinde ele alınması gerektiği belirtilmiştir⁸⁴. BM tarafından alınan bu karar, o güne kadar hakim olan insan haklarının yalnızca devletler, hükümetler ve organları aracılığıyla ihlal edilebileceği anlayışının da yıkılmasına yol açmıştır. Böylece terör kavramı ve insan hakları bakımından yeni bir anlayışın ortaya çıktığı söylenebilir. Terörist eylemler vasıtasıyla meşru hükümetlerin istikrarsızlaştırıldığı ve çoğulcu demokrasi anlayışının, sivil toplum yapısının tehlikeye atıldığı görülmektedir. Bu bağlamda terörist eylemlerin, devletlerin sosyal ve ekonomik gelişmeleri üzerinde olumsuz birtakım etki bıraktıkları söylenebilir.

1.4. Terörle Mücadele Kapsamında Devletlerin Ulusal Mevzuat Düzenlemeleri

Terörle mücadele noktasında yasama organı tarafından yapılan çeşitli düzenlemelerden yararlanılması, oldukça kritik bir öneme sahiptir⁸⁵. Terörün önlenmesinde, güvenlik güçlerinin ihtiyaç duyduğu hukuki altyapı, yetkili organlar tarafından sağlanmalıdır. Güvenlik güçlerinin her türlü ideolojiden bağımsız bir biçimde görevlerini ifa etmeleri gerekmektedir. Ayrıca güvenlik güçlerinin insan hakları alanında eğitimli kişilerden oluşması da büyük önem taşımaktadır⁸⁶. Böylece terörün önlenmesine yönelik olarak gerçekleştirilen faaliyetlerde insan haklarına uygun hareket edilecek, herhangi bir insan hakkı ihlaline sebebiyet verilmeden süreç devam ettirilecektir. Terörle mücadele ile ilgili

⁸⁴ UN, Human Rights and Terrorism, A/RES/48/122, 85th Plenary Meeting, 20 December 1993, <http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r122.htm>, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

⁸⁵ GIUDICE, Michael, Terörle Mücadele Yasasını Anlamak, çev. A. Çakal, HFSA, 10. Kitap, İstanbul Barosu Yayınları, 2004, s. 134.

⁸⁶ BÖLÜGİRAY, Nevzat, Anarşi ve Terör Nasıl Önlenir?, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1996, s. 71.

olarak hangi eylemlerin terör kapsamında ele alınacağı tartışmalı bir husustur. Bu konudaki tartışma, siyasal ve kültürel farklılıklardan kaynaklanmaktadır⁸⁷.

Terörle mücadele denildiğinde ilk olarak akla güç kullanma gelmektedir. Güç kullanma ancak gerekmesi halinde devlet tarafından başvurulabilecek önemli bir yetkidir. Devletin sahip olduğu bir diğer yetki de her türlü konuyu yasal zemine oturtabilmesi, çeşitli düzenlemeler yapabilmesidir. Bu durum, devletin yasal egemenliğinin mutlak olduğunun da bir göstergesidir. Günümüzde ulus devletlerin yasal egemenlikleri belirli bir noktaya kadar bulunmaktadır. Devletlerin toplumsal birtakım örgütlenmeler ve uluslararası kuruluşlarca bazı yönlerden sınırlandırıldıkları görülmektedir. Söz konusu sınırlamalar, devletlerin terörle mücadelelerini de direkt olarak etkilemektedir⁸⁸.

Terörle mücadelede devletlerin hukuk devleti sınırları içerisinde kalmaları büyük önem taşımaktadır. Burada yasa devleti ve hukuk devleti kavramlarının farklı olduğunu hatırlatmakta fayda vardır. Kuralların, hukukun genel ilkelerine göre düzenlendiği, salt yasalara bağlı kalmanın yeterli görülmediği devletler hukuk devleti olarak adlandırılmaktadır⁸⁹.

Terör eylemleri ile bozulan düzenin yeniden tesisi ve halk arasındaki korku ortamının ortadan kaldırılması, çoğu zaman olağan hukuk kuralları ile başılamamaktadır. Bu nedenle içerisinde bulunan şartlara uygun çeşitli önlemlerin alınması gerekmektedir. Burada, yeni düzenlemelerin hukuk devletine ve hukukun genel ilkelerine aykırılık teşkil etmemesine özen gösterilmesi büyük önem taşımaktadır⁹⁰.

Terörle mücadelede, devletlerin hızlı hareket etmeleri, sistemli yasal düzenlemelere sahip olmaları ve teröre karşı kullanabilecek güce sahip olmaları önemli hususlar olarak sıralanabilir. Devletlerin iç hukuklarında, şiddet kullanan kişilerin kaçmalarını önlemek veya daha büyük şiddette bir eylemin önüne geçmek adına güç kullanılmasına izin veren çeşitli düzenlemelere rastlamak mümkündür. Birleşmiş Milletler ise güç kullanımını birçok

⁸⁷ AKGÜN, Birol, 11 Eylül Sonrasında Dünya, ABD ve Türkiye, Tablet Kitabevi, Konya, 2006, s. 36.

⁸⁸ GÜRSES, Emin, Ayrılkçı Terörün Anatomisi, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1997, s. 107.

⁸⁹ ZAFER, Ceza Hukukunda Terörizm, s. 231.

⁹⁰ HAZIR, Hayati, Siyasal Şiddet ve Terörizm, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001, s. 121.

prosedüre bağlamıştır. Bu nedenle teröristlerin Birleşmiş Milletler kapsamında yapılacak bir işlemle yakalanmaları ve cezalandırılmaları mümkün değildir. Devletler kendi iç hukuklarına dayanarak terörle mücadeleyi tercih etmektedirler⁹¹.

İsrail, 1948 yılında bir Terörle Mücadele Yasası çıkarmıştır. Bu bağlamda bazı ülkelerin yasa çıkararak problemi çözmeye çalıştıkları (ABD, Türkiye, İngiltere) bazı ülkelerinse (Almanya, Fransa) ceza kanunlarında çeşitli düzenlemeler yaptıkları görülmektedir.

İngiltere, özellikle Kuzey İrlanda'dan kaynaklanan terör eylemleri nedeniyle terörle mücadelede ayrı bir yasaya ihtiyaç duymuştur. Yasa, 1984 yılına kadar yalnızca Kuzey İrlanda kaynaklı terör eylemleri ile sınırlı bir görünüme sahipken o tarihten itibaren uluslararası terör hareketleri de yasa kapsamına dâhil edilmiştir⁹². 19 Şubat 2001 tarihinde İngiltere yeni bir terörle mücadele yasası kabul etmiş, bu yasa ile birlikte terör kavramı oldukça geniş kapsamlı bir tanıma kavuşmuştur. Ayrıca yasa ile birlikte güvenlik güçlerinin geniş yetkiler kazandıkları görülmektedir. 11 Mart 2005 tarihli İngiltere'nin yeni terörle mücadele yasası ise polise herhangi bir gözaltı belgesine gerek olmadan 48 saat bireyleri gözaltında tutma yetkisi tanımaktadır. Ayrıca sürenin İçişleri Bakanlığı tarafından 5 güne kadar uzatılması mümkündür. Yasa kapsamında terör eylemlerinden önceden haberdar olunabilmesi için polisin ve istihbarat örgütlerinin dinleme yapma, posta açma ve elektronik haberleşmeyi takip etme gibi de yetkileri bulunmaktadır. Bu gibi düzenlemelere rağmen yasaya, 7 Temmuz 2005 tarihinde gerçekleşen Londra Saldırıları sonrasında yetersiz kaldığı gerekçesiyle çeşitli eleştiriler getirilmiştir⁹³.

Almanya'da terör eylemlerinin arttığı 70'li yıllarda, kanun koyucu demokratik hukuk devleti ilkesine de bağlı kalarak terörle mücadeleyi kolaylaştıracak çeşitli düzenlemelere

⁹¹ TOENSING, Victoria, *The Legal Case for Using Force, Fighting Back, Winning the War Against Terrorism*, edit. by Neil Livingstone&Terrell, E. Arnold, Lexington Books, Lexington-Massachusetts-Toronto, 1986, s. 152.

⁹² ŞENOCAK, Hasan Emre, *Avrupa Terör Örgütleri ve Ülke Uygulamaları*, Platin Yayınları, Ankara, 2006, s. 97.

⁹³ CAŞIN, Mesut Hakkı, *Uluslararası Terörizm*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2008, s. 826.

girişmiştir⁹⁴. 18 Ağustos 1976 tarihinde Terörle Mücadele Yasası çıkarılmıştır. Söz konusu yasaya eklenen 129. madde ile bir terör örgütü ile ilgili olarak soruşturma başlatılmasının, örgütün merkezinin veya faaliyetlerinin bir kısmının ülke sınırları içerisinde kalması şartıyla mümkün olduğu belirtilmiştir⁹⁵.

Avrupa Birliği bünyesinde yer alan ülkelerin terörle mücadele ile ilgili olarak ulusal mevzuatları incelendiğinde ortak hatta benzer düzenlemelerin bulunmadığı görülmektedir. Sadece üye yedi ülkenin mevzuatında terörden söz edilmiştir. Bu ülkeler; Fransa, Almanya, Portekiz, İngiltere, İspanya, Yunanistan ve İtalya şeklinde sıralanabilir. Bunlar arasında İngiltere daha ayrıntılı bir düzenlemeye sahip olması nedeniyle ön plana çıkmaktadır. Üye devletlerin ortak bir noktada bir araya gelmeleri oldukça güçtür⁹⁶.

Birçok ülkede terörle mücadele yasaları, güvenlik endişeleri ön plana alınarak düzenlenmiştir. Bu bağlamda kamuoyunun beklentilerinin ikinci plana itildiği söylenebilir. Terörle mücadele ile ilgili yasalar incelendiğinde genellikle temel hak ve özgürlüklerle ilgili olarak sert düzenlemelere rastlanmaktadır. Bazı sert hükümler hem doktrinde hem de kamuoyunda eleştiriye tutulurken kanun koyucunun terör sorunu ile ciddi bir biçimde ilgilenmesi takdirle karşılanmaktadır⁹⁷.

Türkiye’de de uzun yıllardır terörle yasal birtakım düzenlemelere dayanılarak mücadele edildiği görülmektedir. Diğer pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de Terörle Mücadele Yasası’nda, terör suçu adında ayrı bir suç türüne yer verilmemiştir. Fakat diğer yasalarda yer alan özel bazı suçlar terör suçu olarak kabul edilmiş bazılarının da terör amacıyla işlenilmesi şartı aranmıştır⁹⁸.

⁹⁴ REBMANN, Kurt, Hukuk Devletinde Terörle Mücadele: Federal Almanya’daki Yasal Durum ve Tecrübeler, çev. F. Yenisey, Hukuk Devletinde Terör ve Örgütlü Suça Mücadele, Umut Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996, s. 65.

⁹⁵ REBMANN, s. 66.

⁹⁶ ARIBOĞAN, Deniz Ülke, Nefretten Teröre, 2. Baskı, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2005, s. 223.

⁹⁷ SERGAKIS, Emmanuel, “Yunanistan’da Terörizm Karşı Mücadele ve İnsan Hakları”, İnsan Hakları ve Güvenlik, Uluslararası İnsan Hakları ve Güvenlik Toplantısı, 7-8 Aralık 2001, Ankara, s. 78.

⁹⁸ ÇİÇEK, İbrahim, 5532 Sayılı Kanunla Değişik Açıklamalı Terörle Mücadele Kanunu, Kazancı Hukuk Yayınevi, İstanbul, 2006, s. 23.

Türkiye’de terörle mücadele kapsamında yapılan tek yasal düzenleme, Terörle Mücadele Yasası’dır. 1980 öncesinde terörün yaygınlaşması, Anayasa’da bazı değişikliklerin yapılmasını gerekli kılmıştır. Bu değişiklikler sonrasında 1402 sayılı Sıkıyönetim Yasası⁹⁹ ve 1481 sayılı Asayişe Müeyessir Bazı Fiillerin Önlenmesi Hakkında Yasa¹⁰⁰ yürürlüğe sokulmuştur.

PKK terör örgütü, ilk eylemlerine 1984 yılında başlamış, 1994’e kadar olan dönemde af veya pişmanlık yasası şeklinde isimlendirilen toplam beş ayrı yasa çıkarılmıştır. Bu yasalarla teröristlerin topluma yeniden kazandırılması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda ülke bütünlüğünü bozmaya çalışan kişilere karşı devletin oldukça hoşgörülü bir biçimde hareket ettiği söylenebilir¹⁰¹.

1979 yılında şiddet olaylarında ciddi bir artış yaşanmıştır. Bu durum sıkıyönetim uygulamasına başvurulmasını gerekli kılmıştır. Daha sonra 12 Eylül 1980 darbesi ile birlikte de sıkıyönetim, bütün ülke çapında uygulanır hale gelmiştir. Darbe sonrasında hazırlanan 1982 Anayasası’nda, sıkıyönetime alternatif bir rejim türü olarak Olağanüstü Hal Rejimi öngörülmüştür. 19 Temmuz 1987 tarihine kadar Diyarbakır, Mardin, Hakkari ve Siirt’te süren Sıkıyönetim uygulamasına son verilmiş onun yerine Olağanüstü Hal ilan edilmiştir. Daha öncesinde Olağanüstü Hal ilan edilen Tunceli, Elazığ ve Van gibi illeri de içerisine alan ayrı bir valiliğin kurulması kararlaştırılmıştır. Olağanüstü Hal Bölge Valiliği olarak adlandırılan bu valilik, merkezden ayrı bir yapılanma olarak düşünülmemelidir. Valiliğin kurulmasındaki temel amaç, terörün yoğun bir biçimde yaşandığı bölgede terörün çözüme kavuşturulması ve sivilleşmeye geçilmesidir¹⁰². Bu düzenlemeye de yoğun eleştiriler getirilmiştir. Uygulama, 1987 yılındaki Türkiye’ye uygun olmakla birlikte ilerleyen

⁹⁹ RG, 15.05.1971, 13837.

¹⁰⁰ RG, 15.09.1971, 13957.

¹⁰¹ ŞEHİRLİ, Atıla, Türkiye’de Bölücü Terör Hareketleri ve Devletin Aldığı Tedbirler, Burak Yayınları, İstanbul, 2000, s. 371.

¹⁰² ARSLAN, Aydın, “*Olağanüstü Hal Uygulaması ve Bu Çerçevde Yürütülen Terörle Mücadele Çalışmaları ile Bölgenin Bugünkü Mevcut Durumu*”, Doğu Anadolu’da Güvenlik ve Huzur Sempozyumu, Elazığ 17-19 Aralık, 1998, Çağlayan Yayınları, İzmir, 1999, s. 337.

dönemde terörle mücadelenin aksamasına neden olmuştur. Ancak buna rağmen düzenlemeden vazgeçilmemiş ve uygulanmaya devam edilmiştir¹⁰³.

PKK'nın özellikle köy ve mezralara yönelik saldırıların artması, güvenlik güçlerinin de bu saldırıların tamamına yetişmesini güçleştirmektedir. Bu nedenle 442 sayılı Köy Yasası'nda düzenlemeye gidilmiş köy koruculuğu uygulamasına başlanmıştır. Köy koruculuğu ile birlikte bölgedeki çeşitli aşiretler ve aileler terörle mücadele etmeye başlamışlardır¹⁰⁴. Köy koruculuğu sisteminden beklenen faydanın elde edilmemesi, terörle mücadelenin ayrı bir yasa kapsamında yapılması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu ihtiyaç üzerine 1991 yılında 3713 Sayılı Terörle Mücadele Yasası çıkarılmıştır. Yasada terörün tanımına ve terör suçlarına yer verilirken terör suçlarının yargılama usulünün genel yargılama usulünden ayrıldığı belirtilmiştir¹⁰⁵.

Terörle Mücadele Kanunu'ndaki terör tanımının, bir suç tanımı olmaktan çok kanunda terör suçu olarak öngörülen eylemleri açıklayıcı niteliğinin bulunduğu savunulmaktadır¹⁰⁶.

Türkiye'deki Terörle Mücadele Yasası'na uluslararası alanda da birçok eleştiri getirilmiştir. Bu eleştirilerin temel sebebi, yasanın antidemokratik bir yapıda olması ve yasada öngörülen Devlet Güvenlik Mahkemeleri ile Sıkıyönetim Mahkemeleri'nin adil yargılamayı sağlamaktan uzak olmalarıdır¹⁰⁷.

Avrupa ülkelerinin de son dönemde terör saldırıları sonrasında kendi yasalarını ağırlaştırdıkları Türkiye'den ise daha özgürlükçü bir yasa bekledikleri görülmektedir¹⁰⁸. Terörle Mücadele Yasası'na getirilen eleştirilerin haklılık payı olsa da yasanın, ABD'nin 2001 tarihinde çıkarılan Vatansızlık Yasası'na kıyasla çok daha özgürlükçü bir yapıya sahip olduğu söylenebilir.

¹⁰³ ÖZDAĞ, Ümit, “*Düşük Yoğunluklu Çatışma ve Terörizm:21. Yüzyılın Savaşı*”, Dünyada ve Türkiye'de Terör Konferansı, 20-24 Mayıs 2002, TCMB Banknot Matbaası, Ankara, 2002, s. 28.

¹⁰⁴ KUNDAKÇI, Hasan, Güneydoğu'da Unutulmayanlar, 4. Baskı, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2004, s.151.

¹⁰⁵ RG, 12.04.1991, 20843 (Mükerrer).

¹⁰⁶ ZAFER, Ceza Hukukunda Terörizm, s. 119.

¹⁰⁷ CAŞIN, s. 832.

¹⁰⁸ KALKAN, Adnan, Avrupa Birliği mi? Türk Birliği mi?, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 163.

2003 yılında Avrupa Birliği'ne uyum süreci kapsamında birçok uyum yasası çıkarılmıştır¹⁰⁹. Bu yasaların, terörle mücadele noktasında nasıl bir yol haritasına sahip olduğu konusunda ipucu niteliği taşıdıkları söylenebilir. Yasalarla hak ve özgürlüklerin genişletilmesi birçok kesim tarafından beğeni ile karşılanmıştır. Ancak bu düzenlemelere, ülkenin bütünlüğünü ve bağımsızlığını tehlikeye düşürdüğü gerekçesiyle çeşitli eleştiriler getirildiği de görülmektedir¹¹⁰.

Türkiye'de terörle mücadele sırasında temel hak ve özgürlüklerin ihlali ile ilgili problemler, mevzuattaki yetersizlikten çok uygulayıcıların tutum ve davranışlarından kaynaklanmaktadır¹¹¹.

Fakat yapılan yasal düzenlemelerin de demokratik ilkelere ve ihtiyaçlara uygun olması gerekmektedir. Bir Terörle Mücadele Yasası'nın başarıya ulaşabilmesi için başka amaçların gerçekleştirilmesinde bir araç olmaktan uzak bir görüntüye sahip olması gerekmektedir¹¹².

1.5. Siyasi Suçlu -Terör Suçlusu Ayrımı

Terör eylemlerinin siyasi suç kapsamında yer alıp almadıkları, doktrinde tartışmalı bir konu olarak dikkat çekmektedir. 20. Yüzyılın başında, Avrupa'da siyasal dengelerde bozulmaların da yaşanması ile birlikte terör, yeni bir boyut kazanmıştır. Böylece devletin güvenliğine ve devletin varlığına karşı işlenen terör suçlarının siyasal suç sayılmayacakları ifade edilmiştir. Son dönemde, terör eylemleri hem ulusal hem de uluslararası alanda oldukça tehlikeli bir noktaya gelmiştir. Dolayısıyla pek çok yasada "siyasi amaçlı veya devlete yönelik" eylemin de siyasi suç olarak kabul edilmemesi için yeni birtakım

¹⁰⁹ Bu yasaların karşılaştırmalı metinleri konusunda bkz. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Sekreterliği; Avrupa Birliği Uyum Yasa Paketleri, Ankara Açık Cezaevi Matbaası, Ankara, 2004.

¹¹⁰ AKGÜN, s. 106.

¹¹¹ ÜNAL, Şeref, Milletlerarası Hukuk Açısından Güneydoğu Sorunu ve Terörle Mücadele, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 1997, s. 115.

¹¹² ORTIZ, Laure, "Demokratik Bir Rejimde Terörizme Karşı Zorunlu Önlemler, İnsan Hakları ve Güvenlik", Uluslararası İnsan Hakları ve Güvenlik Toplantısı, 7-8 Aralık 2001, Ankara, 2002, s. 130.

düzenlemeler yapılmıştır. Bugün, siyasal suç kavramının kapsamı geçmişle kıyaslandığında çok daha daralmıştır¹¹³.

TÖDAS'ı imzalayan devletler, bazı terör eylemlerini siyasal suç saymama konusunda taahhütte bulunmuşlardır. Terör faaliyetlerinin siyasal suç olarak ele alınması, suçluların iadesi, adli yardım ve yabancı yargı gibi birçok ceza hukuku müessesesini derinden etkilemektedir.

Terör eylemleri, TÖDAS'ın 1. maddesinde yer alan eylemlerle sınırlı değildir. Sözleşmede yer almayan ancak siyasal birtakım saiklerle işlenen bazı eylemlerin yani bir bütün halinde terörün "siyasal suç" kavramı kapsamında olup olmadığı, sözleşmeden hareketle belirlenmesi zor bir durumdur¹¹⁴. Sözleşmenin 1. maddesinde yer alan ve siyasal suç sayılmayacağı belirtilen suçlar dışında kalan pek çok terör suçunun siyasal niteliğe sahip olup olmadığının tespiti sözleşmeye taraf devletlere bırakılmıştır. Burada devletlere bir takdir yetkisinin tanındığı söylenebilir. Terör eylemlerinden devletin güvenliği ve devletin ana unsurlarını tehdit edenler, mutlak bir biçimde siyasal suçtur. Terör eylemlerinin birçoğu ve yalnızca siyasal saikle işlenen terör eylemleri bu niteliği haizdir.

Daha önce de belirtildiği üzere uygulamada terör eylemleri ile ilgili olarak siyasal suç nitelendirilmesinin yapılması, ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Afrika ve Asya ülkeleri, genellikle suçluların iadesini reddetmekte ve birçok farklı ülkeden terör örgütü üyelerine sığınma hakkı vermektedir. Batılı ülkeler ise kendi aralarında suçluların iadesi konusunda daha pozitif bir tutum sergilemektedir.

Terör eylemlerinde bir dönem, siyasal suç isnadının yapıp yapılmaması noktasında suçun anarşist karakterinin incelendiği görülmektedir. Anarşist suçlar, direkt olarak devletin siyasal yapısına karşı görülmemekte ve siyasal suç olarak nitelendirilmemektedir. Ancak son dönemde bu kriterden hızla uzaklaşmıştır. İçtihatlar incelendiğinde, mahkemelerin masum insanlara karşı yapılan eylemler ve kişi ayrımı gözetmeme gibi unsurları dikkate aldıkları görülmektedir. "Masum kurban" olarak adlandırılabilir olan bu kriter, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi kararlarında da yer almaktadır. "Masum kurban" kriteri, ilk bakışta basit

¹¹³ BAYRAKTAR, Köksal, Siyasal Suç, İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul, 1982, s. 43-44.

¹¹⁴ ZAFER, Ceza Hukukunda Terörizm, s. 116.

gibi algılansa da özellikle marjinal davalarda “suçlu” ve “masum” ayrımı yapılması oldukça güçtür. Terör suçlarında siyasi suç istisnasında, Bassiouni tarafından ileri sürülen "ideolojik meşru müdafaa" teorisi kabul edilebilir bir ilke olarak dikkat çekmektedir. Teorinin temelinde ise tüm dünya tarafından kabul görmüş olan "meşru müdafaa" ilkesi yer almaktadır. Bassiouni, bu ilkeyi, siyasal suç istisnasını da dikkate alarak 3'e ayırmıştır¹¹⁵:

1. Bireyin istemci haklarının devlet tarafından ihlali ve ihlalin bireylere kendilerini savunma hakkı tanımış olması,

2. Devletlerin temel hakları ciddi bir biçimde zedeleyen davranış şekilleri,

3. Bu temel insan haklarını savunmak için devletin pozitif hukukunu ihlal eden bireyin davranışı.

Bu teori ile İsveç Mahkemeleri tarafından geliştirilen “orantılılık” teorisi arasında benzerlik bulunmaktadır. Terör eylemlerinin siyasi suç kapsamında yer alıp almadıklarının tespitinde sözleşmelerden çok mahkeme kararlarının incelenmesi gerekmektedir. Terör eylemlerinde siyasi suç istisnasını ortaya koyabilmek için sözleşmelerden çok mahkeme kararlarına bakılması daha uygun olacaktır. Bu konuda en çok bilinen davalardan olan Abarca Davası, tipik bir örnek teşkil etmektedir. Abarca, İspanya'daki Franco rejimine karşı bir kişidir. 1965 yılında İsviçre, Belçika'dan Abarca'nın iadesini istemiştir. Abarca, Cenevre Havaalanına içerisinde patlayıcı olan bir valiz bırakmış ve uçuş esnasında çantanın patlayacağını düşünmüştür. Eylem başarısızlıkla sonuçlanınca Abarca, Belçika'ya kaçar. Abarca kendisini, eyleminin siyasi karakterde olduğunu söyleyerek savunur. Buna göre patlayıcıları, antifaşist bir örgüt üyesi olarak yerleştirir. Eylemdeki amaç da İspanyol halkının uğradığı zulmün bütün dünya tarafından anlaşılmasını sağlamaktır. Brüksel Temyiz Mahkemesi, Abarca'nın bu savunmasını kabul etmemiş ve eylemin adi suç niteliği taşıdığını belirtmiştir. Mahkemenin karar sırasında “masum kurban” kriterinden hareket ettiği görülmektedir. Buradaki saldırı, siyasi çatışma ortamı dışında kalan masum insanlara yönelik olarak gerçekleştirilmek istenmiştir. Eylemin tarafsız bir ülkede yapılması, kişinin siyasi suç korumasından yararlanamayacağını göstermektedir. Karar, Belçika kamuoyu

¹¹⁵ BASSIOUNI, Cherif, International Terrorism; Multilateral Conventions (1937-2001), Transnational Publishers, New York, 2001, s. 16-17.

tarafından tepkiyle karşılanmış ve Abarca'nın eyleminin siyasi bir suç olduğu savunulmuştur. Ancak davadaki suçun ciddiyeti ve uluslararası bir yapıda olması, siyasi suç kapsamında yer almasına engel teşkil etmektedir.

Siyasi suçun tarihsel gelişimi incelendiğinde, siyasi suçluya suçluların iadesinde farklı bir muamele yapılmasının temel nedeni, siyasal suçlunun adi suçludan farklı olarak toplumun iyiliği, refahı gelişmesi için devleti ve onu temsil eden kuruluşları hedef almış olması ve bu tür amaçlar için mücadele verenlerin halkın gözünde kahraman olmasıdır. Günümüzde ise direkt olarak masum insanların hedef alındığı, toplumda korku ikliminin yaratıldığı ve mutlak siyasi suçların hiçbirleriyle bağlantılı olmayan siyasi saikli adi suçların yalnızca saikten yola çıkarak siyasi suç sayılması kabul edilebilir değildir. Burada suçun siyasi saikinden çok adi karakterinin ağır bastığı belirtilmelidir¹¹⁶.

Bütün bu belirtilenlerden hareketle, insan hayatının tehlikeye atıldığı eylemlerde saik ve amaç fark etmeksizin siyasilik özelliğinin dikkate alınmaması gerekmektedir. Ancak düşünce, ifade, siyasi haklar, din ve vicdan özgürlüğü gibi temel birtakım insan hakları için mücadele etmekte olan ve devletin baskı rejimine ya da sömürge rejimlerine karşı meşru müdafaa hakkını kullanan şahıslara siyasi suç vasfı tanınmalıdır. Terör suçluları hem yakalandıkları ülkede hem de suç işledikleri ülkede yargılanabilmektedirler. Suçun işlendiği ülkede yargılamanın gerçekleştirilebilmesi için ise suçluların iadesi müessesesine ihtiyaç duyulmaktadır. Terör suçluların yargılaması, ülkelerin ceza hukuklarına göre gerçekleştirilecektir.

¹¹⁶ ZAFER, Ceza Hukukunda Terörizm, s. 118-119.

2. SUÇLULARIN İADESİ

2.1. İade Kavramı ve Niteliği

Her devlet, kendi sınırları içerisinde egemen konumdadır. Dolayısıyla kural olarak devletlerin kendi sınırları dışında kalan olaylara karışamayacakları, buralardaki kişiler hakkında herhangi bir yetki kullanamayacakları söylenebilir. Bu nedenle devletlerin birbirlerine yardım etme ihtiyaçlarının da doğal bir sonucu olarak suçluların iadesi kurumu ortaya çıkmıştır¹¹⁷. Günümüzde, teknolojik gelişmelerle birlikte ulaşım araçlarında önemli bir ilerleme yaşanmıştır. Bu durum suçlular tarafından da suçun işlendiği ülkenin terki bağlamında kullanılmaktadır. Suç işlediği ülkeden kaçan bir kişi, yargılanmaktan ve cezalandırılmaktan kurtulabilmektedir. Bu durumun adaletin gerçekleşmesinin önünde ciddi bir engel teşkil ettiği söylenebilir¹¹⁸. Bütün bu belirtilenler nedeniyle uluslararası anlamda siyasi bir işbirliğinin de göstergesi olan geri verme, ceza adalet sistemini direkt olarak etkileyecek biçimde düzenlenmiştir¹¹⁹. Geri verme kurumu sayesinde bir ülkede suç işleyerek başka bir ülkeye kaçan sanık ya da mahkûm, suç işlediği ülkenin talebi veya bulunduğu devletin başvurusu ile suç işlediği devlete teslim edilebilmektedir. Geri verme sonucunda ceza kovuşturulması gerçekleştirilebilmekte, kişi hakkında kesinleşmiş bir ceza varsa bu ceza infaz edilebilmektedir¹²⁰. Suçluların iadesinin, uluslararası hukuk açısından da yabancıların kişi dokunulmazlığına getirilen önemli bir istisna olduğu söylenebilir¹²¹.

¹¹⁷ ÖZGEN, Eralp, Suçluların Geri Verilmesi, Ajans-Türk Matbaası, Ankara, 1962, s. 222.

¹¹⁸ KALABALIK, Halil, Suçluların İadesi Kavramı ve Siyasi Suçlarda Suçlunun İade Edilmezliği, Prof. Dr. Hayri Domaniç'e 80. Yaş Günü Armağanı, C. 2, İstanbul, 2000, s. 1339.

¹¹⁹ STEFANOVSKA, Vesna, "The Concept of Political and Terrorist Offences in Extradition Matters: A Legal Perspective", European Scientific Journal, C. 11, S. 34, Y. 2015, s. 69.

¹²⁰ ÖNDER, Orhan, Birleşmiş Milletler Ruanda İçin Uluslararası Ceza Mahkemesi, Bilge Yayınevi, Ankara, 2006, s. 127.

¹²¹ GÜNGÖR, Gülin, "Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi (SIDAS)", Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuku Bülteni, C. 19, S. 1-2, s. 360.

Suçluların iadesi kurumu, Roma Hukuku'ndan beri varlığını sürdürmektedir. O dönemde kurum, bir antlaşma yerine devletin sahip olduğu bir hakka dayanmıştır. Geri verme, kapitülasyonlar öncesinde, Türk Hukuku'nda devletin takdir yetkisine bağlı olarak gelişmiştir. Kapitülasyonlarla birlikte yabancılar arasındaki suçlarda Türk yargısının yetkili olmaktan çıkarılması, geri verme kurumunun da gerekliliğini ortadan kaldırmıştır.

19. yüzyılda ulaşım araçlarında önemli gelişmeler yaşanmış suçluların bir ülkeden diğerine geçişi de kolaylaşmıştır. Bunun sonucunda devletler önlem almak maksadıyla karşılıklı sözleşmeler imzalamaya başlamışlardır. Fakat yapılan sözleşmelerin suçluların kaçışını önlemede yetersiz kaldıkları söylenebilir. Bu nedenle devletler ikili antlaşmalar yerine çok taraflı sözleşmeleri tercih etmişlerdir¹²². Söz konusu dönemde Osmanlı Devleti'nin geri verme ile ilgili olarak yaptığı antlaşmalar incelendiğinde ilk antlaşmanın 1874 yılında ABD ile imzalandığı görülmektedir. Antlaşma sonrasında kapitülasyonlar kaldırılmış ve Almanya, Belçika, Bulgaristan gibi farklı ülkelerle de geri verme antlaşmaları imzalanmıştır¹²³.

Suçluların iadesi kurumu, hem delillerin toplanması noktasında hem de ceza ile caydırıcılık noktasında oldukça faydalıdır. Suçluların iadesi ile birlikte suç işleyerek başka ülkeye kaçan kişilerin cezasız kalmamaları amaçlanmaktadır¹²⁴. Suçluların iadesi, devletlerarası bir işlem olması nedeniyle uluslararası hukukla da yakından ilişkilidir. Kurumun ceza hukuku ile temas eden yönü ise suç ve suçlu ile ilişkisidir¹²⁵. Burada uluslararası kurallardan da faydalanılarak ceza adaletinin gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır¹²⁶. Dolayısıyla suçluların iadesinin karma bir nitelik taşıdığı ve ikili ve çok taraflı antlaşmalarla düzenlenmesinin bu niteliğin doğal bir sonucu olduğu söylenebilir.

Geri verme kurumuna ilişkin kurallar iç hukuk ve uluslararası hukuk kuralları şeklinde iki gruba ayrılabilir. Bazı devletler kendi ceza kanunlarında geri vermeye ilişkin

¹²² ÇİÇEKLİ, Bülent, Yabancılar ve Mülteci Hukuku, 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014, s. 184.

¹²³ DONAY, Süheyl, "Suçluların İadesinde Yeni Gelişmeler", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 50, S. 1-4, Y. 1984, s. 241.

¹²⁴ KOCA, Mahmut/ ÜZÜLMEZ, İlhan, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 8. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Eylül-2015, s. 751.

¹²⁵ KOCA/ ÜZÜLMEZ, s. 751.

¹²⁶ ÖZBEK, V. Özer/ KANBUR, M. Nihat/ DOĞAN, Koray/ BACAĞSIZ, Pınar/ TEPE, İlker, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, (6. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara Eylül-2015, s. 167.

hükümlere yer verirlerken bazıları ise ayrı bir kanun yapmayı tercih etmektedirler. Belçika, ikinci kategoride yer alan devletlere örnek olarak verilebilir. 1833 yılında Belçika tarafından geri verme kanununun yapıldığı görülmektedir¹²⁷. Bu şekilde kanuni bir düzenleme yapılması, geri verme kurumunun işletilmesinde bir yeknesaklığın oluşmasını sağlamaktadır¹²⁸.

Bazı ülkelerde de geri verme kurumuna ilişkin düzenlemelerin anayasalarda yer aldıkları görülmektedir¹²⁹. Fakat genel benimsenen uygulama, ceza kanununda konuyla ilgili hükümlere yer verilmesidir. Uluslararası hukukta ise konu ikili ve çok taraflı antlaşmaların yapılması yoluyla düzenlenmektedir. Bunun yanında uluslararası hukuk teamüllerinin de geri verme bakımından önemli bir kaynak oldukları söylenebilir.

Uluslararası hukuk bakımından geri verme kurumuna başvurulabilmesi için antlaşmanın zorunlu bir unsur olup olmadığı tartışmalı bir husustur. Bir görüşe göre iki devlet arasında geri vermenin gerçekleşebilmesi için antlaşmanın mutlaka bulunması gerekmektedir. Bir diğer görüş ise devletlerarasında herhangi bir anlaşma bulunmasa bile geri verme kurumuna başvurulabileceğini ileri sürmektedir. Fakat burada talep edilen devletin bir takdir yetkisine sahip olduğunu belirtmek gerekir¹³⁰. Antlaşmanın varlığını zorunlu unsur olarak kabul edenlere göre bu aynı zamanda doğal bir mecburiyettir. Bu görüşe göre her devletin kendi sınırları içerisinde bulunan ve başka bir ülkede suç işleyen kişileri söz konusu devlete verme konusunda bir mükellefiyetleri bulunmaktadır¹³¹. Antlaşmanın varlığını zorunlu bir unsur olarak aramayanlar ise bunu tamamıyla talep edilen devletin takdir yetkisine bırakmışlardır. Bu görüşü savunanlardan bazıları da devletin bir anlaşma olmadan kişiyi iade etmesinin fiili bir geri verme antlaşmasını oluşturduğunu ileri sürmektedirler¹³². Konuyla ilgili olarak Yargıtay ilk zamanlarda antlaşmanın varlığının zorunlu olduğuna ilişkin bir karar vermiştir¹³³. Sonrasında Yargıtay içtihatla değişikliğe

¹²⁷ ÖNDER, Birleşmiş Milletler Ruanda İçin Uluslararası Ceza Mahkemesi, s. 128.

¹²⁸ ÖZGEN, Suçluların Geri Verilmesi, s. 224.

¹²⁹ TEZCAN, Durmuş/ ERDEM, Mustafa Ruhan/ ÖNOK, R.Murat; Uluslararası Ceza Hukuku, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2009, s. 180, ÇİÇEKLİ, s. 183.

¹³⁰ TEZCAN/ ERDEM/ ÖNOK, s. 179.

¹³¹ KALABALIK, s. 1346.

¹³² KALABALIK, s. 1346.

¹³³ Yarg. 1. CD. 13.04.1949, 1010/687.

gitmiş ve antlaşmanın bulunmaması halinde karşılıklı uygulama ilkelerinin esas alınması gerektiğini belirtmiştir¹³⁴.

Önceden de belirtildiği üzere geri verme kurumuna kaynaklık eden kurallar, hem uluslararası hukukta hem de iç hukukta mevcuttur. Bu durum, söz konusu kurallar arasında bir çelişki durumunun oluşumunu da mümkün kılmaktadır. Esas olarak bu kaynakların birbirlerini tamamlaması gerekmektedir. Hukuk denildiğinde hem iç hukuk hem de uluslararası hukuk bir bütün halinde ele alınmalı, birlikte düşünülmelidir. Antlaşmalarda yer alan eksiklikler iç hukukta yapılacak düzenlemeler ile doldurulup iç hukuktaki eksikliklerin de uluslararası antlaşmalar yoluyla doldurulmaları mümkündür. Bu durum incelenirken farklı olasılıklar da göz önünde bulundurulmalı ve objektif bir değerlendirme yapılmalıdır. Antlaşmanın iç hukuk hükümlerine aykırılık teşkil etmesi halinde antlaşmaya taraf devletler arasında antlaşma hükümleri uygulanacaktır. Burada iç hukuk hükümlerinde herhangi bir değişiklik yapılmamakta antlaşma yalnızca taraf devletle sınırlı olmak üzere uygulanmaktadır. Antlaşmanın yapıldığı tarihten sonra iç hukukta geri verme kurumuna ilişkin, antlaşmayla da çelişen değişikliklerin yapılması halinde tarafların antlaşmayı yapmaktaki amaçları göz önünde bulundurulacaktır¹³⁵.

1982 Anayasası 90. maddesine bakıldığında bu konu hakkında “*Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası Antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır.*” hükmü yer almaktadır. Bu düzenlemeden yola çıkılarak söz konusu problemin çözüme kavuşturulması mümkündür.

Geri verme kurumu ile karıştırılan önemli bir kurum da “sınır dışı etme” kurumudur. Sınır dışı etmede de tıpkı geri vermede olduğu gibi bir kişinin ülke dışına çıkarılması sonucu doğmaktadır. Ayrıca uygulamanın yabancılara yönelik olması da bir başka benzer özelliktir. Ancak bu benzerliklere rağmen sınır dışı etme ve suçluların geri verilmesinde herhangi bir

¹³⁴ Yarg. CGK. 30.03.1973, 3834/3601.

¹³⁵ KALABALIK, s. 1350.

yakınlığın olmadığı söylenebilir¹³⁶. TCK'nın 59. maddesinin ilk halinde, işlediği suç nedeniyle iki yıl veya daha fazla süreyle hapis cezasına mahkûm edilen yabancı hakkında, cezasının infazından sonra hâkim kararıyla uygulanan bir güvenlik tedbiri şeklinde düzenlenen sınır dışı etme, 31.5.2005 tarih ve 5328 sayılı Kanunla değişikliğe uğramış ve güvenlik tedbiri olmaktan çıkarılmıştır. Değişiklik uyarınca, sınır dışı etme, cezanın infazı sonrasında İçişleri Bakanlığı'nın takdir yetkisine bağlı olan idari bir tedbirdir¹³⁷. Daha önce de belirtildiği üzere iki kurum arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Geri verme ile şüpheli, sanık veya hükümlü konumunda yer alan kişinin cezasız kalmasının engellenmesi istenmektedir. Burada iki ülke arasındaki uluslararası bir antlaşmaya dayanan ve adli yönü baskın olan bir uygulama bulunmaktadır. Sınır dışı etmede ise yabancıların bu durumla karşı karşıya kalmalarının temel nedeni, kamu düzenini ve devletin emniyet ve asayişini ihlal etmeleridir¹³⁸. İki kurum arasında hukuki esaslar bakımından da farklılıklar bulunmaktadır. Geri verme, devletlerin hukuki tasarrufları olarak ön plana çıkmaktadır. Geri verme kurumu her geçen gün çok daha yargısal bir niteliğe bürünmektedir. Sınır dışı etmede ise devletin tek taraflı kararı söz konusudur. Sınır dışı etmede emniyet tedbiri niteliği ağır basmaktadır.

2.2. Suçluların İadesi Kavramının Tarihçesi

Hugo Grotius ve Jean Bodin'e göre geri vermeye benzer hukuki düzenlemeler ilk çağlardan bu yana varlığını sürdürmektedir¹³⁹. Kimi yazarlar, geri verme ile ilgili olarak yapılan ilk antlaşmanın Mısır ve Hintliler arasında M.Ö. 1280 tarihinde gerçekleştirildiğini savunmakta ve geri verme kurumunun kökenini Mısır medeniyetine dayandırmaktadır. M.Ö. 100. yılda Roma Devletinde geri verme kurumunun bulunduğu görülmektedir¹⁴⁰. O dönemde geri verme talebi, devletin en büyük otoritesi tarafından gerçekleştirilmektedir. Geri vermenin, devletlerarasında bir üstünlük aracı olarak kullanıldığı söylenebilir.

Günay, geri verme kurumunun çok uzun dönemden beri var olduğunu savunmaktadır. Yahudi tarihi incelendiğinde İsrail kabilelerinin karşı taraftan suçlunun geri

¹³⁶ KALABALIK, s. 1344.

¹³⁷ KOCA/ ÜZÜLMEZ, s. 753.

¹³⁸ KALABALIK, s. 1344.

¹³⁹ BLAKESLEY, Christopher L., *Terrorism, Drugs, International Law And The Protection Of Human Liberty*, New York, 1992, s. 173.

¹⁴⁰ GILBERT, Geoff, *Aspects Of Extradition Law*, Dordrecht, 1991, s. 9.

verilmesini talep ettikleri görülmektedir. Geri verme ile ilgili olarak Avrupa’da yapılan ilk anlaşma ise 1174 yılında İngiltere Kralı II. Henry ile İskoçya Kralı Guillaume arasında gerçekleşmiştir. Bu anlaşma sonrasında İngiltere Kralı II. Edward ile Fransa Kralı Philippe arasında yapılan 1303 tarihli Paris Anlaşması’nın varlığı dikkat çekmektedir. Söz konusu dönemde, Avrupa’da çağdaş ve siyasi olmayan geri verme anlaşması ise Fransa Kralı Charles ile Savoy Kontu arasında 4 Mart 1376’da yapılmıştır. Bu anlaşmanın amacı, genel suçlarla mücadele etmektir. Bu bağlamda siyasi düşmanlara kötü davranılmak istenmediği böyle bir amaç taşınmadığı söylenebilir. Avrupa’da 1660’lı yıllara kadar yapılan anlaşmaların çok büyük bir bölümü siyasi amaçla gerçekleştirilmiştir. 23 Şubat 1661 tarihinde İngiltere ve Hollanda arasında yapılan anlaşmada ise Hollanda af kapsamı dışında tutulan belli kişilerin İngiltere’ye teslimini kabul etmiş, ancak anlaşmada İngiltere tarafından geri verilmesi talep edilen diğer kişilerin de bu anlaşma kapsamında yer aldıkları belirtilmiştir. Böylece üstü kapalı bir biçimde de olsa siyasi olmayan suçlar dolayısıyla geri vermeye başvurulduğu görülmektedir¹⁴¹.

Aydınlanma dönemine gelindiğinde, geri verme kurumunun hukuki yönü ağır basmaya başlamıştır. Bu dönemde siyasi suçlulara karşı sergilenen tutum ve davranışlarda ciddi değişiklikler yaşandığı görülmektedir¹⁴². Aydınlanma dönemi içerisinde uluslararası hukukun anlaşmalara dayalı hale geldiği söylenebilir. Dolayısıyla söz konusu dönemdeki gelişmelerin uluslararası hukukun bugünkü hale gelmesinde önemli bir işlev gördüğü kabul edilmektedir¹⁴³.

18. Yüzyılın ikinci yarısından sonra Fransa, İngiltere dışındaki komşularının tamamıyla iki taraflı geri verme anlaşmaları imzalamıştır. Württemberg ile Fransa arasındaki 1759 tarihli anlaşma, çağdaş geri verme anlaşmalarının ilk örneğini oluşturmaktadır. Bu anlaşmalarda geri verme talebinde bulunması bir zorunluluk olarak öngörülmüştür. Anlaşmalarda karşılıklılık aranmakta ve talepte bulunan devletten masrafların karşılanması

¹⁴¹ GILBERT, s.10; BLAKESLEY, s.180.

¹⁴² KÖMÜRCÜ, Mehmet/ ÇALIŞKAN, Yusuf, “Suçluları İadesinin Uluslararası Hukukta Düzenlenişi ve Siyasi Suç İstisnasının Terörizmle Mücadelede Rolü”, Ankara Barosu Dergisi, C. LVI, S.1, Y. 1999, Ankara, s.76.

¹⁴³ GILBERT, s.15.

beklenmektedir. Günümüzdeki geri verme anlaşmalarının temelini söz konusu dönemde yapılan anlaşmaların oluşturduğu söylenebilir¹⁴⁴.

Geri verme kurumu, her ne kadar köken olarak Roma Devletine kadar uzansa da 18. Yüzyılın ortalarına dek kayda değer bir gelişme yaşanmamıştır. Geri verme kurumunun günümüzdeki anlamına, 19. Yüzyıl başlarında kavuştuğu görülmektedir. O döneme kadar, geri verme yalnızca siyasi suçlara uygulanmıştır¹⁴⁵. Adi suçlarla ilgili olarak suçluların geri verilmesine ancak 17. Yüzyılda başlanabilmiştir¹⁴⁶.

Avrupa devletleri, 19. Yüzyıla kadar geri vermeyi siyasi sebeplerden kaynaklanan keyfi bir işlem olarak görmüşlerdir¹⁴⁷. Avrupa’da ulus devlet sayısında yaşanan artış ve eşdeğer egemenlik anlayışının ortaya çıkması, 18. Yüzyılda geri verme anlaşmalarının yapılmasında etkili olmuştur. İnsan hakları hukuku alanında yaşanan gelişmelerin de suçluların iadesinde devletlerarasında karşılıklı anlaşmaların yapılması bakımından önemli bir itici güç teşkil ettiği söylenebilir. O dönemde yeni ortaya çıkan ulus devletlerde, otokratik devletlerin kişisel özgürlüklere müdahalelerini kısıtlama ve bireysel özgürlükleri koruma altına alma şeklinde bir anlayışın hâkim olduğu görülmektedir. Bu anlayış, etkisini, bireysel özgürlüklerin konu edildiği geri verme anlaşmalarında göstermiştir¹⁴⁸.

Çağdaş anlamda geri verme, İngiltere’de, ABD ile yapılan 1794 tarihli Jay Anlaşması ile başlamıştır. Bu anlaşmanın günümüzdeki geri verme anlaşmaları ile birçok benzer özelliğe sahip olduğu görülmektedir. 18. Yüzyılın ortalarına gelindiğinde, ABD, Fransa ve Danimarka ile İngiltere arasında üç ayrı anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmalar günümüzde, İngiltere’nin çağdaş anlaşmaları olarak kabul edilmektedir. Fakat söz konusu anlaşmalarda siyasi suçlarla ve hususilik ilkesi ile ilgili olarak herhangi bir düzenlemenin yer almaması dikkat çekmektedir¹⁴⁹. Siyasi suç istisnası ve geri verme sürecinin belirli süreyle

¹⁴⁴ BLAKESLEY, s.182.

¹⁴⁵ ÖZGEN, Suçluların Geri Verilmesi, s. 18.

¹⁴⁶ İÇEL, Kayıhan/ DONAY, Süheyl Karşılaştırmalı Ve Uygulamalı Ceza Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul, 1999, s. 207.

¹⁴⁷ ERDEM, M. Ruhan, AB Hukukunun Üye Devletlerin Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukuna Etkileri, Ankara, 2004, s. 303.

¹⁴⁸ GILBERT, s. 11.

¹⁴⁹ GILBERT, s. 11.

sınırlandırılması ilkeleri ilk olarak Fransa ve Belçika arasında yapılan 1834 tarihli anlaşmada yer almıştır. Yine Fransa ve Lüksemburg arasındaki 1844 tarihli anlaşma ile de anlaşmada belirtilen suçlar haricinde işlenen suçlardan ötürü soruşturmanın yasak kılındığı belirtilmiştir. Söz konusu düzenlemenin, Fransa ve Saksonya arasında 1850’de yapılan anlaşmada ilk defa ortaya çıkacak olan hususilik ilkesinin çıkış noktasını oluşturduğu söylenebilir¹⁵⁰.

19. Yüzyıla gelindiğinde geri verme kurumu yeni birtakım aşamalarla tanışmıştır. Bu dönemde, ikili anlaşmaların yanında devletlerin iç hukuklarında da çeşitli düzenlemelere gitmeye başladıkları görülmektedir. Bu konuda yapılan ilk düzenleme, Belçika tarafından 1833 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu düzenlemenin ardından sırasıyla 1870 İngiltere, 1875 Hollanda, 1885 Arjantin, 1887 Japonya, 1892 İsviçre, 1907 Norveç, 1913 İsveç, 1927 Fransa, 1929 Almanya gibi Avrupa ülkelerinin geldikleri görülmektedir. ABD Geri Verme Kanunu 1848 yılında yürürlüğe girmiştir. Fakat ABD, anlaşma olmadan geri vermeye izin vermemiştir¹⁵¹.

19. Yüzyılın ilk yarısının ardından suçla mücadelede uluslararası ikili anlaşmalar yapılarak başarıya ulaşamadığı buna ek çeşitli önlemlerin de alınması gerektiği anlaşılmıştır. Eski dönemlerde suçlular ulaşım araçlarının da gelişmiş olmamasının etkisiyle komşu ülkelere kaçabilmekteyken teknolojinin gelişmesiyle birlikte çok uzak mesafelerdeki ülkelere gidilmesi mümkün hale gelmiştir. Bu nedenle devletler de genel nitelikte uluslararası anlaşmalar yapmaya başlamışlardır. Bunun yanında geri verme ile ilgili olarak iç hukuk düzenlemeleri ve ikili anlaşmalar arasındaki farklılıklar da uygulamada birçok zorluğa sebebiyet vermekte ve uluslararası işbirliğine engel teşkil etmektedir¹⁵².

1880 yılında Milletlerarası Hukuk Enstitüsü Oxford’da geri vermeye ilişkin genel ilkeler içeren bir projeyi kabul etmiştir. 1889’da Milletlerarası Ceza Hukuku Montevideo Anlaşmasıyla bir kısım Güney Amerika devletleri arasında genel normlar içeren bir anlaşmanın yapıldığı görülmektedir. Bu gelişmeleri, 1910 Brüksel, 1912 Rio de Jenerio,

¹⁵⁰ BLAKESLEY, s. 183.

¹⁵¹ GÖZÜBÜYÜK, A. Pulat, Suçluların Geri Verilmesi Hukukunun Birleştirilmesi, TBB Yayınları, Ankara, 1949, s.6.

¹⁵² GÖZÜBÜYÜK, s.91.

1914 Monaco, 1928 Havana, 1935 Kopenhag ve 1948 Prag toplantı ve konferansları izlemiştir¹⁵³. 1951 yılına gelindiğinde AK İstişare Meclisi, Bakanlar Komitesi'ne "Avrupa Suçluları Geri Verme Anlaşması" yapılmasına dair 16 sayılı tavsiye kararı almıştır¹⁵⁴. Bakanlar Komitesi, projeyi uzmanlar komitesine göndermiş komite tarafından yapılan incelemeler ve çeşitli görüşmeler neticesinde hazırlanan SİDAS 13 Aralık 1957'de AK'ye üye Almanya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, İsveç, İtalya, Lüksemburg, Norveç, Türkiye ve Yunanistan'ın temsilcileri tarafından imzalanmıştır¹⁵⁵. Söz konusu sözleşme, devletlerin birbirleriyle yaptıkları ikili anlaşmaların yerine geçmekle kalmamış geri vermeye konu edilebilecek suçlar için asgari nitelikler belirlemiştir¹⁵⁶. Bugün de 44'ü AK üyesi ve 2'si AK üyesi olmayan (İsrail ve Güney Afrika Cumhuriyeti) toplam 46 devlet sözleşmeye taraftır. Bu ülkelerin dışında San Marino SİDAS'ı imzalamış fakat yürürlüğe koymamıştır¹⁵⁷.

Amerika Kıtasındaki ilk bölgesel anlaşma ABD ile diğer devletlerarasında 1879 yılında yapılmıştır. Lima Anlaşması olarak adlandırılan bu anlaşmanın ardından on yıl sonra Montevideo Anlaşması yapılarak bölgesel geri verme başlamıştır. Bugün de Amerika'da 1981 tarihli Amerika Ülkeleri İçin Geri Verme Anlaşması uygulanmaktadır.

2.3. Suçluların İadesi Yöntemi

Suçlunun başka bir ülkeye kaçması durumunda devletlerarası nezaket kuralının ve yardımlaşma yükümlülüğünün bir gereği olarak iade kurumuna başvurulmaktadır. Devletlerin birbirlerinden suçluları nasıl talep edecekleri, incelenmesi gereken önemli bir husustur. Talepname adı verilen bu işlemde yaşanacak herhangi bir aksaklık, suçlunun geri verilme ihtimalini ortadan kaldırmaktadır. Bu bağlamda taleptenemin içermesi gereken

¹⁵³ GÖZÜBÜYÜK, s.21-32.

¹⁵⁴ GÖZÜBÜYÜK, s.93.

¹⁵⁵ ÖZGEN, Suçluların Geri Verilmesi, s.27-28.

¹⁵⁶ KEIJER, N., The European Arrest Warrant Framework Decision Between Past and Future, Constitutional Challenges To The European Arrest Warrant, Nijmegen, 2006, s.13.

¹⁵⁷ Sözleşmenin Türkçe metni için bkz. <http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sidas.htm> Sözleşmeye taraf ve yürürlüğe koyan devletler için bkz. <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=024&CM=8&DF=3/13/2006&CL=ENG>. E. T. 02.07.2019 (çevrimiçi).

unsurlar ve suçluların iadesinde devletlerin izledikleri yöntemler, detaylı bir biçimde ele alınmalıdır.

Bir suçluya ilişkin farklı bir devlete gönderilen iade talebi, diplomatik kanallar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Devletlerin diplomatik ilişkilerini yürütmekle görevli olan Dışişleri Bakanlığı veya polisiye kanal olan Uluslararası Kriminal Polis Teşkilatı (İnterpol)¹⁵⁸ bu taleplerin gönderilmesinde aracılık işlevi üstlenebilmektedir¹⁵⁹.

Bir sanığın veya mahkumun, yargılamasını devam ettirmek veya kesinleşmiş bir cezasının infazını gerçekleştirmek adına bulunduğu ülkeden talep eden ülkeye gönderilmesini sağlayan belgeye talepname adı verilmektedir. Talepname, talep eden devletin söz konusu isteğini içerisinde barındıran yazılı bir belgedir¹⁶⁰. Devletlerarası ikili anlaşmalarda, bir talepteninin içermesi gereken unsurları hakkında çeşitli hükümler yer alabilmektedir. Resmi talepname, suçluların iadesi sürecinin başlangıç aşaması olarak nitelendirilebilir. Devletlerin, bir kişinin iadesini talep etme noktasında ilk adımı bir talepname oluşturarak attıkları söylenebilir. İade talebinde bulunacak devletlerin öncelikle yapması gereken, bir talepteninin hazırlanmasıdır. Bu talepteninin, uluslararası örf adet kuralları ve uluslararası anlaşmalara göre usulüne uygun bir nitelik taşıması gerekmektedir. Bu talepteninin yanında bulunması gereken belgeler ise SİDAS'da görülebilmektedir. SİDAS'ın 12\2. maddesine göre iade talepteninesine şu belgeler eklenecektir:

¹⁵⁸ İlk olarak 1914 yılında Monaco'da 14 ülkenin polis ve yargıçlarının katılımıyla düzenlenen 1. Uluslararası Kriminal Polis Kongresi ile temelleri atılan İnterpol 1923 yılında Viyana'da, Uluslararası Polis Komisyonu'nun teşkil edilmesi ile resmi bir statü kazanarak kuruluş gerçekleştirilmiş, 1946 yılında merkezi Viyana'dan Paris'e taşınmış olup, 1989 yılında merkezi Fransa'nın Lyon şehrine taşınarak halen burada faaliyet gösteren bir teşkilattır. İnterpol'e üye her ülke polis teşkilatının, İnterpol Genel Sekreterliği, üye ülke polis teşkilatları ve ilgili diğer uluslararası kuruluşlarla temas ve işbirliğini sağlayan birimleri vardır. Şu an itibarıyla İnterpol'e üye 187 ülke bulunmaktadır. Türk polis teşkilatı'nın İnterpol nezdinde temsil edildiği birim İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü'ne bağlı İnterpol-Europol-Sirene Daire Başkanlığı'dır. Türkiye İnterpol'e Atatürk'ün imzasını taşıyan 8 Ocak 1930 tarih ve 8761 sayılı kararname ile üye olmuş ve o tarihten itibaren de İnterpol içerisinde aktif olarak yer almıştır. <http://egm1intfps01/int/tanitim.htm>, E.T. 02. 06.2019 (Çevrimiçi).; http://egm1intfps01/int/turk_interpol.htm, E.T. 02. 06.2019 (Çevrimiçi). AB suçluların iadesi kurumunda SİDAS'ın öngördüğü diplomatik kanalı kaldırarak suçluların iadesi usulünü kolaylaştırmışlardır. ERGÜL, Ergin, Teori ve Uygulamada Suçluların İadesi ve Hükümlülerin Nakli, Yetkin Yayınları, Ankara, 2003, s. 97.

¹⁵⁹ AB suçluların iadesi kurumunda SİDAS'ın öngördüğü diplomatik kanalı kaldırarak suçluların iadesi usulünü kolaylaştırmışlardır. ERGÜL, s. 97.

¹⁶⁰ ÖZGEN, Suçluların Geri Verilmesi, s. 120.

"1. İade talep eden tarafın kanunlarına uygun surette ısdar edilmiş ve infaz kabiliyetini haiz bir mahkumiyet kararının veya tevkif müzekkeresinin yahut aynı tesiri haiz diğer herhangi bir kararın aslı veya tasdikli sureti,

2. İade talebine sebep olan fiillerin iş'arı. İka edildikleri yer ve zaman, hukuki tavsifleri ve bunlara olunacak kanuni hükümler mümkün olduğu kadar sarih bir şekilde gösterilecek,

3. Tatbik edilecek kanuni metinlerin bir sureti veya bu mümkün değilse tatbik olunacak hukukun izahı ve ayrıca talep olunan şahsın mümkün olduğu kadar sarih bir eşkali ile milliyetini ve hüviyetini tespite yarayacak diğer malumat."

Talepnamenin içerdiği bilgi ve belgelerin kimi zaman, bu talebe olumlu veya olumsuz cevap verecek olan devletler açısından yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu durumda, SİDAS'ın 13. maddesine göre kendisinden talep edilen devlet, talep eden devletten ek birtakım bilgi ve belgeler isteyebilir. Söz konusu madde uyarınca, ek bilgi ve belgelerle birlikte bu bilgi ve belgelerin incelenebilmesi için bir süre talebinde bulunabilir. SİDAS, iade talebinin hangi dille yazılması gerektiği hususunu da düzenlemektedir. SİDAS'ın 23. maddesinde "belgeler ya talep eden taraf ya da talep edilen taraf dilinde düzenlenecek, talep edilen taraf Avrupa Konseyi dillerinden birisinde (Fransızca ve İngilizce) tercümesini isteyebilecektir."

2.3.1. İade Teklifi

İade prosedürünün işletilebilmesi için yalnızca iade talebinde bulunan devletin isteği ve çabası yeterli olamamaktadır. Bazen bir suçlunun kaçtığı devlet de o kişiyi kovuşturup cezalandırmaya yetkili devlete başvurarak kendisine bir talepname yollanmasını isteyebilir. Bu durumda, kendi egemenlik alanı içerisinde suç işleyen bir kişinin varlığından haberdar olan bir devlet, bu kişinin yargılanarak cezalandırılabilmesi için yargılama yetkisi bulunan devletle iletişime geçmekte ve söz konusu kişiyi iade etmeyi hedeflemektedir. Burada, talep edilen konumunda yer alan devlet açısından çeşitli prosedürler işlemektedir. Bu durum

doktrinde, iade talebinin teklifi şeklinde adlandırılmaktadır¹⁶¹. Talep edilmesi teklif edilen kişi tutuklanmış ve belirli bir süre içerisinde talepname gönderilmemiş ise serbest bırakılması gerekmektedir. Bu sürenin ne kadar olması gerektiği, antlaşmalarda yer alır. Burada, kendi sınırları içerisinde suçlu bir kişinin varlığını tespit eden devletin kişiyi suç işlenen devlete iade etmeyi teklif etmediği, karşı tarafa iade talepnamesinin gönderilmesine ilişkin bir teklifte bulunduğu karıştırılmaması gereken önemli bir husustur¹⁶².

2.3.2. Talepnamenin Geri Alınması

SİDAS'da bu konu ile ilgili olarak net bir hüküm yer almamaktadır. İade talepnamesinin talep eden devlete gönderilmesinin ardından geri alınıp alınamayacağı tartışmalı bir husustur. Ancak doktrinde hâkim olan görüş, iade isteminde bulunan devletin bu istemini her zaman geri alabileceği yönündedir.

Doktrinde, talepte bulunan devlet konuyla ilgili bir karar vermeden önce talepnamenin geri alınabileceği, ancak iade isteminin kabul edilmesi durumunda istemden vazgeçmenin mümkün olmadığı, kişi hakkındaki ceza kovuşturmasından vazgeçilebileceği belirtilmektedir¹⁶³.

2.3.3. Talepnamenin Talep Edilen Devlet Tarafından Tetkiki ve Tedbirler

Talepnamenin tevdi edilmesinin ardından sebebi her ne olursa olsun şahsı takipten vazgeçmiş bir devleti, takip etmeyeceği kimseyi teslim almaya zorlamanın hukuken ve uygulamada herhangi bir faydası bulunmamaktadır. Aynı zamanda bu durum, talebe konu kişi açısından da birçok olumsuz duruma sebebiyet vermektedir.

Talepnamenin talep edilen devlete ulaşmasıyla birlikte iade kurumu işlerlik kazanmaktadır. Talepnamenin ilgili devlete ulaşması, talepte bulunulan devletin söz konusu talepnameyi incelemesi için bir başlangıç teşkil etmektedir. İade isteminin incelenmesinde

¹⁶¹ ARTUK, M. Emin/ GÖKCEN, Ahmet/ YENİDÜNYA, A. Caner, 5237 Sayılı Yeni TCK'ya Göre Hazırlanmış Ceza Hukuku Genel Hükümler, C. 1, Yeniden Gözden Geçirilmiş 2.Baskı, Ankara, 2006, s. 398.

¹⁶² ÖZGEN, Suçluların Geri Verilmesi, s. 126.

¹⁶³ ARTUK/ GÖKCEN/ YENİDÜNYA, s. 399.

ve bu isteme verilecek olan cevapta farklı devletlerin farklı sistemleri benimsedikleri görülmektedir. Bu durum, devletlerin iç hukuklarında düzenlenmiş bir husustur. Talep ile ilgili olarak karar vermeye yetkili organın tespiti ile ilgili olarak farklı sistemler bulunmaktadır. Söz konusu sistemler:

2.3.3.1. Yargı Sistemi (İngiliz-Amerikan Sistemi)

Bu sistemde iade istemi bir yargı incelemesine tabi tutulmaktadır. Mahkemenin yapması gereken, tam bir serbesti içerisinde iade talebini incelemek ve delillerin yeterli ve yerinde olup olmadığına karar vermektir¹⁶⁴. İnceleme sonrasında mahkeme, tutuklama kararı verebilir veya herhangi bir tutuklama kararı vermeyebilir. Mahkeme tarafından tutuklama kararı verilmediği takdirde bu durum gerekçesiyle birlikte Dışişleri Bakanlığına bildirilir ve sonucun talep eden devlete bildirilmesi sağlanır. Hâkimin iade yönünde olumlu bir karar vermemesi durumunda sanığın serbest bırakılması kararı verilir. Bu karar aleyhine kanun yoluna gidilmesi ise mümkün değildir. İade isteminin bir mahkûmiyete dayanması durumunda hâkim tarafından yapılacak olan inceleme, mahkûmiyete ilişkin hükmün geçerli olup olmadığıdır. Ayrıca fiilin niteliğine ilişkin bir inceleme de yine mahkeme tarafından gerçekleştirilir. Hâkim iade talebinde bulunan devletten soruşturmanın genişletilmesini yönünde bir talepte bulunabilir.

2.3.3.2. İdari Sistem (Eski Fransız Sistemi)

İdari Sistem, özellikle iade sürecini uzattığı gerekçesiyle doktrinde yoğun eleştirilere maruz kalmaktadır. İade süreci normal şartlarda devletlerarası bir iletişim gerektirdiğinden uzun ve zahmetli bir süreç olarak dikkat çekmektedir. Eski Fransız Sistemi olarak da bilinen İdari Sistem benimsendiği takdirde bu süreç daha da uzun hale gelmektedir. Bu durum, özellikle sanık için çok daha zordur¹⁶⁵.

İdari Sistem, yapısı itibarıyla Adli Sistemden büyük ölçüde farklılıklar göstermektedir. Bu farklılık, özellikle iade başvurusunu inceleyecek olan merciiler üzerinde etkisini göstermektedir. Sistemin ilk oluştuğu dönemde Fransa'da uygulandığı bu nedenle

¹⁶⁴ ÖNDER, Ayhan, Ceza Hukuku Genel Hükümler Cilt 1, İstanbul, Beta yayınları, 1991, s. 288.

¹⁶⁵ ÖZGEN, Suçluların Geri Verilmesi, s. 127.

de halen Eski Fransız Sistemi şeklinde kullanımların olduğu kabul edilmektedir. O dönemde Fransa'da, iade talebini kabul ve reddetme konusunda idarenin mutlak bir yetkiye sahip olduğu görülmektedir. İade talebinin incelenmesi tamamıyla bürokratik yollarla gerçekleştirilmektedir. Valinin emri ile birlikte iadesi istenen kişi polis tarafından yakalanmakta ve iade kararnamesi devlet başkanının imzası ile tamamlanmaktadır. Bu sistemde, iadesi istenen kişinin hiçbir adli güvenceden yararlanmadığı görülmektedir. İadesi istenen kişi hakkında Dışişleri Bakanlığı görüşünü belirtir hükümette bu görüş doğrultusunda karar verirdi.

Sistemin en temel özelliği, idareye iade konusunda tanıdığı geniş tasarruf imkânı ve takdir yetkisidir. Bu durum, sistemin işleyişinde idareyi mutlak bir konuma getirmektedir. İdareye verilen takdir yetkisinin olumlu tarafı ise devletlerin diğer devletlerle aralarındaki antlaşma ve siyasi ilişkilere göre hareket etmeleri ve ilişkilerini iyi bir biçimde sürdürmelerini sağlamaktır¹⁶⁶. Ancak sistemin bu faydası doktrinde en çok eleştirilen hususların da başında gelmektedir. Çünkü idarenin devletlerarası ilişkileri gözeterek çoğu zaman hakkaniyete ve adalete aykırı kararlar verdikleri, bu bağlamda yargı sisteminde olduğu gibi tarafsız bir sürecin yürütülemediği görülmektedir.

2.3.3.3. Karma Sistem (Belçika Sistem)

İade hukukunda mutlak idari sisteme yönelik eleştiriler, karma bir sistemin benimsenmesi sonucunu doğurmuştur. Bu kapsamda ilk olarak 1808 Avusturya Kral Emirnamesi ile birlikte karma sistem uygulamasına geçildiği görülmektedir. Bunun ardından 1883 yılında Belçika Geri Verme Kanunu bu sistemi benimsemiştir. Bu durum, söz konusu sistemin Belçika Sistemi olarak da adlandırılması sonucunu doğurmuştur¹⁶⁷.

Karma Sistemde suçluların iadesi hem siyasi hem de adli mahiyette bir kurum olarak görülmektedir. Sistemde talepten önce incelenmesi iki farklı aşamada gerçekleştirilmektedir¹⁶⁸. İade talebini antlaşmalara uygun bulan Adalet Bakanlığı, bu yazıyı ilgili kişinin bulunduğu yerin mahalli yer savcılığına gönderir. Savcılık bu belgeyi, konunun

¹⁶⁶ ÖZGEN, Suçluların Geri Verilmesi, s. 127.

¹⁶⁷ ÖNDER, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 288-289.

¹⁶⁸ ÖZGEN, Suçluların Geri Verilmesi, s. 129.

incelenmesi için mahkemeye sevk eder. Savcının burada yaptığı iş, konunun antlaşmalara uygun olup olmadığı ve iadeye ilişkin şartların gerçekleşip gerçekleşmediğinin incelenmesidir. Mahkeme, açık oturumlarla gerçekleştirilir. İadesi talep edilen kişinin kendisini avukatla da temsil etmesi mümkündür. Mahkemenin, oldukça demokratik bir inceleme gerçekleştirmesi gerekmektedir. Kişiye verilecek olan savunma imkânı da bu demokratik ve adalete uygun incelemenin önemli bir gereğidir¹⁶⁹.

Mahkeme tarafından verilen kararın talepten kabulü yönünde olması halinde, ikinci aşamaya geçilmektedir. Burada idare tahkikat gerçekleştirmektedir. Yapılan incelemeler neticesinde mahkemenin kişinin iadesi yönünde karar vermesi halinde bu karar, öncelikle Adalet Bakanlığına gönderilir. Adalet Bakanlığı da bu kararı Dışişleri Bakanlığına gönderir. Dışişleri Bakanlığı da konu hakkında bir inceleme yaparak nihai kararın verilmesi için dosyayı hükümete tevdi eder. Hükümetin burada son bir takdir yetkisi bulunmaktadır. Kişinin iade edilip edilmemesi, hükümetin tercihidir. Mahkemenin verdiği talepten kabulüne dair kararın hükümeti bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Ancak kararın, iade talebinin reddine ilişkin olması durumunda devletin bu kararla kendisini bağlı görmesi gerekmektedir¹⁷⁰. Mahkemenin iadeye engel görmediği hallerde hükümet kararını verirken rastgele ve keyfi olarak hareket edemeyecektir. Burada iade antlaşmasının hükümlerinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir¹⁷¹.

Karma sistem, kendisinden önceki sistemlerin birçok olumsuz özelliğini ortadan kaldırmıştır. Bu sistemin, geçmişte benimsenen iki sistemin birleştirilmiş bir hali olduğu söylenebilir. Karma sistemin olumsuz yönü ise hükümete, mahkemenin iadeye dair bir engel olmadığı kararı üzerine verdiği takdir hakkı, karar serbestisidir. Ancak hükümetin bu kararları verirken rastgele hareket edemeyeceği de unutulmamalıdır.

2.4. Suçluların İadesinin Neticeleri

Bir suçlunun iadesi kendisinden talep edilen devlet, söz konusu kişinin durumunu kendi iç hukukuna göre inceleyerek karar vermektedir. Kişi hakkında, talep eden devlete

¹⁶⁹ EREM, Faruk, Türk Ceza Kanunu Şerhi Genel Hükümler Cilt 1, Ankara, Seçkin Yayınevi, 1993, s. 102.

¹⁷⁰ ÖZGEN, Suçluların Geri Verilmesi, s. 129.

¹⁷¹ TANER, Tahir, Ceza Hukuku Umumi Kısım 3. Basım, DÜHF Yayını, İstanbul, 1953, s. 248.

iade kararı verilmesi durumunda suçlunun teslimi gerçekleştirilmektedir. Suçluyu teslim alan devletse, kişinin sanık durumunda yer alması halinde yargılamayı gerçekleştirmekte, hali hazırda bir suçtan dolayı mahkûmiyeti kesinleşmişse cezanın infazını yerine getirmektedir.

Ancak talep edilen devlet, bu görevini ifa ederken, kişinin takip ve cezalandırılmasında bu devletin de rolü olacağından hem talep edilen devlet lehine hem de kişinin kendisine teslim olunduğu devlete karşı bazı haklar meydana getirmektedir. Talep eden devletten, kişinin yargılamasını gerçekleştirirken veya infazı yapılırken iade işlemlerinin gerektirdiği sınırlar içerisinde kalmasıdır¹⁷². Bu sınırlar:

- a) Sanığın iade edildiği suçtan yargılanması
- b) İadeye konu teşkil eden suçta meydana gelen değişiklik
- c) İade edilen şahsın rızası
- d) Üçüncü bir devlete iadedir.”

2.4.1. İadeye Konu Olan Suçtan Başkasından Muhakeme Etmeme

İade işlemi, iade eden devlet bakımından değerlendirildiğinde, bir kişiyi kendi egemenlik alanı içerisinde çıkararak başka bir devletin egemenliğine terk anlamına gelmektedir. Bu bağlamda iade kurumu, egemenlik tasarrufu şeklinde ifade edilebilir. Bir devletin, iade ettiği kişi üzerindeki egemenliğinin doğal bir sonucu olarak kişinin devri sırasında karşı taraftaki devletten birtakım talepleri olabilmektedir¹⁷³.

Talep eden devlet, iadesi gerçekleştirilen kişi ile ilgili olarak yalnızca iadeye sebep olarak gösterilen suçtan dolayı yargılama gerçekleştirebilecektir. Bu durum, “ihtisas prensibi” (principe de la specialite de l’extradition – rule of speciality) olarak da adlandırılmaktadır. Bu durum hem devletlerarasında yapılan anlaşmalarda belirtilmekte

¹⁷² ÖZGEN, Suçluların Geri Verilmesi, s. 154.

¹⁷³ ERGÜN, C., Suçluların İadesi ve İadede Hususilik Kuralı, Selçuk Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2001, s. 176.

hem de SİDAS’da yer almaktadır. SİDAS’ın 14. maddesinin 1. bendinde: “*iade edilen şahıs iadeden evvel ika ettiği ve iadeye esas olandan başka bir fiilden dolayı takip veya muhakeme edilemeyeceği gibi bir ceza veya emniyet tedbirinin infazı için tevkif edilemez ve kezalik herhangi bir surette hürriyeti kısılamaz.*” hükmünün varlığı dikkat çekmektedir.

İhtisas Prensibi’nin bu ilk hükmü, suçlunun yalnızca iadesine dayanak oluşturan suçtan dolayı mahkûm edileceğini veya cezasının infaz edileceğini göstermektedir. Kişi hakkında, diğer suçlarla ilgili olarak kovuşturma yapılması mümkün değildir¹⁷⁴. İhtisas Prensibinin, iade edilen kişinin ve iade talebinde bulunulan devletin haklarını koruyucu bir işleve sahip olduğu söylenebilir. İade kurumu, devletlerarasında işleyen, devletlerin egemenlik tasarruflarıyla doğrudan bağlantılı bir hukuki kurumdur. Somut iade işlemi de bu hukuki kurum içerisinde önemli bir yere sahiptir¹⁷⁵.

Kovuşturma sırasında, kişinin başka suçların da faili olduğu tespit edilirse bu suçlar sebebiyle iade antlaşmasına göre iade imkân içinde ise suçluyu elinde bulunduran devlet, yeni bir iade talebinde bulunmadan bu suçlar içinde kovuşturma yapabilecektir¹⁷⁶.

İade edilen kişi, iade edilmesine neden olan fiilden dolayı beraat eder veya cezasını çeker ancak belirli bir süre geçmesine rağmen bulunduğu ülkeyi terk etmezse, iade istemine

¹⁷⁴ Hususilik kuralı çeşitli aşamalardan geçerek günümüzdeki anlamını bulmuştur. Suçluların iadesinin tartışılmaya başlanmasından bu yana hususilik kuralı da bu tartışma içerisinde her zaman bir yer edinmiştir. Hususilik kuralı birçok milletlerarası kongre ve konferanslarda da “iade de ihtisas prensibi” ve “özellik ilkesi” gibi başlıklar altından tartışılmıştır. Bunlardan “Milletlerarası Adli Polis Komisyonu” çalışmaları esnasında ve “Suçluların İadesi Tip Antlaşma Tasarısı’nda” da gündeme alınmış ve konu tartışılmıştır. İade’de özellik ilkesinin gelişimi 19. yy.’a kadar dayanır. Bu yüzyıl başlarında Napoli Devleti tarafından birkaç suçtan arandığı sırada Fransa’da bulunan Galotti adlı bir kişiyi geri veren Fransa, bu kişinin yalnızca iadeye konu suç nedeniyle yargılanmasına izin verdiğini de bildirmişti. Ancak; Napoli bu kişiyi değişik eylemleri ve özellikle geçmişte gerçekleştirdiği siyasi suçları nedeniyle de yargılamış ve çok ağır cezalara çarptırmıştı. Bu durum karşısında Fransa Napoli’yi savaşa da tehdit ederek, Galotti’nin iadeye konu suçlar dışındaki eylemlerinden verilen cezaların kaldırılmasını istedi. Küçük Napoli Devleti de hemen yaptığı hatayı düzeltmek zorunda kaldı. Ancak; Fransa bununla da kalmadı ve tüm geri verme antlaşmalarını yürürlükten kaldırarak, iadede özellik ilkesinin eklenmesini sağladı. İlkenin ilk kez bir iade antlaşmasında yer alması, 1850 tarihli Fransa-İspanya Geri Verme Antlaşması ile olmuştur. ALTUN, Hasan M., Suçluların Geri Verilmesi Hukuku, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2001, s. 107-108.

¹⁷⁵ Bu kurala uyulmasa idi, örtülü istemlerle ve gerçek amaçlar gizlenmek suretiyle, bir kimseye adi bir suç isnat edilerek iadesinin sağlanması ve bundan sonra siyasi suçundan dolayı hakkında kovuşturma yapılması mümkün olurdu; böylece antlaşmaların koyduğu sınırlar tamamıyla işlemez, anlamsız hükümler haline getirilmiş olurdu. Ancak bu kural sayesinde iade eden devletin, yabancı bir devlet iradesinin basit bir aleti olmaktan çıkacağı açıklanmıştır. DÖNMEZER, S./ ERMAN, S., (1985), Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Kısım Cilt 3, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1985, s. 585.

¹⁷⁶ ÇALIŞKAN, Bilal/ BEZMEZ, Mustafa H., “*Suçluların İadesi*”, Polis Dergisi, S. 51, Y. 13, 2007, s.72.

esas teşkil eden fiilden önce işlemiş bulunduğu suçlardan dolayı da kovuşturma yapılabilecektir. Bu durum, devletlerarası iade sözleşmelerinin birçoğunda da yer almaktadır. SİDAS'ın 14. maddesinin b bendine bakıldığında bu sürenin 45 gün olarak öngörüldüğü görülmektedir. Herhangi bir nedenle ülke dışına çıkmasına izin verilmeyen kişiler hakkında ise bu hükme başvurulamayacaktır. SİDAS'ın 14/1/a bendinde yer alan duruma göre; *“iade eden tarafın buna muvafakat etmesi. Muvafakat’ın istihsal için bir talepte bulunacak ve bu talebe 12. maddedeki mezkur belgeler ile iade edilen şahsın suça müteallik olarak yaptığı beyanın zaptı eklenecektir. Muvafakat, ancak şahsın talep edilmesine sebep olan suçun bizatihi bu sözleşmeye göre iadeyi icap ettirmesi halinde gösterilir¹⁷⁷.”*

2.4.2. İadeye Konu Olan Suçta Meydana Gelen Değişiklikler

İadeye konu olan suçun tahkikatı veya duruşması esnasında nevide değişiklik yaşanabilmektedir. Bu değişim neticesinde, suçun iadeye konu olamayacak suçlardan birisine dönüşmesi durumunda teslim alan devletin takibatı durdurarak şahsı serbest bırakması gerekmektedir. Bu fiillerin soruşturulmasının gerçekleştirilememesi, bu durumun temel dayanağını oluşturmaktadır¹⁷⁸.

Buna benzer bir biçimde, suçun vafında yaşanacak değişimde de yeni cezasının, antlaşmada yer alan asgari ceza sınırının altında kalması durumunda kişi hakkında yürütülmekte olan kovuşturmanın durdurulması gerekmektedir. SİDAS'ın 14/3 maddesine göre; *“yargılama sırasında suçlanan fiile verilen nitelendirme değişmişse, şahıs ancak yeniden nitelendirilen suçun unsurları imkân verdiği takdirde, kovuşturulabilir ve yargılanabilir.”*

2.4.3. İade Edilen Şahsın Rızası

Bu konuda hem uygulamada hem de doktrinde bir görüş birliği bulunmamaktadır. Konuyla ilgili olarak bazı yazarlar, ihtisas prensibinin kişinin haklarını korumak için kabul edildiğini şahsın haklarından feragat etmesi durumunda buna uyulması gerektiğini

¹⁷⁷ DÖNMEZER/ ERMAN, s. 586-587.

¹⁷⁸ ÇALIŞKAN/ BEZMEZ, s.72.

savunmaktadır. Bireylerin kendisine yöneltilen isnatlardan temizlenme gibi bir haklarının bulunduğu söylenebilir. Bu nedenle, bireylerin rızaları devletler tarafından gözetilmelidir¹⁷⁹.

Doktrinde yer alan diğer görüş ise suçluların iadesinin iki devlet arasındaki bir ilişki olduğunu burada şahsın üçüncü kişi konumunda yer aldığını savunmaktadır. Bu nedenle bireylerin rızaları dikkate alınmamalı, devletlerin iradelerine göre hareket edilmelidir. İade, iki devlet arasında kişinin katılmadığı bir antlaşmadır ve kişi kendi iradesiyle ve tek taraflı olarak bunun şartlarını bozamaz ve değiştiremez¹⁸⁰.

İade kurumunun yalnızca devletler hukuku bakımından değerlendirilmesi isabetsizdir. Bu bağlamda doktrindeki görüşlerden ilkinin tercih edilmesi daha uygundur. Bir iade sürecinde kişi, temel aktör konumundadır. Bu nedenle kişinin haklarının gözetilmemesi, yalnızca devletlerin çıkarları, hakları ve iradeleri ile hareket edilmesi, birtakım hak ihlallerine neden olacaktır. Türkiye'nin Belçika, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, İtalya ve Macaristan'la yaptığı antlaşmalarda tanığın rızası ile talepten bulunmayan suçlardan dolayı yargılamanın yapılabileceği, bunun için de teslim eden devlete bir bildirme de bulunacağı ifade edilmiştir¹⁸¹.

2.4.4. Üçüncü Bir Devlete İade

İadede ihtisas kuralı, iade edilen kişinin iade edilmeden önce işlediği bir başka suç nedeniyle üçüncü bir devlete iade edilmesine de engel teşkil etmektedir. Bazı devletlerin bir başka devleti kullanarak iadesi mümkün olmayan fiillerden dolayı iadenin sağlanmasını amaçladıkları görülmektedir. Bu nedenle bu kural benimsenmiştir. İade tasarrufu ve özellik kuralı uyarınca kendisine iade olunan devletin bizzat yapamayacağı kovuşturmayı bir başka devlet hesabına kullanması mümkün hale gelmiş olabilir. Bu tür uygulamaların önüne geçmek için üçüncü bir devlete iade için talep edilen devletin rızası aranmaktadır¹⁸².

¹⁷⁹ ULUTAŞ, s. 268.

¹⁸⁰ DÖNMEZER/ ERMAN, s. 590.

¹⁸¹ KÖPRÜLÜ, Timuçin, Suçluların Geri Verilmesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2001, s. 225.

¹⁸² ARTUK/ GÖKCEN/ YENİDÜNYA, s. 411.

Nitekim SİDAS'ın 15. maddesine bakıldığında; “14. maddesinin 1 inci paragrafının (b) bendinde derpiş edilen hal müstesna olmak üzere, talep eden tarafın kendisine teslim edilip de diğer bir taraf veya üçüncü bir devlet tarafından iadeye mukaddem suçlardan dolayı istenen şahsı bu tarafa veya üçüncü devlete teslim edebilmesi için kendisinden iade talep edilmiş olan tarafın rızası lahik olmak lazımdır.” hükmünün yer aldığı görölmektedir.

3. ULUSAL ve ULUSLARARASI HUKUK BAKIMINDAN TERÖR SUÇLULARININ İADESİ ve TÜRKİYE UYGULAMASI

3.1. Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi Hazırlık Çalışmaları Ve Sözleşmenin Akdi

3.1.1. Genel Olarak

Uluslararası hukuk alanında devletlerin birbirleriyle yaptıkları sözleşmeler incelendiğinde birçok farklı hükme rastlanmaktadır. Suçluların iadesi alanında birbirleriyle uyuşmayan ve çatışma içerisinde olan kuralların varlığı, devletleri genel bir anlaşma yapmaya itmiştir. Bu bağlamda çeşitli kongre ve sempozyumlar düzenlenmiş, konu devletlerin temsilcileri tarafından farklı mercilerde ele alınmıştır. Bu alandaki ilk çok taraflı anlaşma ise “Treaty of Amiens” olarak isimlendirilmektedir. Söz konusu anlaşma, 1802 yılında İngiltere, Fransa, İspanya ve Hollanda arasında imzalanmıştır. Ancak o dönemde yaşanan savaşlar, anlaşmanın tam anlamıyla uygulanmasına engel olmuştur. Bu nedenle anlaşmanın hiçbir zaman uygulanamadığı ve amacına ulaşmadığı söylenebilir. Peru, Paraguay, Bolivya, Şili ve Brezilya arasında 1889 da Montevideo'da imzalanan “Uluslararası Ceza Hukuku Anlaşması” da iade hukukunun birleştirilmesi ile ilgili bazı kurallar dikkat çekmektedir. 1914 yılında, Monaco’da toplanan “Uluslararası Adli Polis Birinci Kongresi”nde ve 1925’te New York’taki polis konferansında da aynı konu ele alınmıştır. Farklı devletlerin uzlaştığı ortak bir iade anlaşması ile ilgili olarak Milletler Cemiyeti’nde de bazı çalışmalar yapılmış fakat bu çalışmalardan bir sonuç elde edilememiştir¹⁸³.

1956 yılında, AK bünyesinde, birçok uluslararası kongre ve sempozyumda ele alınmış olan fakat somut bir aşama kaydedilemeyen ortak bir suçluların iadesi anlaşması

¹⁸³ İÇEL, Kayıhan, “Suçluların Geri Verilmesi”, İÜHFİM, C. 30, S. 1-2, Y. 1964, s. 699-670.

tasarısının oluşturulması için çeşitli çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. AK, ilki iki taraflı örnek anlaşma projesi, ikincisi çok taraflı Avrupa Anlaşması projesi şeklinde iki farklı metin hazırlamıştır. Bu metinler çeşitli uluslararası kuruluşlara ve devletlere gönderilmiş onlardan görüş bildirmeleri istenmiştir. Bu metinler ile ilgili olarak Avusturya, Fransa ve BM Mülteciler Yüksek Komiserliği görüşlerini bildirmişlerdir. AK Bakanlar Komitesi'nin 20-29 Eylül toplantıları sırasında alınan karar ile birlikte konunun uzmanlar komitesine aktarımı sağlanmıştır. Uzmanlar Komitesi, 11-13 Şubat 1957 tarihinde AK merkezinde toplanmış ve çeşitli müzakerelerde bulunmuştur. Bu müzakereler sonucunda hazırlanan “Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi” 13 Aralık 1957 tarihinde, AK’ye üye 11 devlet temsilcisi tarafından, Paris’te imzalanmıştır.

3.1.2. Sözleşmenin Amacı

SİDAS metni incelendiğinde, sadece Avrupa’da değil çok daha geniş bir coğrafyada suçluların iadesi ile ilgili olarak yeknesak kuralların oluşturulmasının hedeflendiği görülmektedir. Ayrıca sözleşmeye taraf devletlerin iç hukukları ile uluslararası hukuk kurallarını bütünleştirmek, var olan çelişkileri ortadan kaldırmak da SİDAS’ın temel hedefleri arasında yer almaktadır. Sözleşmenin giriş bölümünde; “Bu Sözleşmeyi imzalayan Avrupa Konseyi üyesi Hükümetler konseyinin gayesi, üyeleri arasında daha sıkı bir birliği temin olduğunu göz önünde bulundurarak, bu gayeye erişmenin de anlaşmalar akdi ve hukukî mesai sahasında müşterek hattı hareket takibi suretiyle mümkün olabileceğini ve suçluların iadesi mevzuunda müşabîh ve mütecanis kaideler kabulünün birlik gayesine hizmet edebileceğini nazarı itibara alarak aşağıdaki hususlarda mutabık kalmışlardır” açıklamasına yer verilmiştir.

SİDAS, evrensel bir iade hukuku yaratmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda AK üyesi olmayan devletlerin de katılımı mümkün kılınmıştır. Sözleşmenin İltihak/katılım başlıklı 30’uncu maddesi;

“1) Avrupa Konseyi Vekiller Komitesi Konsey âzası olmayan her devleti işbu Sözleşmeye iltihaka davet edebilecektir. Bu daveti mutazammın karar, Sözleşmeyi tasdik etmiş bulunan Konsey âzalarının hepsinin rızalarını lâhik olmalıdır.

2) İltihak, tevdi tarihinden 90 gün sonra hüküm ifade edecek bir iltihaknamenin Konsey Genel Sekreterine tevdi ile icra edilecektir” şeklindedir. Bu bağlamda AK üyesi olmayan devletlerin sözleşmeye katılabilmeleri için AK üyesi devletlerin rızalarının alınması gerektiği söylenebilir. Söz konusu devletlerin katılımı, katılıma ilişkin belgenin tevdiinden 90 gün sonra hüküm ifade edecektir".

Zamanla sözleşmenin imzalanmasının ardından çeşitli değişiklikler yaşanmış sözleşmenin de bu değişiklikler doğrultusunda güncellenmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu amaçla, sözleşmede bazı değişiklikler yapan 1 No.lu Ek Protokol (ETS No. 86) 15 Ekim 1975 tarihinde ve 2 No.lu Ek Protokol (ETS No. 98) 17 Mart 1978 tarihinde imzalanmıştır.

3.1.3. Sözleşmenin Yapısı

3.1.3.1. Genel Olarak

Sözleşmeyi hazırlayanların amaçlarının hızlı bir iade kurumu yaratmak olduğu söylenebilir. Ayrıca sözleşmede oldukça esnek bir dil tercih edilmiştir. Bunun temel nedeni de sözleşmede iade kurumuyla direkt olarak bağlantılı olmayan konularda devletlere sözleşmenin yorumlanması ve uygulanması bakımından geniş bir takdir yetkisi sağlanmasıdır. Bu bağlamda ortak bir kurula bağlanmamış hususlarda, taraf devletlerin iç hukuklarında düzenleme yapmaları mümkün kılınmıştır. Sözleşmenin, katı ve uygulanması güç hükümler koymak yerine yalnızca ana ilkelerin düzenlendiği, iç hukukta düzenleme yapılması bakımından devletlere özgürlük tanıyan bir yapısının olduğu söylenebilir. Madde 6’da yer alan; “b) Her Âkit Taraf imza veya tasdik veya iltihak vesikasını tevdi esnasında yapacağı bir beyanla tebaa tâbirini işbu Sözleşmenin şümulü içinde kendisi tarif edebilir” ibaresi buna örnek olarak gösterilebilir. Bunun yanında, sözleşmenin geçici tutuklamayı düzenleyen 16’ncı maddesinde yer alan; “4) Muvakkat tevkif, tevkifi takip eden 18 günlük müddet zarfında talep edilen tarafa iade talebinin ve 12 inci maddede mezkûr belgelerin tevdi edilmemesi halinde sona erer; muvakkat tevkif hiçbir suretle tevkiften sonra 40 günü tecavüz edemez. Bununla beraber, muvakkaten serbest bırakma her vakit mümkündür; ancak talep edilen taraf, istenen şahsın kaçmasına mâni olmak için lüzumlu addettiği tedbirleri alacaktır” hükmü ve sözleşmenin 22’nci maddesindeki; “Suçlunun iadesi ve muvakkat tevkif usulüne,

işbu Sözleşmedeki aksine hükümler müstesna, kendisinden iade talep edilen Taraf kanunu tatbik olunur” hükmü, sözleşmenin taraf devletlere mümkün olduğunca iradi bir alan bırakmak istediğini göstermektedir.

SİDAS, uluslararası hukukta suçluların iadesinde önemli bir sözleşme olmuş yeknesaklığın sağlanması konusunda önemli başarılar elde etmiştir. Ancak sözleşme genel olarak incelendiğinde çeşitli eksiklikler de dikkat çekmektedir. Sözleşmenin dili ele alındığında emredici hükümlerin sayısının oldukça az olduğu genellikle ihtiyari ifadelerle yer verildiği görülmektedir. Bu durum, sözleşmenin istenilen amaca ulaşmasının önünde ciddi bir engel teşkil etmektedir.

3.1.3.2. Sözleşmenin Özerk Yapısı

Sözleşmenin hedeflerine ulaşabilmesinde makamlar arasındaki işbirliği büyük önem taşımaktadır. Bu durum sözleşmenin özerk bir yapıya sahip olmasına neden olmaktadır. Sözleşmenin bu yapısı, ilk haline yansımamış o tarihteki metinde, uluslararası hukuk alanında gelenekselleşmiş kurallar ve devletlerin hassasiyetleri gözetilerek diplomatik kanal, resmi iletişim kanalı olarak kabul edilmiştir. Fakat sözleşmenin 12’nci maddesinde yer alan; “1) İade talebi yazılı olarak ve diplomatik yoldan yapılacaktır. İki veya daha fazla taraflar arasında doğrudan doğruya anlaşma suretiyle diğer bir talep şekli tespit edilebilir” hükmü ile birlikte sözleşme, taraflar arasında doğrudan doğruya iletişim olanaklarını da mümkün kılmış ve sıkı bir işbirliğini ortaya koymuştur. Bu bağlamda yaşanan gelişmeler ile birlikte Ek 2 No.lu Protokolün 5’inci maddesi ve sözleşmenin 12’nci maddesi değiştirilmiş iade talebine ilişkin iletişimin Adalet Bakanlıkları arasında yapılması kuralı benimsenmiştir. Sözleşmenin geneline hakim olan uzlaşmacı yapı burada da etkisini göstermiş ve devletlere diplomatik kanalın resmi iletişim kanalı olarak kullanılabilmesi imkanı tanınmıştır.

Sözleşmenin özerk olarak kabul edilmesine neden olan bir diğer husus da sözleşmede yer alan hükümlerle iade hukukunun düzenlenmiş olması, başka bir sözleşmeye, metne ihtiyaç duyulmamasıdır.

İnsan hakları alanında yapılmış uluslararası sözleşmeler incelendiğinde, SİDAS’ın evrensel insan hakları kurallarını içermesi gibi bir amaç taşımadığı söylenebilir. Sözleşme metninde iadeye engel teşkil eden hususlar sayılırken sadece idam cezası (m. 11) ile iade

talebinin, kişinin bir şahsı ırk, din, milliyet veya siyasî kanaat cihetinden takip veya cezalandırmak gayesiyle yapıldığına veya bu şahsın durumunun bu sebeplerden biri dolayısı ile ağırlaşabileceğine dair ciddi sebeplerin mevcut olduğuna dair kanaat oluşması belirtilmiştir. Bunların dışında, iadede tutuklamanın süresinin sınırlandırıldığı 16'ncı madde hükmü gibi sözleşme hükümleri dikkat çekse de insan haklarına ilişkin özel bir düzenlemenin yer almadığı görülmektedir. Bu tür bir düzenleme yapılmamasında, sözleşmenin sadece kendi konusunu düzenleme isteği etkin bir rol oynamıştır. Sözleşme genelinde özerk yapının korunması amaçlanmıştır.

3.1.3.3. Sözleşme ile Diğer İkili ve Çok Taraflı Sözleşmeler Arasındaki İlişki

SİDAS, İsveç, Norveç ve Türkiye'nin onaylayarak belgelerini tevdi etmesinin ardından 18 Nisan 1960 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin 28'inci maddesi "İşbu sözleşme, tatbik olduğu ülkeler bakımından, iki akit taraf arasındaki iki taraflı anlaşma ve sözleşmelerin suçluların iadesine dair hükümlerini ilga eder" şeklindedir. Böylece sözleşmenin yürürlüğe girmesiyle birlikte taraf devletlerin mevcut iade sözleşmeleri mülga hale gelmiştir. Ancak bunun için SİDAS'ın sözleşmeye taraf olan iki devlet tarafından da onaylanarak yürürlüğe sokulması gerekmektedir¹⁸⁴. Bu düzenleme ile birlikte SİDAS ve diğer uluslararası anlaşmalar arasında ortaya çıkabilecek uyumsuzlukların önüne geçilmiştir. SİDAS'ın ilk ortaya çıkışında uluslararası alanda yeknesaklığın sağlanması hedefinin baskın konumda olduğu göz önünde bulundurulduğunda söz konusu düzenlemenin önemi çok daha iyi anlaşılabilir.

Sözleşmenin 28'inci maddesi ile, sözleşmeye taraf devletlerin birbirleriyle yaptıkları ikili anlaşmalardaki iadeye ilişkin hükümler mülga hale gelmiştir. Bağımsız ve yeknesak bir düzenlemenin oluşturulmasında, bu hükmün payı büyüktür. Bunun yanında, sözleşme ile birlikte eski sözleşmelerin tüm hükümleri yürürlükten kaldırılmamış yalnızca iadeye ilişkin hükümler ilga edilmiştir¹⁸⁵.

¹⁸⁴ ÖZGENÇ, İzzet, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 5. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2010, s. 815.

¹⁸⁵ ÖZGEN, Suçluların Geri Verilmesi, s.30.

3.2. Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Suçluların İadesi

3.2.1. Genel Olarak

Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM), klasik iade kurumundan işleyiş bakımından farklılık arz etmesi nedeniyle üzerinde durulması gereken önemli bir kurumdur. Vatandaşın iade edilmezliği ilkesi çerçevesinde değerlendirildiğinde, UCM sisteminin geleneksel iade sisteminden çok daha farklı bir yapıda olduğu görülmektedir. Geçmiş dönemde uluslararası alanda faaliyet gösteren genel yetkili ve sürekli bir ceza mahkemesi bulunmamıştır. Bu durum, uluslararası düzenlemelerde birçok boşluğun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ancak bu eksiklik fark edilmiş ve Roma'da gerçekleştirilen konferans neticesinde 17 Temmuz 1998 tarihinde kabul edilen Roma Statüsü ile ortadan kaldırılmıştır¹⁸⁶. UCM'nin ortaya çıkışından başta Birleşmiş Milletler organları olmak üzere birçok uluslararası örgüt ve hükümet dışı organizasyonun payı bulunmaktadır. Uluslararası toplumun, Roma Statüsü ile birlikte önemli bir ihtiyaç olarak dikkat çeken uluslararası ceza mahkemesinin kuruluşuna öncülük ettiği söylenebilir.

UCM'nin kuruluşu, tarihsel süreç içerisinde değerlendirildiğinde kökenlerini Nürnberg Uluslararası Askerî Mahkemesi'nden almaktadır. Bunun ardından sırasıyla Tokyo Uluslararası Askerî Mahkemesi, Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemeleri kurulmuştur. Özellikle yakın tarihli olması nedeniyle Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin, sürekli bir uluslararası ceza mahkemesinin kuruluşunda büyük etki sahibi oldukları söylenebilir. Bu mahkemelerin ikisi de *ad hoc* niteliği taşımaktadır. Bu mahkemelerde yapılan yargılamalar ve hem maddi hem de usul hukukuna ilişkin kararlar, sürekli bir uluslararası ceza mahkemesine duyulan ihtiyacı gözler önüne sermiştir¹⁸⁷.

UCM Statüsü ile kurulması öngörülen Mahkeme toplam 18 yargıçtan oluşmaktadır (m. 36/1). Mahkeme, Başkan ve 4 yargıçtan oluşan İstinaf Bölümüne, en az 6 yargıçtan

¹⁸⁶ UCM, 60 devletin onayının tamamlanmasıyla 1 Temmuz 2002 tarihinde görevine başlamıştır. Bkz. AKSAR, Yusuf, “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uygulamalarına Genel Bir Bakış”, Uluslararası Hukuk ve Politika, S. 3, Y. 1, 2005, s. 1.

¹⁸⁷ BAYILLIOĞLU, Uğur, “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Türkiye”, AÜHFD, C. 56, S. 1, Y. 2007, s. 54.

oluşan Birinci Derece Bölümüne ve yine en az 6 yargıçtan oluşan Hazırlık Bölümüne sahiptir (m. 39). Mahkemenin bu belirtilen bölümler dışında ayrıca savcılık makamı da bulunmaktadır (m. 34). Mahkemenin kişiler bakımından (*ratione personae*) yetkisi gerçek kişileri kapsamaktadır. Bu husus 25. maddenin 1. fıkrasında da “Mahkeme, bu tüzüğe uygun olarak, gerçek kişiler üzerinde yargı yetkisine sahiptir.” hükmü ile ifade edilmiştir. Mahkemenin yargılama yetkisi kapsamında yer alan suçlarla ilgili olarak, suçu işleyen, işlenmesini emreden veya özendiren, suçun işlenmesine yardımcı ya da ortak olan ya da herhangi bir biçimde suçun işlenmesine katılan kişiler yargılanabilmektedir (m. 25/3). Mahkemenin yargılama yetkisinin kaldırılması söz konusu değildir. Bu husus 27. maddede, Devlet Başkanı, Hükümet Başkanı ve Hükümet üyesi şeklinde ifadelere de yer verilerek ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiştir. Söz konusu hüküm: “Bu tüzük, resmi unvan ayırımı yapılmadan, herkese eşit şekilde uygulanır. Özellikle devlet veya hükümet başkanı, hükümet veya parlamento üyesi, seçilmiş bir temsilci veya bir hükümet memuru hiçbir şekilde bu tüzük altında cezai sorumluluktan muaf tutulamaz veya resmi unvan cezanın indirilmesi için bir neden teşkil etmez.” şeklindedir (m. 27). Bunun yanında, askerî lider veya üst düzey yöneticilerin emir veya otoritesi altında yer alan kişilerin anılan üstlerinin bilgisi dâhilinde olması gereken durumlarda, şayet anılan üst gerekli engelleyici önlemler almadıysa, bu üstler de cezai sorumluluğa tabi tutulmaktadır (m. 28). Fakat bu durum, devletlerin iç hukuklarında yargılanmaları özel izne tabi tutulmuş kişiler bakımından önemli bir problem teşkil ettiği söylenebilir.

UCM'nin suçlar bakımından (*ratione materiae*) yetkisi, soykırım suçu, insanlığa karşı suç, dar anlamda savaş suçu ve saldırı suçunu kapsamaktadır (m. 5/1). UCM Statüsü yer bakımından (*ratione loci*) yetki konusunda ise herhangi bir hükme yer vermemiştir. UCM, yer yönünden yetki bağlamında, tüm evrende işlenecek suçları yargılayabilmektedir. UCM'nin zaman bakımından (*ratione temporis*) yetkisi ise statünün yürürlüğe girmesinin ardından işlenen suçlarla sınırlı tutulmuştur (m. 11)¹⁸⁸.

¹⁸⁸ PAZARCI, Hüseyin, “Uluslararası Hukuk ve Türk Hukukuna Göre Andlaşma Kavramı”, MHB, Sayı:1-2, Y. 10, 1990, s. 665.

UCM Statüsünün 12'nci maddesine bakıldığında devletlere mahkemenin yargı yetkisinin tanınmasında iki farklı yöntem sunulduğu görülmektedir: i) Statüye taraf olarak (m. 12/1); ii) Statüye taraf olmadan Mahkemeye bir bildirim yaparak (m. 12/2-3).

Statüye taraf olmayan bir devlette suç işlenmesi halinde ilgili suçun failleri taraf devletin vatandaşı ise UCM'nin yetkisinden söz edilebilecektir. UCM, sürekli bir yargı organıdır. UCM'nin yargılama yetkisi ve yapısı göz önünde bulundurulduğunda devletler açısından ulusal ceza yargı organlarının tamamlayıcısı konumunda yer aldığı söylenebilir. Nitekim statünün 1. maddesinde de "Mahkeme, daimi bir kurumdur ve bu tüzükte sözü edilen, uluslararası toplumu yakından ilgilendiren çok ciddi suçları işleyen kişiler üzerinde, yargı yetkisine sahiptir ve devletlerin ulusal yargı yetkisini tamamlayıcıdır." ifadesi yer almıştır (m. 1). Bu bağlamda statüde öngörülen suçlardan birisinin taraf devletlerden birinde soruşturmaya veya kovuşturmaya tabi tutulması halinde, devletlerin yargılamayı sürdürmeme konusunda bir istekleri olmadığı sürece UCM tarafından yetkisizlik kararı verilmesi gerekmektedir (m. 17/1). Bu durum, ulusal mahkemelere öncelik verilmesinden kaynaklanmaktadır. Bunun yanında, suç failinin aynı fiil nedeniyle daha önce yargılanması durumunda da UCM'nin yetkisizlik kararı vermesi söz konusu olabilmektedir. Fakat bir ulusal mahkemenin suçun faillerini UCM'den kaçırma gibi bir amaç taşıması durumunda UCM'nin yetki sahibi olduğu ve yetkisizlik kararı vermeden yargılamayı gerçekleştirebileceği kabul edilmektedir (m. 20/3)¹⁸⁹.

UCM'de yargılamanın başlangıcı, statüye taraf bir devletin ya da Güvenlik Konseyinin başvurusuyla veya bunlardan bağımsız bir biçimde savcının açacağı resen soruşturma üzerinedir (m. 13-15, 53). Savcılık iddianameyi hazırlar ve Hazırlık Dairesine sunar. Söz konusu kişinin yargılanması gerektiği düşünülürse dosya, yargılamanın gerçekleştirilmesi için Mahkeme Başkanı tarafından oluşturulacak Birinci Derece Dairesine sevk edilir (m. 61/11). UCM kararları nisap bakımından oyçokluğuna tabidir (m. 74/3). UCM'nin verebileceği cezalar değerlendirildiğinde azami cezanın 30 yıl hapis cezası olduğu görülmektedir. Çok ağır suçlar için bu cezanın müebbet olarak da verilmesi mümkündür (m. 77). UCM tarafından verilen kararlar, istinaf ve karar gözden geçirme yollarına açık tutulmuştur (m. 81-84). İnfazın gerçekleştirilmesi ise bu görevi kabul eden devletlerden

¹⁸⁹ ASLAN, M. Yasin, "Uluslararası Ceza Divanı ve Türkiye'ye Etkileri", AÜHFİD, C. 56, S. 4, 2007, s. 63.

birinin sorumluluğundadır. Bu seçim işlemini de yine UCM'nin yapması gerekmektedir (m. 103)¹⁹⁰.

3.2.2. Vatandaşın İadesine İlişkin Hüküm ve Sonuçları

UCM, Roma Statüsü ile kurulmuş ve vatandaşın iade edilmezliği ilkesine önemli istisnalar getirmiştir. Türkiye açısından Roma Statüsü ile ilgili iç hukuk düzenlemelerinin başında, 7 Mayıs 2004 tarihli 5170 Sayılı Kanunun 5/3'üncü maddesi ile Anayasanın 38/son maddesine eklenen hüküm gelmektedir. Söz konusu hüküm; "Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez" şeklindedir. Bu değişikliğin yapılış nedeni, gerekçede ortaya konulmuştur. Madde gerekçesinde, "Öte yandan Avrupa Birliği Müktesebatının parçası olan Uluslararası Ceza Divanına Türkiye'nin katılması ve Divan statüsüne taraf olması halinde belli durumlarda yargılanmak üzere kendi vatandaşlarını Divana teslim etme yükümlülüğü üstlenecektir. Maddenin son fıkradaki değişiklikle söz konusu yükümlülüğün yerine getirilmesi amaçlanmaktadır" ifadesine yer verilmiştir.

Anayasanın 38/son maddesine eklenen hüküm, 5237 sayılı TCK'nın mülga 18/2'nci maddesine de eklenmiştir. Madde gerekçesinde; "Anayasa'da hüküm altına alındığı üzere, vatandaş kural olarak iade edilemez. Ancak, Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler dolayısıyla vatandaş da yargılanmak veya mahkûm olduğu cezası infaz edilmek üzere yabancı bir devlete teslim edilebilecektir" ifadesi dikkat çekmektedir. Bu düzenleme hem Türk hukuku bakımından hem de Roma Statüsünün sistemi bakımından çeşitli sonuçlar doğurmaktadır. Bu sonuçların bir kısmı ise sorun olarak kabul edilebilir¹⁹¹. Öncelikle Türkiye, Statüye taraf olmadığı müddetçe statüdeki hükümlerin Türkiye açısından bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Türkiye'nin, Statüye taraf olması ve bir Türk vatandaşının Statüde öngörülen suçları işlemesi durumunda tamamlayıcılık ilkesi uyarınca yargılama yetkisi Türk mahkemelerine ait olmaktadır. Türk mahkemelerince yapılacak olan bu yargılama, Türkiye'nin uluslararası hukuk alanında üstlendiği yükümlülüklerin de bir gereğidir. Ayrıca bu yargılama faaliyeti, yükümlülükler dışında Türk

¹⁹⁰ PAZARCI, s.151; HALATÇI, Ülkü, "Uluslararası Ceza Mahkemesinin Yargı Yetkisini Kullanabilmesinin Önkoşulları", Uluslararası Hukuk ve Politika, S. 3, Y. 1, 2005, s. 72.

¹⁹¹ BAYILLIOĞLU, s.67.

vatandaşlarının UCM önünde yargılanmalarını engellemek bakımından da önem taşımaktadır.

Hem Anayasa hem de TCK, vatandaşın işlediği bir suç nedeniyle başka bir devlete iade edilmesinin mümkün olmadığını ortaya koymaktadır. Fakat UCM'ye taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler istisna olarak belirlenerek, UCM'nin yargılama yetkisine giren suç veya suçları Türkiye'de veya yabancı bir devletin ülkesinde işleyen Türk vatandaşının, bu suçlardan dolayı yabancı bir devlete veya UCM'ye iadesini mümkün kılacak bir düzenlemeye gidilmiştir. Burada vatandaşın bir başka devlete iade edilip edilmeyeceği üzerinde tartışmaların yaşandığı önemli bir husustur.

Bayıllıoğlu; "Hem Anayasada hem de TCK'da, UCM'ye taraf olmanın gerektirdiği yükümlülüklerin birer istisna olarak düzenlendiğini, UCM'nin yargılama yetkisinin bulunduğu suçları işleyen Türk vatandaşlarının yabancı bir devlete veya UCM'ye iadesini mümkün kılacak bir düzenlemeye gidilmiştir. Hem gerekçe hem de düzenlemenin amacı göz önünde bulundurulduğunda vatandaşın iadesi için öngörülen yerin UCM olduğu söylenebilir. Fakat düzenlemede bu konuyla ilgili olarak net bir belirleme söz konusu değildir. Bu nedenle söz konusu hüküm, yalnızca UCM'ye değil diğer devletlere de iadenin gerçekleştirilebileceği şeklinde yorumlanabilir. Nitekim anayasa değişikliğinin gerekçesi incelendiğinde, vatandaşın yalnızca UCM'ye iadesinin öngörüldüğü Türk Ceza Kanunu'nun gerekçesinde ise, yabancı bir devlete de vatandaşın iadesinin öngörüldüğü görülmektedir.

Roma Statüsü açısından iade, bir kişinin bir devletten başka bir devlete teslimi (m. 102/2) şeklinde, teslim ise, bir kimsenin, bir devletten, UCM'ye, Statü uyarınca teslimi (m. 102/1) şeklinde anlaşılmalıdır. Statü bakımından iade kurumu kastedilmişse vatandaşın yabancı bir devlete teslimi mümkündür. Bunun yanında, hem Anayasa hem de TCK'nın, vatandaşın iadesi konusundaki düzenlemelerinin gerekçeleri ele alındığında, vatandaşın iadesinin Türkiye açısından bir tür yükümlülük olduğu görülmektedir. Türkiye, Roma Statüsüne taraf olması durumunda birçok yükümlülük ile karşı karşıya kalacaktır. Bu yükümlülüklerin başında da tamamlayıcılık ilkesi kapsamında ortaya çıkan ve suç isnadı altındaki vatandaşı yargılamak şeklinde ifade edilen yükümlülük gelmektedir. Vatandaşı iade etme yükümlülüğü, ikincil bir yükümlülük olarak kabul edilmektedir. Tamamlayıcılık ilkesi, hakkında bir suç isnadı bulunan vatandaşı yargılamada isteksiz davranma veya

yargılama yapma imkanı bulunmama hallerinde etkisini göstermektedir. Statüye taraf olması durumunda Türkiye'nin suç isnadı ile karşı karşıya kalmış olan vatandaşını yargılaması, tamamlayıcılık ilkesi ile birlikte çok daha işlevsel bir hal alacaktır. Bu durum, UCM'nin yargılama yetkisinin doğmamasına sebep olmaktadır.

Statü sistemi uyarınca öngörülen yükümlülük, mutlak surette vatandaşın iadesini gerektirmemektedir. UCM'nin yargılama yetkisi, isteksiz olma ve muktedir olmama hallerine hasredilmiş durumdadır. Yalnızca bu iki durumda UCM'nin yargılama yetkisinin varlığından söz edilebilir. Yargılama yetkisi bulunan fakat bu yetkisini kullanmayan taraf bir devletin, suç isnadı altında bulunan vatandaşını ve diğer devlet vatandaşlarını iade yükümü de ancak bu şartlar altında ortaya çıkmaktadır.

3.3. İade Hukukunun Kaynakları

3.3.1. Genel Olarak

Suçluların iadesi, devletlerarasındaki adli yardımlaşmanın önemli bir unsurudur. İade kurumunun işleyebilmesi için devletlerin birbirleriyle diplomatik anlamda barış esasına dayanan ilişkilerin bulunması gerekmektedir. Bunun yanında devletler arasında, objektif ve genel nitelikte bir iade anlaşmasının varlığı da şarttır¹⁹². Suçluların iadesi hem ceza hukukunu hem de uluslararası hukuku yakından ilgilendirmektedir. Bu nedenle uluslararası hukukla bağlantılı birtakım düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Suçlunun yakalanarak yargılanması ve bir cezaya mahkûm edilmesi, devletlerin yargı yetkisine girmektedir. Bu bağlamda devletlerin iç hukuklarında yaptıkları düzenlemeler büyük önem ifade etmektedir. Böylece iade kurumunun hukuki anlamda iki farklı yapının bir araya gelerek oluştuğu söylenebilir. Bu yapılardan ilkinin uluslararası hukuk oluştururken diğer yapı ise ceza hukukudur.

Suçluların iadesinde önem arz ettiğinden uluslararası hukuk kavramının daha detaylı bir biçimde ele alınması gerekmektedir. Uluslararası hukuk, iki ve çok taraflı anlaşmalar, uluslararası hukukun genel ilkeleri ve örf adet kurallarının bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Uluslararası hukukun, iade kurumu açısından önem taşıyan ilkesi ise

¹⁹² ÖZGENÇ, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 807.

karşılıklılık ilkesidir. Uluslararası hukukta suçluların iadesinin gerçekleştirilebilmesi için iade talebinde bulunan devletle talep edilen devlet arasında bir anlaşmanın bulunması gerekmektedir. Ancak doktrinde bu tür bir anlaşmanın şart olmadığı, herhangi bir anlaşma olmadan da iadenin gerçekleştirilebileceğine ilişkin çeşitli görüşler bulunmaktadır. Yine bu bağlamda, iki devlet arasında herhangi bir suçluların iadesi anlaşmasının bulunmadığı takdirde devletler açısından bu tür bir yükümlülüğün söz konusu olamayacağı savunulmaktadır¹⁹³. Türk iade hukukunun günümüzde temel dayanak noktalarını Anayasanın 38. maddesi ile Cezai Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu oluşturmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin taraf olduğu ve içerisinde iadeye ilişkin hükümler barındıran çok taraflı sözleşmeler ve SİDAS da Türkiye açısından iade kurumu bakımından önem taşımaktadır¹⁹⁴.

Türk hukukunda devletlerarasında herhangi bir anlaşma olmadan iadenin gerçekleştirilip gerçekleştirilemeyeceği hususunda, 765 sayılı TCK'nın yürürlükte olduğu dönemde, 6. maddeden yola çıkılarak bir yorum getirilmektedir. Buna göre Türkiye'nin iade teklifinde bulunması veya yapılan iade talebini kabul edebilmesi için iki devlet arasında bir anlaşmanın varlığı şartının aranması gerektiği şeklinde Yargıtay'ın da desteklediği bir görüş bulunmaktadır. Konuyla ilgili olarak Yargıtay Birinci Ceza Dairesi'nin 13.4.1949 tarihli ve 1010/687 E/K, sayılı kararı ile “iadei mücrimin muahedenamesi olmadığı takdirde adi suç işleyenlerin de iadesi bahis mevzuu olmaz” şeklinde karar verilmiştir. Bu görüşle paralel olarak iadenin, kişi özgürlüğünü ve güvenliğini direkt olarak etkileyen tasarruflarda bulunulması ihtimalini ve ihtiyacını içeren bir kurum olduğu söylenebilir.

İade işleminde ilgili kişinin gözaltına alınması, iadenin gerçekleştirilmesi amacıyla tutuklanması ve özgürlüğü kısıtlayıcı diğer önlemlerle karşı karşıya bırakılması mümkündür. Bütün bu uygulamalara başvurulabilmesi için hukuki anlamda geçerli bir nedene sahip olunması gerekmektedir. İade talebinin meşruiyetinde, söz konusu tedbirlere başvurulmasını haklı gösterecek nedenlerin bulunması büyük önem ifade etmektedir. İadenin meşruiyeti aynı zamanda devletlerarasındaki uluslararası anlaşmalara dayanmaktadır. Devletler

¹⁹³ ÖZGENÇ, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 807; Aksi görüş için Bkz. TEZCAN/ERDEM/ ÖNOK, s. 229.

¹⁹⁴ DÖNMEZER/ ERMAN, s. 418.

arasında herhangi bir anlaşma olmaksızın yalnızca bir devletin talebi ile kişinin özgürlüğünden ve güvenlik hakkından mahrum edilmesi mümkün değildir.

Devletlerarası nezaket ve dayanışma, uluslararası hukukun temel ilkeleri arasında yer almaktadır¹⁹⁵. Bu bağlamda suçluların iadesi de suçla mücadele açısından oldukça büyük önem ifade etmektedir. Devletlerarasında herhangi bir anlaşma olmadan da bu alanda hukuki anlamda bir meşruluğun mevcut olduğu kabul edilebilir. Suçluların iadesi temel dayanak noktasını, uluslararası örf adet hukukundan almaktadır. Devletlerin iade talebi karşısında, özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler de dahil olmak üzere suçlunun kaçmasını engelleyecek her türlü tedbiri alma hakkı bulunmaktadır. Uygulamada da teorik tartışmalar bir kenara bırakılmış ve devletlerarasında ikili anlaşmalar olmadan da iade işlemleri gerçekleştirilmiştir. Örneğin, Türkiye'den Fransa'ya bu şekilde bir iade işlemi gerçekleştirilmiştir. Ayrıca kamuoyunda "Banker Kastelli" olarak da bilinen A.C.Ö, Tunus ile Türkiye arasında bir iade anlaşması bulunmamasına rağmen uluslararası alandaki geleneklere bağlı kalınarak 1982 yılında Türkiye'ye iade edilmiştir¹⁹⁶. Uygulamada başvurulan bu yöntem, teorik anlamda da isabetlidir. Devletler arasında ikili veya çok taraflı bir anlaşma bulunmasa bile karşılıklılık ve nezaket ilkeleri uyarınca iade işlemlerinin gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

İade kurumunun bir diğer kaynağı da iç hukuk kurallarıdır. Bu alanda devletler farklı tercihlerde bulunmuşlardır. Bazı devletlerin ceza kanunlarına koydukları hükümlerle düzenleme yaptıkları görülmektedir. Bazı devletler ise ayrı bir iade yasası yapmayı tercih etmiştir. Bu konuyla ilgili olarak doktrinde hakim olan görüş, ayrı bir iade yasasına sahip olmanın daha faydalı olacağı yönündedir. Bu yasa sayesinde anlaşmaların yapılmasında yeknesaklık sağlanabilecektir. Bunun yanında devletlerin yasadaki yetkilere dayanarak iade talebinin geri çevrilmesi halinde siyaseten ortaya çıkabilecek neticeleri önlemeleri mümkündür. Bu konuda, ilk iade yasası olma özelliğini, Belçika'da kabul edilen 1833 tarihli yasa göstermektedir¹⁹⁷. Almanya'da ise adli yardımlaşma ve suçluların iadesi işlemleri, 23 Aralık 1982 tarihli "Ceza İşlerinde Uluslararası Adli Yardımlaşma Kanunu" hükümlerine ve uluslararası anlaşmalara göre yürütülmektedir. Japonya ise iade ve uluslararası adli

¹⁹⁵ ÖNDER, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 253.

¹⁹⁶ ARTUK/ GÖKCEN/ YENİDÜNYA, s. 308.

¹⁹⁷ ÖZGEN, Suçluların Geri Verilmesi, s. 12.

yardımlaşma konularını farklı yasalarla ele almayı tercih etmiştir. İade kurumunun, “İade Yasası” (No: 68, 1953) ile uluslararası adli yardımlaşmanın ise “Soruşturma ve Diğer İlgili Konularda Uluslararası Yardım Yasası” (No: 69, 1980) ile düzenlendiği görülmektedir. Bu yasalardan her ikisi de tüm uluslararası adli yardımlaşma konularında uygulanabilmektedir. Fakat somut olaya uygulanabilecek bir uluslararası anlaşmanın bulunması halinde anlaşma, yasanın uygulama alanını sınırlandırabilmektedir. Bu kapsamda ikili bir anlaşmanın bulunmaması durumunda, talepte bulunan devletin karşılıklılık garantisi vermesi şartıyla Japonya’nın iade veya adli yardımlaşma gerçekleştirilmesi mümkün gözükmemektedir¹⁹⁸.

Tıpkı Türkiye’de olduğu gibi bazı devletler de Anayasalarında suçluların iadesine ilişkin çeşitli düzenlemelere yer vermektedirler. Örneğin, Alman Anayasasının 16’ncı maddesinde iadeye ilişkin bir hüküm yer almaktadır. Söz konusu hüküm incelendiğinde vatandaşın iade edilmezliğinin anayasal bir kural haline getirildiği görülmektedir. Fakat bu maddede 30 Kasım 2000 tarihinde bir değişikliğe gidilmiş ve hukuk devleti ilkesinin gerçekleşmesi koşuluyla kanunla AB’ye üye bir başka devlete veya uluslararası mahkemelere iade için vatandaşın iade edilemeyeceği kuralından ayrık düzenleme yapılabileceği öngörülmüştür¹⁹⁹. Türk Anayasasında olduğu gibi Yunan Anayasasında da, iade konusuna ilişkin düzenleme yer almaktadır. Anayasanın 5’inci maddesinde bu husus düzenlenmiştir²⁰⁰.

3.3.2. Kaynaklar Arasındaki İlişki

İade kurumunun işlerliğinde, iç hukuk ve uluslararası hukuk düzenlemelerinde ortaya çıkabilecek çelişkilerin ortadan kaldırılması büyük önem ifade etmektedir. İç hukuk ve uluslararası hukuk kuralları, birbirlerini tamamlayıcı işleve sahiptir. Bu bağlamda hukuksal düzenlemelerin de tamamlayıcılık özelliğine paralel bir biçimde konuları ele almaları gerekmektedir.

¹⁹⁸ Mutual Legal Assistance, Extradition and Recovery of Proceeds of Corruption In Asia and The Pacific, Thematic Review-Final Report, 2007, Asya Kalkınma Bankası Yayını, s. 171.

¹⁹⁹ TEZCAN/ ERDEM/ ÖNOK, s. 273.

²⁰⁰ Faruk TURHAN, “Alman Suçluların İadesi Hukukunun Esasları”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 11, S. 3-4, Y. 2003, s. 89.

İade, en az iki devletin içerisinde bulunduğu, hem uluslararası hukuk hem de ceza hukuku alanında çeşitli sonuçları olan önemli bir kurumdur. İade kurumunun devletlere iade gerçekleştirilene kadar özgürlüğü kısıtlayıcı birtakım tedbirler alma yetkisi tanıdığı görülmektedir. İade kurumunun uluslararası niteliği göz önünde bulundurulduğunda, konunun hem iç hukukta hem de uluslararası hukukta düzenlenmesi önemli bir gerekliliktir. Fakat zaman zaman bu iki düzenleme arasında çeşitli çatışmalar yaşanabilmektedir. Örneğin bir uluslararası anlaşmanın atıfta bulunduğu bir iç hukuk kuralında değişiklik yaşanırsa talep edilen devletin hangi düzenlemeyi esas alarak karar vereceği önemli bir problemdir. Konuyla ilgili olarak doktrinde farklı görüşlerin yer aldığı görülmektedir. Schultz, anlaşmanın gerçekleştirildiği tarihin esas alınması gerektiğini savunmaktadır. Bu tarih sonrasında yapılan değişikliklerin, anlaşmanın yapılış anındaki ortak iradeye herhangi bir sakatlık getirmeyeceği Schultz tarafından belirtilmektedir. İade ile ilgili olarak ortaya çıkabilecek bir diğer çatışma ise anlaşma sonrasında yapılan iç hukuk düzenlemesinin anlaşmaya aykırı hükümler barındırmasıdır. Bu konuda İçel/Donay tarafından; “Sözleşmenin iç hukuka aykırılık teşkil etmesi halinde, sözleşmenin tarafı konumunda yer alan devletler bakımından sözleşmenin iç hukuka göre öncelikle uygulanması gerektiği” savunulmaktadır²⁰¹.

İadeye konu olmayan bir suçun kanun içerisinde yeri değiştirilerek iadeye uygun hale getirilmesi de önemli bir problemdir. Bu problemin çözümünde atıf ilkelerine başvurulması gerekmektedir. Sözleşmenin iç hukuka yaptığı atıf soyut bir nitelik taşımaktaysa iç hukuk kuralındaki değişikliğin de sözleşmeyi etkilemesi mümkündür. Ancak sözleşmedeki atıfta bir madde belirtilmiş ve somut olarak suç saptamasında bulunulmuşsa iç hukuktaki değişikliğin sözleşmeyi etkilemesi mümkün değildir.

Türkiye ile bir devlet arasında yapılmış olan iade anlaşmasına rağmen, iç hukuk kuralında bir değişikliğe gidilmesi durumunda iç hukuk kuralı, öncelikle uygulama alanına sahiptir. İadeye ilişkin sözleşmede sonradan yapılan değişikliklerin iç hukuka aykırılık getirmesi durumunda taraflar arasındaki sözleşme hükümlerine başvurulması

²⁰¹ İÇEL/ DONAY, s. 243. Aynı yönde Bkz, GÜRİZ, Adnan, Hukuk Başlangıcı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2005, 10. Baskı, s. 56.

gerekmektedir. Burada sözleşmede yapılan değişiklikler, sözleşmeyi kabul eden devleti bağladığından iç hukukta da değişiklik yaratır şeklinde yorumlama yapılmalıdır.

İadeye ilişkin sözleşme hükümlerinin, yasa hükümlerine aykırılık taşımalarına rağmen uygulanabilmeleri, dayanağını, Anayasa'nın 90'ıncı maddesinden almaktadır. Anayasa'nın 90/1'inci maddesine göre: "Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak antlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin onaylanmayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır" aynı maddenin 4'üncü fıkrasına göre ise: "Türk kanunlarına değişiklik getiren her türlü antlaşmaların yapılmasında birinci fıkra hükmü uygulanır" maddenin 5'inci ve son fıkrası ise: "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasa'ya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi'ne başvurulamaz." şeklindedir.

Antlaşmanın yürürlüğe girebilmesi için bir yasaya ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla yeni yasanın eskisine kıyasla farklı hükümler içermesinde olduğu gibi yapılan değişiklikle de eski yasa değiştirilebilir. Burada antlaşmanın konusu özel nitelik gösterdiğinden ancak antlaşmada öngörülen taraflarla ve konularla sınırlı bir biçimde iç hukuk kuralı değiştirilmiş kabul edilir. Bir sözleşmenin iç hukuk kuralını tamamen ortadan kaldırdığı şeklinde bir yorumlama isabetsiz olacaktır²⁰².

Antlaşma sonrasında iç hukuk düzenlemesinde değişikliğe giden devletin hangi tarihteki düzenlemesinin esas alınacağı hususunda en doğru çıkış yolu, iade talebi hakkında karar verileceği tarihte yürürlükte bulunan yasanın esas alınmasıdır. Aksi takdirde iç hukukta mevcut bulunmayan bir kurala dayanılarak iade talebi hakkında karar verilmesi ilgili

²⁰² İÇEL/ DONAY, s. 222; DÖNMEZER/ ERMAN, s. 420; Doktrinde, "Sözleşmenin atıfta bulunduğu iç hukuk kurallarında sonradan yapılan düzenlemelerle anlaşmanın uygulama alanının değiştirilmesi sorununa da değinmek gerekir. kanaatimizce bu gibi hallerde tarafların sözleşmenin yapılması sırasındaki asıl maksatlarının dikkate alınması gerekir. Şayet âkit devletler belirli ve özel suçları iade kapsamı içinde tutmak amacı ile bu kıstasları belirlemişlerse (örneğin şikayete bağlı suçların nelerden ibaret olduğu sözleşmenin tarafları arasında daha evvelden somut olarak saptanmışsa) iç hukukta yapılan düzenlemeler tek taraflı olarak değiştirilmesine olanak sağlamaz. Buna karşılık, anlaşmanın iç hukuka yaptığı atıf, özel olarak tespit edilmiş suçları değil de, belirli vasıfları haiz suçları esas almakta ise, iç hukuktaki değişiklik sözleşmenin uygulama alanını etkileyebilir. Çünkü, ikinci halde, iç hukuka yapılan atıf soyut olduğundan, taraflara bu konuda bir düzenleme yapma yetkisi bırakılmış sayılmaktadır" şeklinde belirtilen görüşleri ile, iç hukuk ile sözleşme ilişkisine ilişkin ihtimaller bakımından, atfın soyut veya somut oluşuna göre bir değerlendirme yapıldığı anlaşılmaktadır. ARTUK/ GÖKCEN/ YENİDÜNYA, s. 311.

devletten beklenmiş olacaktır. Bu da hukuken korunması mümkün bir durum değildir. Bu husustaki SİDAS hükmü ise sözleşmenin 2/3-4-5., maddesinde yer alır;

“Madde-2-Suçluların İadesini İstilzam Eden Fiiller:

“...3) İşbu maddenin birinci fıkrasında mevzubahis kanunsuz hareketlerden bazıları için suçluların iadesine mevzuatı cevaz vermeyen her Âkit Taraf bu hareketleri, kendisi bakımından, sözleşmenin tatbik sahası dışında bırakılabilir.

4) Bu maddenin üçüncü paragrafında mezkûr haktan istifade etmek isteyen her Âkit Taraf suçluların iadesine cevaz veren veya vermeyen kanuni hükümleri tasrih etmek suretiyle ya iade kabul edilen kanuna aykırı fiillerin veya iade kabul edilmeyen kanuna aykırı fiillerin listesini, tasdik veya iltihak vesikasını tevdi ettiği sırada Avrupa Konseyi Genel Sekreterlerine tebliğ edecektir.

5) Âkit Taraflardan birinin mevzuatınca, daha sonra başka kanunsuz fiillerin de iadesine cevaz verilmemesi halinde bu taraf keyfiyeti Konsey Genel Sekreterine bildirecek, Genel Sekreter de bunu diğer imza sahiplerine tebliğ edecektir. Bu bildirme, Genel Sekreter tarafından alındığı tarihten itibaren üç ay sonra hüküm ifade edecektir....”

SİDAS’ın yukarıdaki maddeleri göz önünde bulundurulduğunda olası bir çelişme durumunda iç hukuk kuralının üstün tutulması gerektiği kabul edilebilir.

3.4. Suçluların İadesinde Türk Mevzuatı

3.4.1. Suçluların İadesinde Olumlu Şartlar

Suçluların geri verilmesi ile ilgili olumlu koşullar denildiğinde kişide ya da kişinin eyleminde bulunması gereken hususlar ifade edilmektedir. Suçluların geri verilmesine ilişkin olumlu koşulların genel olarak bir incelemeye tabi tutulmaları gerekmektedir.

3.4.1.1. Bir Anlaşmanın Varlığı

Sanığın ya da suçlu olduğu kesinleşen bir kişinin geri verilebilmesi için talepte bulunan devletle talep edilen devlet arasında bir anlaşmanın olması gerekmektedir. İki devlet arasında herhangi bir anlaşmanın bulunmaması halinde talepte bulunulan devletin söz konusu talebi olumlu karşılama gibi bir zorunluluğu bulunmamaktadır. Talep edilen devletin bu talebi kabul etmesi, bir yükümlülüğün sonucu olarak algılanmamalıdır. Talebin kabulü kararı, devletlerarasındaki iyi niyet ve nezaket kurallarının bir yansımasıdır.

3.4.1.2. Suç Teşkil Eden Bir Fiilin Varlığı

Geri verme kurumunun işlerlik kazanabilmesi için talep edilen kişinin işlediği iddia edilen veya işlediği kesinleşen bir fiilin bulunması gerekmektedir²⁰³. Suçluların geri verilebilmesi için suç unsuru içeren eylemin varlığının zorunlu olduğu söylenebilir. Ancak bu durum, tek başına yeterli olmamaktadır. Suç kapsamında yer alan bir fiilde şu belirtilen hususların da bulunması beklenmektedir:

3.4.1.3. Fiilin Her İki Devlet Kanununa Göre Suç Olması

Geri vermeye konu olan suç, hem talepte bulunan hem de talep edilen ülkenin mevzuatına göre suç olarak kabul edilmelidir. Bu ilke kısaca, “çifte suçluluk prensibi” olarak da adlandırılmaktadır²⁰⁴. Suçlunun geri verilebilmesi için eylemin talep eden ülkede suç olması herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir. Talep edilen devlet açısından eylemin suç olmasının zorunlu olup olmadığı ise tartışmalı bir husustur²⁰⁵. Doktrinde yer alan görüşlerden biri, fiilin yalnızca talep eden ülkenin mevzuatına göre suç olmasının yeterli olduğunu savunmaktadır. Bu görüşü savunanlar, suçluların geri verilmesinin hukuki bir yardım kurumu olduğunu bu nedenle de talep edilen devletin mevzuatının önem taşımadığını ileri sürmektedirler²⁰⁶. Ancak bu görüşün azınlıkta kaldığı söylenebilir. Hem doktrinde hem de uygulamada baskın konumda yer alan görüşe göre²⁰⁷, fiilin talep edilen devlet mevzuatına

²⁰³ KALABALIK, s. 1360.

²⁰⁴ KALABALIK, s. 1361.

²⁰⁵ ARTUK/ GÖKCEN/ YENİDÜNYA, s. 339.

²⁰⁶ ARTUK/ GÖKCEN/ YENİDÜNYA, s. 339.

²⁰⁷ MERAY, L. Seha, Devletler Hukukuna Giriş, C. 1, Ankara, 1959, s. 433.

göre de suç teşkil etmesi gerekmektedir. Talep edilen sanık veya hükümlü, gerekli görüldüğü takdirde talepte bulunulan devlet tarafından özgürlüğü kısıtlayıcı birtakım tedbirlerle karşı karşıya kalacaktır. Bu nedenle eylemin talepte bulunulan ülkede de suç sayılması büyük önem ifade etmektedir. Ayrıca hiçbir devletten kendi hukuk düzeni tarafından haksız görülmeyen bir davranışın cezalandırılması konusunda başka devletlere yardım etmeleri beklenemeyecektir²⁰⁸. Eylemin her iki devlette de suç olarak kabul edilmesi, aynı şekilde nitelendirilmesi gerektiği şeklinde anlaşılmalıdır. Önemli olan ilgili mevzuatta nasıl nitelendirildiği veya nasıl cezaların öngörüldüğü değil suç olup olmamasıdır. Örneğin 5237 sayılı TCK'ya bakıldığında organ veya doku ticareti suçunun vücut dokunulmazlığına karşı suçlar arasında ele alındığı görülmektedir. Bir başka devlet ise aynı suçu ticarete ilişkin suçlar başlığı altında inceleyebilir. Bu gibi durumlarda, her iki ülkede de eylemin suç kapsamında yer aldığını kabul etmek gerekmektedir. Ayrıca suçun aynı ismi taşıması da bir önem taşımamaktadır²⁰⁹.

Özetle, geri verme konusu fiil, talepte bulunan ve talep edilen devlette suç olarak düzenlenmelidir. Devletlerin suçla etkin bir biçimde mücadele edilebilmesi için suç ve ceza politikalarını belirlerken ve kanuni düzenlemeler yaparken oldukça dikkatli olmaları, özenle hareket etmeleri gerekmektedir.

3.4.1.4. Suçun Takip Edilebilir Olması

İki ülke arasında suçluların geri verilebilmesinin mümkün olması için ilgili suçun, iki devletin kanununa göre de takip edilebilir durumda olması gerekmektedir. Söz konusu devletlerde takibi engelleyen bir durumun varlığı halinde sanığın ya da hükümlünün geri verilebilmesi mümkün olmayacaktır. Suçun takibine engel olan hususlar, dava ve ceza zamanaşımı, şikâyet ve af şeklinde üç kategori altında ele alınabilir²¹⁰.

Zamanaşımı: Bir suçlunun geri verilebilmesi için işlenen suçun, iki devlet bakımından da zamanaşımı süresi gibi bir engele takılmaması gerekmektedir. Dava veya ceza zamanaşımının iki ülkeden birinde dolması halinde suçlunun geri verilmesi mümkün

²⁰⁸ ÖZGEN, Suçluların Geri Verilmesi, s. 38; KALABALIK, s. 1361.

²⁰⁹ ÖZGEN, Suçluların Geri Verilmesi, s. 39.

²¹⁰ ÖZGEN, Suçluların Geri Verilmesi, s. 40; KALABALIK, s. 1362.

olamayacaktır. Zamanaşımının ne zaman dolduğu, suçluların geri verilmesinde büyük önem ifade etmektedir. Bazı uluslararası anlaşmalar incelendiğinde suçlunun veya sanığın, talep edilen devlete teslim anının esas alındığı görülmektedir²¹¹. Fakat talep edilen devlet, teslimi geciktirebilmekte ve eylemi zamanaşımına uğratabilmektedir. Bu nedenle teslim anının esas alınmasının çok da sağlıklı sonuçlara sebep olmadığı söylenebilir. Bazı anlaşmalarda ise zamanaşımının geri verme talebinin talep edilen devlete ulaştığı anda başlayacağı kararlaştırılmaktadır²¹². Kimi anlaşmalarda ise zamanaşımı tespiti ile ilgili olarak herhangi bir hükme yer verilmemektedir²¹³. Bu durumda geri vermenin talep edildiği tarihin esas alınması gerektiği kabul edilmektedir²¹⁴. Zamanaşımının dolup dolmadığının tespitinde zamanaşımını kesen ve durduran sebeplerin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Zamanaşımının kesilmesi ile ilgili olarak adli makamlarca yapılan geri verme talebinin zamanaşımını kesip kesmediği konusunda iki farklı görüş bulunmaktadır. Bir görüş²¹⁵, adli makamlarca yapılmış olsa bile geri verme işlemlerinin zamanaşımını kesmeyeceğini ileri sürerken diğer görüş²¹⁶, adli makamlarca yapılan geri verme işlemlerinin zamanaşımını kesintiye uğratacağını savunmaktadır.

Talep edilen devletin teslimi geciktirici birtakım eylemlerle zamanaşımından yararlanmasının önüne geçmek adına geri verme talebinde bulunulan tarihin esas alınmasının daha doğru olduğu savunulabilir. Yine bu nedenle geri verme talebinin ve geri verme işlemlerinin zamanaşımını kesmesi gerektiği söylenebilir.

²¹¹ Örneğin, Türkiye ile Belçika arasındaki İadeyi Mücrimin Mukavelesi'nin 3. maddesinin 1. bendinde "isnat olunan fiillerin vukuu, son tahkikat veya mahkumiyet tarihlerine nazaran fil veya ceza... teslimin vaki olacağı anda müruruzamana uğramış ise..." denilerek bu kriter esas alınmıştır. Bilgi için bkz. ARTUK/ GÖKCEN/ YENİDÜNYA, s. 341.

²¹² Örneğin Türkiye Cumhuriyeti ile Tunus Cumhuriyeti Arasında Cezai Konularda Adli Yardımlaşma ve Suçluların Geri Verilmesi Sözleşmesi'nin 26. maddesinin (c) bendinde, "iade talebi alındığı sırada zamanaşımına uğrama" halinden söz edilmektedir. Sözleşme metni için bkz. www.uhdigm.adalet.gov.tr/guncelleme/suçlularin_iadesi/TUNUS.pdf, E.T. 02.06.2019 (çevrimiçi).

²¹³ Örneğin Türkiye Cumhuriyeti ile Gürcistan Cumhuriyeti Arasında Hukuki, Ticari ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşması'nın 35. maddesinin (b) bendinde, zamanaşımından bahsedilmekte, ancak bunun hangi ana göre tespit olunacağı belirtilmemektedir. Bkz. RG. 24.08.1997, S. 23090. Benzeri bir düzenleme Türkiye Cumhuriyeti ile Amerika Birleşik Devletleri Arasındaki Suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Yardım Antlaşması'nın 3. maddesinin (c) bendinde de yer almaktadır. Bilgi için bkz. ARTUK/ GÖKCEN/ YENİDÜNYA, s. 342.

²¹⁴ ARTUK/ GÖKCEN/ YENİDÜNYA, s. 341, 342.

²¹⁵ EREM, Türk Ceza Kanunu, s. 150; KALABALIK, s. 1362.

²¹⁶ KÖPRÜLÜ, s. 184.

Şikâyet: Kimi suçların takibi şikâyete bağlıdır. Bu suçların adli makamlarca takip edilebilmeleri için suçtan zarar gören kişinin kanunda öngörülen süreler içerisinde şikâyet dilekçesiyle yetkili mercilere başvurmaları gerekmektedir. Talep eden devletin kanunlarında bir suçun şikâyete bağlı olması ve şikâyetin gerçekleşmemesi halinde söz konusu devletin kişiyi geri vermeme gibi bir hakkı bulunmaktadır. Buna karşın talep eden ülkede resen takip edilen bir suç, talep edilen ülkede şikâyete bağlı ise geri vermenin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği tartışmalı bir husustur. Doktrinde baskın konumda yer alan görüş, talep edilen devlet bakımından şikâyet şartının gerçekleşmesinin gerekli olmadığını savunmaktadır²¹⁷. Dolayısıyla suçun şikâyete bağlı olup olmadığı ve şikâyet şartının gerçekleşip gerçekleşmediği hususu, yalnızca talep eden devletin mevzuatında aranan bir şarttır.

Af: Talep eden ya da talep edilen devlette kişinin işlediği suçun işlendiği tarihten sonra af kapsamında yer alması da suçluların geri verilmesinde engel teşkil eden bir husustur. Af denildiğinde konunun genel af ve özel af bağlamında ayrı ayrı ele alınması yararlı olacaktır. Suçun talep eden ya da talep edilen devlette genel affa uğraması halinde genel af suçluluk durumunu ortadan kaldırdığından sanık veya hükümlünün geri verilmesi mümkün olmayacaktır²¹⁸. Buna karşın özel af suçluluğu kaldırmamakta cezaya etki etmektedir. Dolayısıyla özel affa tabi olan bir suçta geri vermenin mümkün olduğu kabul edilmektedir. Fakat burada da özel affın cezayı tamamen mi yoksa kısmen mi ortadan kaldırdığının belirlenmesi gerekmektedir. Cezayı tamamen ortadan kaldıran bir özel af geri vermeye engelken kısmi özel affın varlığı halinde cezanın niteliğini veya miktarını dikkate almak gerekmektedir. Örneğin, Türkiye Cumhuriyeti ile Arnavutluk Cumhuriyeti Arasında Hukuki, Ticari ve Cezai Konularda Adli Yardım Sözleşmesi'nin 34. maddesine bakıldığında her iki tarafın kanunlarına göre, on iki aydan fazla hürriyeti bağlayıcı bir cezayı veya daha ağır bir cezayı mucip suçlar için geri vermenin mümkün olduğu görülmektedir. Bu nedenle Arnavutluk'ta çıkan özel af, geri vermeye konu olan suçun cezasında indirim yapar ve indirim sonucunda kalan ceza, sözleşmede belirtilen sınırın altına inerse iki ülke arasında

²¹⁷ ÖZGEN, Suçluların Geri Verilmesi, s. 41.

²¹⁸ KALABALIK, s. 1363; ARTUK/ GÖKCEN/ YENİDÜNYA, s. 342.

geri verme mümkün olmayacaktır. Buna karşın kısmi özel af ile geri vermeye konu suçun cezasında bir indirim gidilmişse geri vermenin mümkün olduğu kabul edilmektedir²¹⁹.

3.4.1.5. Suçun Geri Vermeye Konu Teşkil Etmesi

Suçların hepsi, geri vermeye konu teşkil edememektedir. Geri verme kurumu, birçok karmaşık işlemi de içerisinde barındırmaktadır. Bu işlemleri yaparken devletlerin çeşitli masraflarda buldukları görülmektedir. Bu nedenle devletler, hafif suçlar bakımından karmaşık işlemleri yerine getirmeyi ve yüksek masraflara katlanmayı göze alamamaktadırlar.

Geri vermeye konu edilebilecek suçlar ağırlık derecesine göre iki farklı sistemle gruplandırılabilir. Bu sistemler: a) Sayma sistemi ve b) Asgari ceza süresi sistemi olarak sıralanabilir.

Sayma Sistemi: Sayma sisteminde, geri vermeye konu teşkil edebilecek suçlar, anlaşmalarda ve geri verme kanunlarında liste şeklinde belirtilmektedir. Bu sistemde suçların isimleri tek tek belirtilebileceği gibi kurucu unsurların gösterilmesiyle de yetinilebilir²²⁰. Sayma sisteminin en önemli faydası, geri vermeyi gerektiren suçların net bir biçimde belirlenmiş olmasıdır. Bu konuda herhangi bir şüphe ve akıllarda soru işareti kalmamaktadır. Ancak sayma sistemi birçok sakıncayı da beraberinde getirmektedir. Geri verme anlaşmalarının ceza hukuku alanında yaşanan gelişmelere paralel bir biçimde hemen değiştirilememeleri, ortaya çıkan bazı önemli suç tiplerine göre listenin güncellenmesini zorlaştırmaktadır. Bunun yanında anlaşmaya taraf olan ülkelerin ulusal mevzuatları arasındaki terimsel farklılıklar da çeşitli uyuşmazlıkların ortaya çıkmasına sebebiyet verebilmektedir²²¹.

Asgari Ceza Süresi Sistemi: Bu sistem, objektif bir esasa dayanmaktadır. Burada suça verilecek olan ceza esas alınmaktadır. Sözleşmede belirlenen ceza sınırları içerisinde kalan suçların tamamı, diğer şartları da taşıması halinde iade işlemine konu

²¹⁹ ARTUK/ GÖKCEN/ YENİDÜNYA, s. 342.

²²⁰ KALABALIK, s. 1365; ARTUK/ GÖKCEN/ YENİDÜNYA, s. 343.

²²¹ ÖZGEN, Suçluların Geri Verilmesi, s. 43.

edilebilmektedir²²². Asgari ceza süresi sisteminin, sayma sistemine kıyasla günümüz ceza hukuku anlayışına daha uygun bir yapıda olduğu söylenebilir. Sayma sisteminde asıl olan geri verilmezliktir. Yalnızca geri verilmesi mümkün olan suçlar belirtilmiştir. Asgari ceza süresi sisteminde ise geri vermenin asıl olduğu söylenebilir. Buna göre geri verilmeyecek olan suçlar, istisnaları teşkil etmektedir²²³. Asgari ceza süresi sistemi ile birlikte sayma sistemindeki olumsuzlukların ortadan kalktığı görülmektedir. Bu sistem, yapısı itibariyle de sayma sistemine göre daha basittir. Sistem, kavram karmaşasını ortadan kaldırmakta, yorum yoluyla çeşitli hataların yapılmasının önüne geçmektedir²²⁴.

Günümüzde geri verme anlaşmalarında, asgari ceza süresi sistemi benimsenir hale gelmiştir. SİDAS da bu sistemi benimsemiştir.

Geri Vermenin Talep Edilmiş Olması: Sanık veya hükümlünün suç eylemini gerçekleştirdiği ülkeye geri verilebilmesi için içerisinde bulunduğu ülkeden talep edilmesi gerekmektedir. Herhangi bir talep gerçekleşmeden geri verme kurumunun işletilebilmesi mümkün değildir.

3.4.2. Suçluların İadesinde Olumsuz Şartlar

Sanık veya hükümlünün sığındığı devlet tarafından talepte bulunan devlete verilebilmesi için birtakım şartların gerçekleşmesi gerekmektedir. Geri verme için şartlar, olumlu ve olumsuz şartlar şeklinde iki gruba ayrılmaktadır. Talebe konu eylemde mutlaka bulunması gereken şartlar olumlu şart olarak adlandırılırken eylemde mevcut olmaması aranan şartlar olumsuz şart olarak kabul edilmektedir. Olumsuz şartların ilki, vatandaşın geri verilmezliği kuralıdır.

3.4.2.1. Vatandaşın Geri Verilmezliği Kuralı

Vatandaşın geri verilmezliği kuralının kökeni, Eski Roma'ya uzanmaktadır²²⁵. Söz konusu kuralın o dönemde de benimsendiği görülmektedir. Günümüzde bu kuralın

²²² ÖZGEN, Suçluların Geri Verilmesi, s. 43.

²²³ ÖZGEN, Suçluların Geri Verilmesi, s. 45; KALABALIK, s. 1366.

²²⁴ ARTUK/ GÖKCEN/ YENİDÜNYA, s. 344.

²²⁵ KÖPRÜLÜ, s. 25.

kökenlerinin devletlerarasındaki dinsel ve mezhepsel ayrılıklara dayandığı savunulmaktadır. Shearer'a göre, ilkenin temelinde Katolik mezhebindeki birinin Protestan mezhebindeki birini ve Protestan mezhebindeki birinin Katolik mezhebindeki birini adil bir biçimde yargılayamayacağı düşüncesi yatmaktadır²²⁶.

Vatandaşın geri verilmezliği kuralı, ilk kez 1736'da Fransa ve Hollanda arasındaki uluslararası bir anlaşmada gündeme gelmiş ve kabul edilmiştir. Devletlerin kısa süre içerisinde bu kuralı oldukça sıkı bir biçimde benimsedikleri görülmektedir. Bu durumun temel nedeni, vatandaşlarını vermeleri halinde "milli haysiyetlerinin" zedeleneceği endişesi taşımalarıdır²²⁷. Söz konusu kural sonraki dönemde Anayasalarda ve diğer anlaşmalarda da kendisine yer bulmuş ve daha da pekişmiştir. İstisna olarak kabul edilebilecek birkaç devlet dışında hemen hemen bütün devletlerin vatandaşın geri verilemeyeceği ilkesini benimsedikleri ve uyguladıkları görülmektedir.

3.4.2.1.1. Kuralın Leh ve Aleyhindeki Görüşler

Vatandaşın geri verilmezliği ilkesi, tarihsel süreç içerisinde çeşitli eleştirilerle karşı karşıya kalmıştır. Bu bağlamda kural ile ilgili düşünceleri, lehe ve aleyhe olanlar şeklinde iki grupta incelemek mümkündür. Kuralın lehine olan görüşler, vatandaşın geri verildiği takdirde yabancı bir ülkede adil bir biçimde yargılanamayacağı düşüncesi etrafında toplanmaktadır. Bunun yanında vatandaş ve devlet arasında karşılıklı sadakat ve itaat yükümlülüklerinin bulunduğu bu nedenle vatandaşın geri verilmesinin devlet bakımından vatandaşlarına karşı olan yükümlülüklerini ihlal sonucunu doğuracağı savunulmaktadır. Vatandaşın, yabancı bir ülkede kendisini ifade etmekte zorlanacağı, başta dil problemi olmak üzere yargılama ve soruşturma esnasında birçok olumsuz durumla karşılaşacağı endişesi de kural lehindeki görüşler arasında yer almaktadır.

Kural aleyhine getirilen eleştiriler ise devletin dürüst ve namuslu vatandaşlarını koruması gerektiği, dürüst olmayan vatandaşlara karşı devletin herhangi bir sorumluluğunun bulunmadığı bu nedenle vatandaşların da suçluların geri verilmesi kapsamında iadelerinin mümkün olduğu şeklindedir. Ayrıca geri verilecek olan bir kişi vatandaş olduğunda karşı

²²⁶ KÖPRÜLÜ, s. 25.

²²⁷ ÖZGEN, Suçluların Geri Verilmesi, s. 58.

tarafıta yer alan devletın adil bir yargılama yapamayacağı endişesinin taşınması, devletlerarasındaki saygı ve işbirliğini zedeleyici bir unsur olarak görölmektedir.

Hem leh hem de aleyhte olan görüşler, doktrindeki çeşitli yazarlarca savunulmaktadır. Bu görüşlerden, Altun'un da ifade ettiğı üzere aleyhe olanların daha isabetli ve adalet kavramıyla bağdaşır nitelikte olduğı söylenebilir. Bir kişinin işlediğı bir suç sonrasında yargılanması ve cezalandırılması ile ilgili olarak devletler kendi iç hukuklarında çeşitli düzenlemeler yapmakta ve bu düzenlemelerde birtakım sınırlar belirlemektedir. Örneğın yaş ve akıl hastalığı gibi unsurlar yönünden cezalandırma ehliyetinin kısıtlanması, tüm ölkelerde karşılaşılabilecek temel hukuki düzenlemeler arasında yer almaktadır. Ancak vatandaşın suç işlediğı sırada buna benzer bir engeli bulunmamaktadır. Söz konusu kişi, her insanın yaptığı durumda cezalandırılmasını gerektiren bir eylem yapmış sonrasında kendi ölkesine kaçarak bir anlamda ceza almaktan kurtulmuştur. Bu durumun hukuk düzeni tarafından korunması, suç ve suçluyla mücadele bakımından oldukça yanlıştır²²⁸. Bu nedenle vatandaşın geri verilmesinin devletlerarasında yapılan anlaşmalar ve iç hukuk düzenlemeleriyle mümkün kılınmasının faydalı olacağı söylenebilir.

3.4.2.1.2. Vatandaşlığın Tespit Anı

Vatandaşlık, herkes tarafından özgürce değıştirilebilen bir özelliktir. Bu nedenle geri verilmesi talep edilen kişinin de vatandaşlığını değıştirebileceğı unutulmamalıdır. Özgen'e göre vatandaşlığın tespitinde esas alınacak zamanlar şu şekilde sıralanabilir²²⁹:

- 1- Fiilin işlendiğı an,
- 2- Talepnamenin verildiğı an,
- 3- Talepname hakkında karar verilme anı,
- 4- Geri verilmenin gerçekleştiğı an.

²²⁸ ALTUN, s. 77.

²²⁹ ÖZGEN, Suçluların Geri Verilmesi, s. 61.

Doktrinde bu zamanlardan hepsini vatandaşlığın tespiti bakımından savunan yazarlara rastlamak mümkündür. Ancak bunlarda suçun işlendiği anın esas alınması çok daha uygundur²³⁰. Suçun işlendiği an esas alınarak suçlunun ceza kovuşturmasından kaçmasının önüne geçilebilmektedir²³¹.

3.4.2.2. Siyasi Suçtan Dolayı Geri Verilmezlik Kuralı

Geri verme kurumunun tarihsel süreç içerisinde kat ettiği ilerleme göz önünde bulundurulduğunda, sürecin genel olarak siyasi şüpheli ve mahkûmların geri verilip verilmeyeceği noktası üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir²³². Söz konusu kural, günümüzde bütün geri verme anlaşmalarında kendisine yer bulur hale gelmiştir. Doktrinde de bu kuralın kabul edildiği söylenebilir. Fakat hangi suçların siyasi suç kapsamında kabul edileceği tartışmalı bir husustur. Bunun için siyasi suç kavramına açıklık getirilmesi gerekmektedir.

3.4.2.2.1. Siyasi Suç Kavram ve Tanımı

Siyasi suçluların geri verilmeyeceğine dair 1833 tarihli Belçika Kanununu hazırlayanlardan Provo Kluit'e göre siyasi suç: "İlk olarak hükümet şeklini istihdaf eden suçlardır²³³". Türk hukuk doktrini incelendiğinde görülebilen Kantar'ın tanımı ise: "Siyasal suçlar devletin siyasal intizamına karşı işlenen suçlardır. Bunun haricinde kalanlar ise hukuku adiyeye suçlarıdır. Devletin istikbali, ülkenin tamamıyeti, devletin diğer devletler ile münasebeti gibi haller devletin harici intizamına taalluk eylediği cihetle bunlara karşı işlenen suçlar vatan aleyhine işlenmiş siyasi suçlardır. Buna mukabil teşkilatı esasıyeye, memleketin siyasi müesseselerine taarruz gibi filler ile isyan çıkarmak, ahaliyi birbirlerine karşı mücadeleye teşvik gibi hareketler de devlet kuvvetlerine karşı işlenmiş siyasi suçlardır" şeklindedir²³⁴. Bazı devletlerin mevzuatlarında siyasi suç ile ilgili bir tanıma yer vermedikleri görülmektedir. Bu durumun temel nedeni, doktrinde söz konusu kavram ile

²³⁰ ALTUN, s. 80.

²³¹ CİN, Mustafa, Suçluların Geri Verilmesi ve Türk Hukuku, İstanbul Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1996, s. 120.

²³² KÖPRÜLÜ, s. 39.

²³³ KÖPRÜLÜ, s. 48.

²³⁴ KANTAR, Baha, Siyasal Suçlar, Hukuk İlmini Yayma Kurumu, Ankara, 1936, s. 5.

ilgili olarak yaşanan tartışmalardır. Siyasi suçun yapısı da mevzuatta bir tanıma yer verilmesini engeller niteliktedir²³⁵.

Siyasi suçun ne olduğu konusunda farklı görüşlerin bulunması, doktrinde farklı teorilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu teoriler, bazen ihlal edilen hukuki menfaati esas alırken bazen de amaç ve saik kriter olarak alınmıştır. Objektif teori, ihlal edilen menfaatin esas alındığı teorilere örnek olarak gösterilebilir. Buna göre devletin siyasal düzenine karşı işlenen suçlar siyasi suç olarak kabul edilmektedir. Objektif teorinin, siyasi suçun kapsamını daraltıcı bir işleve sahip olduğu söylenebilir. Objektif teorinin zıttı bir biçimde sübjektif teoride ise failin saiki ve amacı esas alınmaktadır²³⁶. Siyasi bir amaçla işlenen adi suçlar da sübjektif teoriye göre siyasi suç sayılmaktadır²³⁷. Sübjektif teori içerisinde, failin saikine önem verilmesi gerektiğini savunan yazarlar ve failin amacına önem verilmesi gerektiğini savunan yazarlar şeklinde ikili bir ayrıma gidildiği görülmektedir. Faildeki saike önem atfeden kişilere göre, saik, olayların gelişim süreci içerisinde net bir biçimde görülebiliyorsa saike üstünlük tanınması gerekir. Amaca üstünlük tanıyan yazarlar ise siyasi amaç kapsamında işlenen bütün suçların siyasi suç olduğunu savunmaktadırlar.

Konuyla ilgili olarak üçüncü bir teori de üstünlük teorisi olarak adlandırılmaktadır. Üstünlük teorisinde unsurdan hareket edilmekte, bir suçta siyasi unsur üstün konumdaysa suç siyasi kabul edilmekte adi unsur ön plandaysa suç adi suç olarak kabul edilmektedir. Teori, İsviçre Hukukunda yaygın bir kullanım alanına sahip olmasından dolayı İsviçre Sistemi şeklinde de isimlendirilmektedir²³⁸.

Savaş Kurallarına Uygunluk Teorisi de failin eylemi gerçekleştirmesindeki saik veya amaç önemsenmeden yalnızca işlenen suçun ortamına bakılması gerektiğini savunmaktadır. Suçun işlendiği ortamın savaş, isyan veya politik bir kargaşa ortamı olması halinde söz konusu suç, geri verme kapsamı dışında tutulmaktadır²³⁹. Fakat bir kişinin savaştan

²³⁵ KANTAR, s. 5.

²³⁶ ZAFER, Ceza Hukukunda Terörizm, s. 107.

²³⁷ ZAFER, Ceza Hukukunda Terörizm, s. 107.

²³⁸ CİN, s. 70; KÖPRÜLÜ, s. 74.

²³⁹ KÖPRÜLÜ, s. 68.

yararlanarak öç alma maksadıyla işlediği suç, siyasi suç olarak kabul edilmemekte ve herhangi bir hukuki koruma imkânına sahip olmamaktadır.

Bu belirtilen teoriler ile ilgili olarak doktrinde farklı eleştiriler getirilmiştir. Objektif teori, failin psikolojik durumunu önemsemeyerek siyasi suçun kapsamını daralttığı gerekçesiyle eleştiriye tabi tutulmuştur. Sübjektif teori ise, siyasi suçun kapsamını son derece genişlettiği gerekçesiyle eleştirilmiştir. Üstünlük teorisine getirilen eleştiriler ise belirli bir ölçünün olmadığı, her ülkede farklı cezaların bulunabileceği noktasında toplanmıştır. Son olarak savaş kurallarına uygunluk teorisi de yalnızca savaş, isyan ve ayaklanma sırasında işlenen fiilleri göz önünde bulundurduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir²⁴⁰. Bu üç hal dışında da siyasi suçun mümkün olduğu savunulmaktadır.

3.4.2.2.2. Siyasi Suç Çeşitleri

Siyasi suç ile ilgili olarak hem doktrinde hem de anlaşmalarda mutlak ve nispi siyasi suç ayrımı kabul edilmektedir. Bu ayrım noktası temelde aynı olmakla birlikte farklı kaynaklarda farklı isimlendirmelere de rastlanabilmektedir²⁴¹.

Mutlak Siyasi Suçlar: Mutlak siyasi suçların siyasilik özelliklerinde herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır. Mutlak siyasi suçlar ile direkt olarak siyasallık çatısı altında yer alan ve anayasa ile belirlenen siyasal düzene karşı işlenen suçlar ifade edilmektedir. Mutlak siyasi suçlar özetle karakteristik özelliğini devletin siyasal ve sosyal yapısından alan suçlar olarak ortaya çıkmaktadır.

Nispi Siyasi Suçlar: Nispi siyasi suçlar esas olarak adi olan ancak siyasi suç ile ilgisi nedeniyle siyasi suç kategorisi içerisinde ele alınan suçlardır²⁴². Bir başka ifadeyle adi bir suç, burada siyasal suça bağlanmakta ve siyasal saik altında incelemeye tabi tutulmaktadır.

Nispi siyasi suç, karma siyasi suç ve bağlı siyasi suç olarak ikiye ayrılmaktadır.

²⁴⁰ CİN, s. 71.

²⁴¹ CİN, s. 71.

²⁴² ÖZGEN, Suçluların Geri Verilmesi, s. 75.

Karma Siyasi Suç: Karma siyasi suç, siyasi amaç ile işlenen adi bir suçtur. Karma suçun temel özelliği, tek bir eylemin bulunmasıdır²⁴³. Söz konusu tek fiil, hem özel menfaatte bir zarara yol açmakta hem de siyasi düzenin bozulmasına neden olmaktadır. Devlet başkanına karşı işlenen suikast suçu, karma suça önemli bir örnek teşkil etmektedir²⁴⁴.

Bağlı Siyasi Suç: Bağlı suçta, karma suçtan farklı olarak birden fazla eylem bulunmaktadır. Bu eylemlerin bir bölümü adi suç niteliği taşıırken bir bölümü de siyasi suç niteliğini haizdir. Söz konusu fiiller arasında irtibat bağı bulunmaktadır. Failin adi suçuyla bir siyasi suçun işlenmesini amaçlaması, bu tür siyasi suçlar için önemli bir kriterdir. Örneğin; isyana katılan kişilerin, isyandan önce isyanda kullanmak amacıyla silah hırsızlığı yapmaları, fiille bağlantılı siyasi suça örnek teşkil etmektedir²⁴⁵.

3.5. Türk Hukukunda Siyasi Suçluların Geri Verilmezliği Kuralı

Siyasi suçluların geri verilmezliği ilkesi, Türk Hukukunda da kabul görmüştür. Cezai Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu'nun 11. maddesinin, birçok uluslararası anlaşma ve ilkeye paralel olarak kanun koyucu tarafından düzenlendiği görülmektedir. Bu maddede aynı zamanda evrensel anlamdaki suçluların geri verilmezliği ilkesine istisna teşkil edecek hususlara da yer verilmiştir. 765 sayılı mülga TCK 9. maddesine bakıldığında, siyasi suç kavramının geniş kapsamlı bir biçimde ele alındığı, siyasi suçlarla birlikte bağlı suçların da geri vermeye engel teşkil ettiği görülmektedir. Bu düzenleme ile birlikte siyasi birtakım saik ve amaçlarla adi suç işleyen bireyler de tıpkı siyasi suçlular gibi geri verilmezlik imtiyazına sahip olmuşlardır. Ancak 5237 sayılı TCK m. 18/1-b yalnızca siyasi suçtan söz etmekte ve 765 sayılı TCK'dan farklı bir düzenleme öngörmüştür. Cezai Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle birlikte bir anlamda eski düzenlemeye geri dönüş yapılmış ve siyasi suçla bağlantılı suçların geri vermeye engel teşkil ettiği belirtilmiştir.

²⁴³ Zafer'e göre bu durumda bileşik suç anlaşılmaktadır. Bkz. ZAFER, Ceza Hukukunda Terörizm, s. 109.

²⁴⁴ ÖZGEN, Suçluların Geri Verilmesi, s. 75.

²⁴⁵ KÖPRÜLÜ, s. 61.

Konuyla ilgili olarak Yargıtay kararları incelendiğinde, Türk hukuk anlayışında siyasi suç kavramının nasıl konumlandırıldığı daha net bir biçimde anlaşılmaktadır. Ceza Genel Kurulunun, 31.10.1949 tarih ve 1-108-93 sayılı kararında “Türkiye’ye uçak kaçırırken pilotu ve telsizciyi öldüren 7 Bulgaristan vatandaşının fiillerini” siyasi suç kapsamı içinde tutarken şu gerekçeleri kullanmıştır: “...bir fiilin siyasi olup olmadığının tayininde ancak ihlal olunun hakkın ve menfaatin mahiyetine bakılmak icap edeceği ve katil ve yağma gibi adi suçların saik ve gayesi ne olursa olsun siyasi suç mahiyetini iktisap edemeyeceği yolundaki objektif nazariyeye Türk ceza kanunu tarafından yer verilmeyerek sübjektif nazariyeye müsteniden siyasi bir gaye ve maksat altında işlenen adi fiillerin de gaye ve maksatta irtibat bulunması sebebiyle siyasi bir suç olduğu kabul edilmiş...”, “...öldürme fiilinin siyasi fikir ve akideden doğacak haksız muameleden kurtulmak gayesi ve zaruretiyle işlendiğinin diğer bir delili bulunmasına nazaran suçun siyasi olduğuna oy çokluğu ile karar verilmiştir²⁴⁶”. Bu kararda Yargıtay, daha önce bahsedilen sübjektif teoriden hareket etmiş ve siyasi maksatla işlenen adam öldürme suçlarının da siyasi suça bağlı suç olarak değerlendirilerek geri verme kurumunun bu yönde işletilmesi gerektiğini belirtmiştir²⁴⁷. Yargıtay’ın bu kararı değerlendirilirse bağlı suç anlayışının siyasi suç kavramını oldukça fazla genişlettiği söylenebilir.

Geri verilmezlik kuralına istisna teşkil eden çeşitli hususlar bulunmaktadır. Bunlar; Belçika Kaidesi, Terör suçları, Anarşizm, İnsanlığa Karşı Suçlar, Soykırım ve Savaş Suçları olarak sıralanabilir²⁴⁸. Bu belirtilen suçlarla ilgili olarak Türkiye, iç hukukunda herhangi bir düzenlemeye gitmemiştir. Fakat TCK gerekçesi incelendiğinde “ceza kanunlarında esasen suç olarak tanımlanan ve suç oluşturduğu hususunda bütün insanlığın fikir birliği içinde bulunduğu fiillerin bu geri verilmezlik kapsamında mütalaa edilmesi mümkün değildir” denilmiş ve imzalanan uluslararası anlaşmalarda yer alan kuralların bağlayıcılığı ifade edilmiştir. Bu nedenle Türkiye açısından da bu suçların geri vermeye tabi olduğu net bir biçimde görülmektedir.

²⁴⁶ KÖPRÜLÜ, s. 88.

²⁴⁷ ÖZGENÇ, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 850.

²⁴⁸ MAHMUTOĞLU, Fatih S., Suçların Geri Verilmesi, Ceza Hukuku Günleri, İstanbul, 1998, s. 57.

3.5.1. Terör Suçları

3.5.1.1. Genel Olarak

Terör kavramı ile ilgili olarak doktrinde pek çok tanımlama bulunmaktadır. Bu bağlamda, terör kavramının tanımında herhangi bir uzlaşımın sağlanamadığı söylenebilir. Bu tanımlardan bazıları ele alınırsa S.V. Mallison'a göre²⁴⁹; *“Toplumlarda korku heyecan ve aşırı öfke yaratarak siyasal amaçlar için insanlar arasında güvensizlik duygusunu genelleştirmeye yönelik suçlar”* terör şeklinde nitelendirilmektedir. Kantar ise; *“Terörizmi, korku ve huzursuzluk veren eylemler bütünü olarak tanımlamıştır. Teröristlerin temel amacı, toplumda korku oluşturmaktır.”* 1937 yılında kabul edilen Terörizmin Önlenmesi ve Bastırılmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi'ne bakıldığında terörizmin²⁵⁰; *“Muayyen şahıslar veya şahıs grubu yahut halk üzerinde dehşet yaratacak mahiyette veya böyle bir gaye ile bir devlete tevcih edilen cürmi fiiller”* olarak tanımlandığı görülmektedir. Terör suçları, 60'lı yıllarla birlikte hızlı bir yükseliş yaşamış, özellikle uçak kaçırma eylemleriyle etkisini gösterir hale gelmiştir. 70'li yıllarda ise en çok diplomatlara karşı yapılan terör eylemlerine rastlanılmaktadır²⁵¹. Bu eylemler nedeniyle uluslararası alanda birçok sözleşme yapılmış ve terörün önüne geçilmeye çalışılmıştır²⁵². Bu sözleşmelerin başında da *“Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi(TÖDAS)”*²⁵³ gelmektedir.

3.5.1.2. TÖDAS'a Göre Terör Eylemleri

TÖDAS'ın içeriğine girmeden önce Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi(SİDAS)'ta bir inceleme yapmakta fayda vardır. SİDAS'ta, siyasi suçlarla ilgili hükme yer verilmiş terör eylemlerine ayrıca değinilmemiştir. Ancak kurala istisna getirilebileceği, m. 3, f. 4'te şu şekilde belirtilmiştir: *“İş bu madde sözleşmeciler tarafından çok taraflı mahiyette olarak imzalanmış oldukları her hangi başka uluslararası sözleşmelerle*

²⁴⁹ TEZCAN/ ERDEM/ ÖNOK, s. 19.

²⁵⁰ ÖZGEN, Suçluların Geri Verilmesi, s. 94.

²⁵¹ ALTUN, s. 58.

²⁵² 1963 Tokyo Sözleşmesi, 1970 La Haye Sözleşmesi, 1971 Montreal Sözleşmeleri uçak kaçırma ile ilgili sözleşmelere örnek olarak verilebilir., Bkz. ÖZGENÇ, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 855.

²⁵³ “Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi” bundan sonra çalışmamda TÖDAS olarak anılacaktır.

*üstlendikleri veya üstlenecekleri yükümlülüklere tesir etmeyecektir*²⁵⁴". Bu istisnalardan biri de terörizm üzerine yapılan uluslararası anlaşmaların ilgili hükümlerini kapsayan 27 Ocak 1977 tarihli "*Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi*²⁵⁵"dir. Söz konusu sözleşmenin 3. maddesine bakıldığında terör suçları bakımından SİDAS da dâhil olmak üzere Avrupa Konseyine üye ülkelerce imzalanan tüm sözleşmelerin ve bu sözleşmeye uygun düşmeyen hükümlerin değiştirilmiş sayılacağı görülmektedir²⁵⁶.

TÖDAS ile birlikte terör eylemcileri siyasi suçlu sayılmaktan çıkarılmış ve geri verme kapsamına alınmışlardır²⁵⁷. Bu düzenleme sayesinde eylemini gerçekleştirerek yurtdışına kaçan ve siyasal sığınma hakkından yararlanma imkânı bulan eylemcilerin önüne geçilmiştir.

Türkiye de 27 Ekim 1980 tarih, 2327 sayılı yasa ile onayladığı ve Bakanlar Kurulu'nun 24 Şubat 1981 tarih ve 8/2487 sayılı kararı ile yürürlüğe koyduğu *T* ile terör eylemcilerinin geri verilerek cezalandırılmasını sağlamıştır²⁵⁸.

TÖDAS'ın 1. maddesine bakıldığında çeşitli suçların siyasi suç olmalarına rağmen terörizm kapsamında ele alınarak geri vermeye tabi tutulacağı görülmektedir. Bu suçlar, ilk madde içerisinde toplam 6 bent halinde belirtilmiştir²⁵⁹.

Terör eylemlerinin siyasi olup olmadığı konusunda talepte bulunulan devlet karar verici konumdadır. TÖDAS'ın burada herhangi bir geri verme zorunluluğu öngörmediği

²⁵⁴ ARTUK/ GÖKCEN/ YENİDÜNYA, s. 1098.

²⁵⁵ Tedhişçiliğin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi, 27.1.1977 tarihinde Strazburg'da imzalanmıştır. Türkiye bu Sözleşmeyi, 2327 sayılı Kanunla, 27.10.1980 tarihinde kabul etmiştir. 28 Ekim 1980 tarihli ve S. 17145, Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Bu antlaşmaya taraf olan devletler ise; Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İzlanda, İrlanda, İtalya, Letonya, Lichtenştayn, Litvanya, Luxemburg, Malta, Moldova, Hollanda, Norveç, Polonya, Romanya, Slovakya, İspanya, İsveç, İsviçre, İngiltere ve Türkiye'dir. Bilgi içi bkz.; ERGÜN, s. 127; <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhak/pdf01/385-390.pdf>, E.T. 02.06.2019 (çevrimiçi).

²⁵⁶ CİN, s. 94.

²⁵⁷ ARTUK/ GÖKCEN/ YENİDÜNYA, s. 1099.

²⁵⁸ 15 Temmuz 2003'de T.C.'nin imzaladığı "*Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi Tadil Protokolü*"nün onaylanması 13/1/2005 tarih ve 5288 sayılı onay kanunu ile uygun bulunmuştur. R.G. 18/1/2005, No: 55704., ZAFER, Ceza Hukukunda Terörizm, s. 474.

²⁵⁹ CİN, s. 94.

söylenbilir. Geri verme koşullarının tespitinde, taraflar arasındaki geri verme anlaşmasına bakılacak ve anlaşma hükümleri çerçevesinde bir değerlendirme yapılacaktır²⁶⁰.

TÖDAS'ın 6 ve 7. maddelerinde, 1. maddede belirtilen suçlar sebebiyle geri verilmesi istenen bir kişiyi geri vermeyen devlete, olayı kendi yargı mercilerinin önüne getirilmesi zorunluluğu öngörülmüştür. Fakat maddede herhangi bir yaptırımın öngörülmemesi, söz konusu kuralın etkin bir biçimde uygulanmasını engellemektedir²⁶¹.

3.5.1.3. Türk Hukukuna Göre Terör Kavramı

Türk hukukunda terör denildiğinde ilk olarak akla 12 Nisan 1991 tarihli ve 3713 sayılı “Terörle Mücadele Kanunu” gelmektedir. Kanunun günümüzdeki haline gelmesinde, 29 Haziran 2006 tarihli 5332 sayılı Kanunun da büyük etkisi bulunmaktadır. Kanun metni incelendiğinde terörün şu şekilde tanımlandığı görülmektedir: “*Terör; baskı, cebir ve şiddet, korkutma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzenini değiştirmek, Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemdir*”.

Kanundaki bu tanım, geri verme kurumu bakımından çeşitli eleştirilere tabi tutulabilir. Bu tanımdan hareket edilerek istenen bir suçlunun geri verilmemesi oldukça olasıdır. Terörle Mücadele Kanununun 4. maddesinde “*Aşağıdaki suçlar 1 inci maddede belirtilen amaçlar doğrultusunda suç işlemek üzere kurulmuş bir terör örgütünün faaliyeti çerçevesinde işlendiği takdirde, terör suçu sayılır*” denilerek ve bir kişinin terör amacıyla Türk bayrağını yırtması, yakması veya sair surette ve alenen aşağılaması fiili 4. maddenin a bendine göre TCK'nın 300. maddesinin 1. fıkrasını ihlal edip, kişinin terör suçlusu sayılmasına yol açacaktır. Söz konusu suçun faili, yabancı bir devletten talep edildiğinde,

²⁶⁰ ÖZGENÇ, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 854.

²⁶¹ ZAFER, Ceza Hukukunda Terörizm, s. 117.

talep edilen devlet, bu eylemi siyasi bir düşüncenin tezahürü olarak görüp suçlunun iadesi talebini reddedebilecektir²⁶².

TMK'nın gerekçesi incelendiğinde, terör eylemleri ile ilgili olarak; bir örgüt faaliyeti kapsamında, başta öldürme ve yaralama olmak üzere tehdit, kişiyi hürriyetinden yoksun bırakma, kişinin çeşitli hak ve özgürlüklerinin kullanımının engellenmesi, kişilerin ve özellikle kamusal nitelikteki malvarlıklarına zarar verme gibi suçların sistemli olarak işlenmesinin belirtildiği görülmektedir. Terör eylemleri, hâlihazırda ceza kanunları içerisinde tanımlanan suçlardan oluşmaktadır. Fakat bir terör suçundan söz edildiğinde buradaki saik ve amacın ön plana çıktığı, suçun işleniş tarzının önem ifade ettiği söylenebilir²⁶³. Bu nedenle TMK'da yer alan tanımın 2006 yılında yapılan kanun değişikliği ile birlikte kaldırılması daha doğru bir tercih olurdu. Fakat siyasi suç istisnasının daraltılması yönündeki görüşten hareketle terör eylemlerinin insan hayatına zarar verdiği noktada bu suçların siyasi sayılmaması gerekliliği savunulabilir.

3.5.1.4. Anarşizm

Anarşizm, bireyi önemseyen, devletin gerekli olmadığını savunan bir düşünce biçimidir²⁶⁴. Anarşizm yalnızca devlete değil iktidar ve otoritenin her türüsüne özgürlükleri yok ettiği gerekçesiyle karşı çıkmaktadır. Anarşistler, yasaların baskı yoluyla bireyleri kısıtlayan araçlar olduğunu belirtmişlerdir²⁶⁵.

Anarşizmde, terörde olduğu gibi şiddet ile toplumda bir korku hissi oluşturulması hedeflenmemektedir. Bu bakımdan anarşizm ve terörizm arasında önemli bir farklılığın bulunduğu söylenebilir²⁶⁶. Bu farklılığa rağmen toplumsal hayatta anarşizm ve terörizm birlikte kullanılmaktadır. Bu durumun temel nedeni, anarşistlerin de kullandıkları yöntemlerde şiddet olgusuna başvurmaları, tıpkı terör eylemlerinde olduğu gibi şiddetten yararlanmalarıdır.

²⁶² KÖPRÜLÜ, s. 140-141.

²⁶³ ZAFER, Ceza Hukukunda Terörizm, s. 119.

²⁶⁴ KANTAR, s. 10.

²⁶⁵ GÖZE, Ayferi, Siyasal Düşünceler ve Yönetimler, 12. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2009, s. 306.

²⁶⁶ ARTUK/ GÖKCEN/ YENİDÜNYA, s. 1100.

SİDAS'ta anarşistlerle ilgili olarak herhangi bir hüküm yer almamaktadır²⁶⁷. Fakat doktrinde ve Devletler Hukuku Enstitüsü 1892 toplantısında anarşist suçların geri vermeye konu olacağı belirtilmiştir²⁶⁸.

3.5.1.5. İnsanlığa Karşı Suçlar ve Soykırım

İnsanlığa karşı işlenen suç kavramının ilk olarak Nürnberg Uluslararası Askeri Mahkemesi²⁶⁹ Statüsünde kullanıldığı ileri sürülmektedir. Ancak bu kavrama, 1907 tarihli La Haye Anlaşmalarının Kara Savaşı Kurallarını düzenleyen bölümünde de rastlamak mümkündür²⁷⁰. İnsanlığa karşı suçlarla ilgili olarak çeşitli düzenlemeler, Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsünde yer almaktadır. Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü'nün 7. maddesinde bir tanıma yer verilmiştir. Söz konusu madde şu şekildedir²⁷¹: “*Bir sivil halka karşı genel veya sistematik bir biçimde girişilen saldırılara bağlı ve bu saldırıların bilincinde olarak işlenen aşağıdaki fiiller insanlık suçudur,, Mahkemenin görevine giren suçların işlenmesi veya bu suçlara murtabit olarak savaştan önce veya savaş sırasında sivil halka karşı işlenmiş adam öldürmeler, toplu yok etmeler (kök kazımlar), esir gibi kullanma (köleleştirme), sürgünler ve diğer insanlık dışı eylemler veya siyasi, ırkçı, dini sebeplerle yapılan zulümler,, Bu fiiller veya zulümlerin işlendikleri ülke hukukuna aykırı olup olmamalarının bir önemi yoktur*”.

Türkiye de kendi iç hukukunda bu suçlarla ilgili çeşitli düzenlemeler yapmıştır. 5237 sayılı TCK'nın 13. maddesinin birinci fıkrasının a bendine bakıldığında yurt dışında işlenen soykırım ve insanlığa karşı suçların Türkiye'de kovuşturulması bakımından evrensellik ilkesinin geçerli olduğu görülmektedir. Buna göre fail veya mağdur hangi ülke vatandaşı olursa olsun Türkiye'de yargılanacak, yargılama sırasında Türk Kanunları uygulanacaktır.

²⁶⁷ KÖPRÜLÜ, s. 106.

²⁶⁸ CİN, s. 96.

²⁶⁹ Bilgi için bkz.; http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft%20articles/7_1_1950.pdf, E.T. 02.06.2019 (çevrimiçi).

²⁷⁰ KÖPRÜLÜ, s. 115.; Ayrıca bkz.; <http://www.un.org/icc/crimes.htm>, E.T. 02.06.2019 (çevrimiçi).

²⁷¹ İlgili kaynak için bkz.: <http://www.legal-tools.org/en/what-are-the-icc-legal-tools>, E.T. 02.06.2019 (çevrimiçi).

3.5.1.6. Savaş Suçları

Savaş suçları, 2. Dünya savaşının sonlanması ile birlikte ortaya çıkmıştır. Özellikle savaş sırasındaki işkence ve toplama kampı gibi olaylar, söz konusu suçun düzenlenmesini gerekli kılmıştır. 1945 yılında, ABD, İngiltere, Sovyetler Birliği ve Fransa Nürnberg'te kurulması planlanan savaş mahkemesinin temel dayanağını oluşturan bir antlaşma imzalamışlardır²⁷².

“Avrupa Mihver (Eksen) Devletleri Büyük Savaş Suçlarının Kovuşturulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Antlaşma” olarak adlandırılan antlaşmada, Nürnberg Mahkemesi Statüsünün 6. maddesi savaş suçlarını şu şekilde tanımlamıştır²⁷³: *“Kasten öldürme, kötü muamele ya da, sivil halkın veya işgal altındaki sivil halkın sürgünü, kölelik veya başka amaçlarla çalıştırma, savaş tutsaklarına veya denizdeki kişilere kötü muamele, rehinelere öldürülmesi, kamu ya da özel mülkiyetin yağmalanması, gereksiz yere şehirlere, kasaba ve köylerin yok edilmesi veya askeri gereklilik olmadan bunların yakılıp yıkılması ile sınırlı olmamak üzere savaş yasalarına veya yapıla geliş kurallarına aykırı fiiller”*.

Günümüzde modern hukuk düzeninin insan haklarını temel alan bir yapıda olması, savaş suçlarının siyasi suçluların geri verilmeyeceği yönündeki istisnanın bir istisnasını oluşturmasına neden olmuştur²⁷⁴.

4.5.2. Mali Suçlardan Dolayı Geri Verilmezlik

Mali suçun ne olduğu ile ilgili olarak doktrinde herkesin üzerinde uzlaştığı herhangi bir tanımlama bulunmamaktadır. Ancak genel hatlarıyla belirtmek gerekirse mali suç, *“devletin egemenlik hakkına dayanarak koyduğu ve devlete gelir sağlayan yasal düzenlemelere aykırı davranışlar”²⁷⁵* şeklinde tanımlanabilir.

SİDAS'ın 5. maddesi *“Vergi, resim, kambiyo ve gümrük mevzularında işbu Sözleşmedeki şartlara tevfikana suçluların iadesi, ancak her suç veya suç kategorisi için bu*

²⁷² ARTUK/ GÖKCEN/ YENİDÜNYA, s. 1106.

²⁷³ ARTUK/ GÖKCEN/ YENİDÜNYA, s. 1107.

²⁷⁴ KÖPRÜLÜ, s. 131.

²⁷⁵ ARTUK/ GÖKCEN/ YENİDÜNYA, s. 1117.

hususun sözleşmecî taraflar arasında kararlaştırılmış olması halinde mümkündür” diyen hüküm ile mali suçlarda geri vermemenin kural olduğunu belirtmiştir. Ancak taraflara bu konuda bir takdir yetkisi tanındığı da görülmektedir.

Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalarda genellikle bir hüküm bulunmadığından hâkim olan görüş, mali suçların geri vermeye engel teşkil etmeyeceği yönündedir²⁷⁶.

Doktrinde ise mali suçlarda geri vermeme kuralının yanlış olduğu savunulmaktadır²⁷⁷. Mali suçlar çoğunlukla bireyler tarafından varlıklarını güçlendirmek maksadıyla işlenmektedir. Bu yönüyle diğer insanların gelirlerinden önemli ölçüde pay çalındığı söylenebilir. Altun'a göre;

“Belçika kuralına dayanak olan Belçika Yargıtay'ının 1855 tarihli kararında²⁷⁸ söz edilen geri verme kurumunun ahlak dışı eylemleri korumayacağı biçimdeki yorumu kanımızca mali suç işleyenler için de geçerlidir. Bu nedenle her türlü mali suçta geri vermenin işletilmesi gerektiği düşüncesindeyiz²⁷⁹”.

3.5.3. Askeri Suçlardan Dolayı Geri Verilmezlik

Askeri suç, askeri ceza kanununda veya Disiplin Mahkemeleri Kuruluş Yargılama Usulü ve Disiplin Suç ve Cezaları Hakkındaki Kanunda yer alan suçlardır. Askeri suçlar, milli savunmanın sağlanmasını ve askeri menfaatin korunmasını ihlal eder niteliktedir.

TCK madde 18 düzenlemesinde 1. fıkranın b bendinde askeri bir suçtan dolayı geri vermenin gerçekleşmeyeceği belirtilmiştir²⁸⁰. Cezai Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle birlikte söz konusu madde mülga hale gelmiştir. Ancak

²⁷⁶ ARTUK/ GÖKCEN/ YENİDÜNYA, s. 1118.

²⁷⁷ ÖZBEK/ KANBUR/ BACAĞIZ/ DOĞAN/ TEPE, s. 159.

²⁷⁸ Bkz. İlgili Bölüm başlığı “Belçika Kuralı”.

²⁷⁹ ALTUN, s. 66.

²⁸⁰ Bir Türk Askeri Mahkemesinin emre itaatsizlik ve fiilen tecavüzde bulunma suçlarından dolayı geri verme talep ettiği, Kommergericht Berlin mahkemesinin bu talep karşısında emre itaatsizlik suçunun sırf askeri suç olması nedeniyle geri vermeye konu olmayacağını ifade etmiştir. Kısaca Alman uygulamasında sırf askeri suçların geri verilmesi SİDAS doğrultusunda kabul edilmez.

yeni düzenlemede de 11. maddede, sırf askeri suçların geri vermeye engel teşkil ettiği belirtilmiştir. Yeni kanun yürürlüğe girmeden önce söz konusu maddeyle ilgili olarak doktrinde bazı yazarlar, sırf askeri suçların ve askeri suç benzerlerinin bu kapsamda yer aldığını ileri sürmüşlerdir. Özgenç ise askeri suçlar arasında herhangi bir ayırım gözetilmediğini bunun nedeninin de SİDAS başta olmak üzere uluslararası anlaşma hükümleriyle uygulama birliğinin sağlanması olduğunu belirtmiştir. Askeri suç benzeri olarak nitelendirilen askeri suçların SİDAS ve TCK kapsamı dışında tutularak geri vermeye tabi tutulmaları daha doğru bir yorumlama olacaktır.

3.5.4. Basın Suçlarından Dolayı Geri Verilmezlik

Hem uygulama hem de doktrinde genel olarak basın suçlarında geri verme kurumunun işletilmesinin mümkün olmadığı savunulmaktadır²⁸¹. Basın suçları, doktrinde sırf basın suçları ve nispi basın suçları şeklinde ikili bir ayrıma tabi tutularak incelenmiştir. Sırf basın suçları, yalnızca basılı eserlerle işlenebilen bunun dışında başka bir araç kullanıldığında cezalandırılması mümkün olmayan suçlardır. Nispi basın suçları ise her türlü araçla işlenebilen suçları ifade etmektedir. Basın yoluyla şantaj yapılması, buna örnek olarak gösterilebilir²⁸².

SİDAS’da basın suçları ile ilgili olarak herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Bu nedenle sözleşmeye taraf olan devletlerin serbestçe düzenleme yapabilecekleri söylenebilir.

Cezai Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu’na bakıldığında basın suçları ile ilgili olarak bir hükmün yer almadığı görülmektedir. Basın suçlarının aynı zamanda siyasi bir nitelik de taşıması durumunda suçlunun geri verilmeyeceği tartışmasıdır. Fakat basın yoluyla işlenen bir adi suçta geri vermenin gerçekleştirilmesi gerektiği söylenebilir.

3.5.5. Non Bis In Idem Kuralı Gereği Geri Verilmezlik

“*Non Bis In Idem*” ceza hukuk alanındaki önemli bir kuraldır. Bu kural sayesinde geri verme kurumu ile ilgili olarak çeşitli istisnalar ortaya çıkmıştır. Buna göre kişi, geri

²⁸¹ CİN, s. 108.

²⁸² KÖPRÜLÜ, s. 157.

verme talebinde bulunulan ülkede ya da üçüncü bir devlette söz konusu suç ile ilgili olarak bir kovuşturmayla uğramışsa veya soruşturması sonlanmışsa geri verilmesi mümkün olmayacaktır²⁸³. Cezai soruşturmanın sonlanması için kesin hükme ihtiyaç duyulmaktadır. Kesin hüküm ile kanun yollarının tükenmiş olması ifade edilmektedir. Bu kural "*Non Bis In Idem*" yani "soruşturma bir kez olur" olarak adlandırılmaktadır²⁸⁴.

SİDAS Non Bis In Idem ilkesine yer vermiştir. 9. maddeye bakıldığında: "*Talep edilen şahıs hakkında kendisinden iade talep edilen tarafın salâhiyetli makamlarınca iade talebine sebep olan bir veya birkaç fiilden dolayı nihai olarak karar verilmiş ise iadeye cevaz yoktur. Kendisinden iade talep edilen tarafın salâhiyetli makamlarınca aynı fiil veya fiiller hakkında takibat yapılmamasına veya yaptıkları takibata son verilmesine karar verilmiş ise iade talebi ret olunabilir*". hükmünün yer aldığı görülmektedir. Bu maddeden de anlaşılacağı üzere geri vermeyi talep eden devlette aynı fiilden dolayı daha önce bir yargılamanın gerçekleştirilmesi geri vermeye engel teşkil etmektedir.

Kesin hükmün kapsamına SİDAS m. 9/2 uyarınca yetkili mercilerce verilen kovuşturmanın yer olmadığına dair kararlar ve takipsizlik kararları da girmektedir²⁸⁵. Fakat bu kararlar geri vermeye kesin bir engel teşkil etmemekte "*iade talebi ret edilebilecektir*" ifadesinden dolayı bir takdir yetkisinin tanındığı kabul edilmektedir²⁸⁶.

3.5.6. Geri Verme Talep Edilen Devletin Yargı Hakkı Bulunması veya Suçun Onun Ülkesinde İşlenmiş Sayılması Hallerinde Geri Verilmezlik

Geri verme talebinde bulunan devletin söz konusu eylem ile ilgili olarak yargılama yetkisinin bulunması ya da kovuşturmayla başlaması halinde egemenlik hakkının doğal bir sonucu olarak geri verme talebi kabul edilmeyecektir. Bir devlet iki durumda bir olaya ilişkin yargılama hakkına sahip olabilmektedir²⁸⁷. Bunlar suçun talep edilen devlet ülkesinde

²⁸³ ARTUK/ GÖKCEN/ YENİDÜNYA, s. 1121.

²⁸⁴ ARTUK/ GÖKCEN/ YENİDÜNYA, s. 1121.

²⁸⁵ İÇEL/ DONAY, s. 228.

²⁸⁶ ARTUK/ GÖKCEN/ YENİDÜNYA, s. 1122.

²⁸⁷ ARTUK/ GÖKCEN/ YENİDÜNYA, s. 1118.

işlenmiş olması ve suçun talep edilen devlet ülkesinde işlenmemesine rağmen ilgili devletin yargılama yetkisine sahip olması şeklinde iki kategoriye ayrılarak incelenebilir.

3.5.6.1. Suçun Talep Edilen Devlet Ülkesinde İşlenmiş Olması

Cezai Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu'nun 10. maddesinde, “*Yabancı ülkede işlenen bir suç nedeniyle hakkında adli merciler tarafından ceza soruşturması veya kovuşturması başlatılan ya da mahkûmiyet kararı verilen bir yabancı, talep üzerine, soruşturma veya kovuşturmanın sonuçlandırılabilmesi ya da hükmedilen cezanın infazı amacıyla talep eden devlete iade edilebilir.*” hükmünün yer aldığı görülmektedir. Bu hüküm mülkilik ilkesiyle de doğrudan doğruya bağlantılıdır.

Mülkilik ilkesinin uygulanışıyla ilgili olarak devletlerin mevzuatları arasındaki farklılıklar, mesafe suçlarında suçun işlendiği ülkenin belirlenmesiyle ilgili olarak tartışmalar yaşanmasına neden olmaktadır²⁸⁸. Örneğin Almanya'dan Türkiye'ye gönderilen bir paketin bomba yüklü olması ve Türkiye'de patlaması halinde icra hareketi bakımından Almanya'da netice bakımından Türkiye'de işlenen bir suç söz konusu olmaktadır. Suçun failinin Türkiye'ye gelmesi durumunda suçun işlendiği yerin Türkiye olduğuna dayanılarak Almanya'nın olası bir geri verme talebi reddedilebilecektir²⁸⁹. Mülkilik prensibinin tartışmaya konu edildiği durumlarda geri verme talebinde bulunulan ülkenin nihai kararı verme hakkı bulunmaktadır²⁹⁰. Nitekim bu kural, SİDAS 7. maddede de kendisine yer

²⁸⁸ TEZCAN/ ERDEM/ ÖNOK, s. 264.

²⁸⁹ “Almanya Lübeck Eyalet Mahkemesinin 19.2.1998 gün, 772 Js 41007/97-2 b KIs (4/99) sayılı kararı ile hükümlü bulunduğu 4 yıl 6 ay hapis cezasının kalan 614 günlük kısmının infazı ve Almanya'da işlediği 45 ayrı dolandırıcılık suçundan Lüberk Yerel Mahkemesinin 17.3.2005 gün, 100 Gs 297/05 sayılı tutuklama emri nedeniyle geri verilmesi talep edilen Dieter hakkında yapılan yargılaması sonunda: 5237 sayılı TCK'nın 18. maddesi gereğince iadesine ve CMK'nın 100. maddesi gereğince tutuklanmasına dair (Alanya Birinci Ağır Ceza Mahkemesi) nden verilen 4.7.2005 gün ve 2005/269 D. iş Esas, 2005/266 D. iş Karar sayılı ve 20.7.2005 ve 2005/269 D. iş Esas, 2005/266 D. iş Ek Karar sayılı hükümlerin süresi içinde Yargıtay'ca incelenmesi Dieter müdafii tarafından istenilmiş olduğundan dava evrakı C. Başsavcılığının onama isteyen 26.9.2005 tarihli tebliğnamesi ile daireye gönderilmekle, incelenerek gereği görüldü: KARAR : I- Suçluların ladesine Dair Avrupa Sözleşmesi ve 5237 sayılı TCK'nın 18. Maddesi uyarınca, iadesi talep edilen Dieterin Türk Vatandaşı olmadığı, hakkında yabancı ülke mahkemesince verilir kesinleşmiş bir hüküm bulunduğu, mahkumiyete konu suçların Türk Ceza Kanunu uyarınca da suç kabul edildiği, zamanaşımına ve affa uğramadıkları, siyasi ya da askeri suç niteliğinde olmadıkları, Türk Devletine ya da Türk Vatandaşına karşı işlenmedikleri, suç yerleri itibariyle Türkiye'nin yargılama yetkisine giren suçlardan olmadıkları gerekçeleri gösterilerek mahkemece kabul ve takdir kılınmış olduğundan Dieter müdafinin yerinde görülmeyen temyiz itirazlarının reddiyle Alanya Birinci Ağır Ceza Mahkemesinin 4.7.2005 gün, 2005/269 D. iş Esas, 2005/266 D. İş Karar sayılı hükmünün istem gibi (ONANMASINA)...”, ilgili karar için bkz.; TEZCAN/ ERDEM/ ÖNOK, s. 264.

²⁹⁰ ÖZGEN, Suçluların Geri Verilmesi, s. 116.

bulmuştur: "*Kendisinden iade talep edilen taraf, mevzuatına göre kısmen veya tamamen kendi ülkesinde veya ülkesi addolunan bir mahalde işlenmiş sayılan bir suçtan dolayı talep edilen şahsı iade etmekten imtina edebilir*". Madde hükmünde yer alan "*imtina edebilir*" ifadesi, geri verme talebinde bulunulan devletin sahip olduğu takdir yetkisinin açık bir göstergesidir²⁹¹.

3.5.6.2. Suçun Talep Edilen Devletin Ülkesi Dışında İşlenmesine Rağmen Devletin Yargı Hakkının Bulunması

Cezai Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanununun 11. maddesinde, iade talebinin kabul edilmeyeceği haller belirtilmiş, bunlar arasında "*Türkiye devletinin güvenliğine karşı, Türkiye devletinin veya bir Türk vatandaşının ya da Türk kanunlarına göre kurulmuş bir tüzel kişinin zararına işlenmesi*" ifadesi de yer almıştır. Buna göre yurtdışında işlenen bu tür suçlarda Türkiye'nin de yargılama yetkisi bulunmaktadır. Bu yetki uyarınca Türkiye'de bir soruşturmanın ve kovuşturmanın başlatılması durumunda geri verme talebi reddedilecektir²⁹². Kovuşturmanın başladığı anın tespiti de geri verme kurumu bakımından önem taşımaktadır. Bu başlangıç anı, geri verme talebinde bulunulan devletin iç hukukundaki düzenlemeler çerçevesinde belirlenmektedir²⁹³.

Yine Cezai Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanununun 11. maddesinde "*Türkiye'nin yargılama yetkisine giren bir suç olması*" iadenin kabul edilmeyeceği haller arasında düzenlenmiştir. SİDAS'ın 7'nci maddesinin 2'nci fıkrasında da ; "*İade talebine sebep olan suç iade talep eden tarafın ülkesi haricinde ika edilmiş ise, ancak kendisinden iade talep edilen taraf mevzuatının, ülkesi dışında işlenen aynı çeşit bir suçun takibine müsaade etmemesi*²⁹⁴ veya talep mevzuunu teşkil eden suç için iadeye cevaz vermemesi halinde iade ret olunabilir" hükmüne yer verilerek bu hususa vurgu yapılmıştır. Suçun geri verme talebinde bulunulan devletin egemenlik alanları dışında işlenmesi halinde kural olarak geri verme talebinin kabul edilmesi gerekmektedir. Ancak zaman zaman işlenen suç, söz

²⁹¹ İÇEL/ DONAY, s. 227.

²⁹² ÖZGENÇ, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 864.

²⁹³ İÇEL/ DONAY, s. 227.

²⁹⁴ Sözleşmenin m.7, f. 2'de bir çeviri hatası bulunmaktadır. "müsaade etmemesi" değil, "müsaade etmesi" olacaktır. Bkz. CİN, s. 61.

konusu ülke mevzuatına göre kovuşturulmaya elverişli olabilmektedir. Bu durumda geri verme talebi reddedilecektir²⁹⁵.

Özetle Türkiye'nin yargılama yetkisinin bulunduğu bir suç nedeniyle failin yabancı bir ülkeye geri verilmesi mümkün değildir. SİDAS ve ulusal mevzuattaki düzenlemeler arasındaki temel farklılık, SİDAS'da geri verme talebinde bulunulan devletin yargılama yetkisine sahip olması mutlak bir ret sebebi olarak kabul edilmemesi, ilgili kanunda ise mutlak bir geri verme engeli olarak düzenlenmesidir²⁹⁶.

Bu konuda Türkiye'nin yaptığı ikili anlaşmalara, Türkiye-Macaristan "*Ceza İşlerinde Adli yardımlaşma ve Suçluların Geri Verilmesi Antlaşması*" örnek olarak gösterilebilir. Anlaşmanın ilgili maddeleri şu şekildedir: "*iadeyi gerektiren suç her iki devletin de ülkesi dışında işlenmiş ve talep edilen akit tarafın yasaları ülkesi dışında işlenmiş bu tür suçlar için kovuşturma açılmasına müsaade etmiyor ise, iade kabul edilmez (m. 18/d). Talebe neden olan fiil veya fiillerle ilgili olarak talep edilen akit taraf ülkesinde bir ceza davası görülmekte ise iade reddedilebilir (m. 22)*"²⁹⁷.

3.5.7. İşlenen Suçun Ölüm Cezasını Gerektirmesi Halinde Geri Verilmezlik

SİDAS'ın 11. maddesi bu konuyu düzenlemektedir. Buna göre, "*Talep eden tarafın kanununda iade talebine sebep olan fiilin ölüm cezasını müstelzim olmasına mukabil, kendisinden iade talep edilen tarafın mevzuatında ölüm cezasının bulunmaması veya bu memlekette işler cezasının umumiyetle tatbik edilmemesi halinde ancak talep eden taraf ölüm cezasının infaz edilmeyeceğine dair talep edilen tarafa kâfi teminat verdiği takdirde iade yapılabilir*" denilerek geri vermenin mümkün olduğu kabul edilmiştir. Bu düzenleme uyarınca, geri vermeyi talep eden devletin ölüm cezasını gerçekleştirmeyeceği hususunda bir güvence vermesi gerekmektedir. Güvence sonucunda devletin güvencenin yeterliliği hususunda bir takdir yetkisi bulunmaktadır²⁹⁸.

²⁹⁵ CİN, s. 61.

²⁹⁶ TEZCAN/ ERDEM/ ÖNOK, s. 264.

²⁹⁷ ARTUK/ GÖKCEN/ YENİDÜNYA, s. 1121.

²⁹⁸ ÖZGEN, Suçluların Geri Verilmesi, s. 82.

Ancak SİDAS'daki düzenleme dışında, AİHS ek protokolleri²⁹⁹ uyarınca ölüm cezası kaldırılmış bu nedenle geri vermeyi engelleyen bir husus olarak da ölüm cezasının fazla bir önemi kalmamıştır. Türkiye de “*İnsan Haklarını Ve Temel Özgürlükleri Koruma Sözleşmesi'ne Ek Ölüm Cezasının Her Koşulda Kaldırılmasına Dair 13 Nolu Protokol*”ü 6 Ekim 2005 tarihli ve 5409 sayılı kanunla onaylayarak, “ölüm cezasının her durumda kaldırılması” için nihai adımı atmıştır. Protokol metni, 12 Ekim 2005 tarihli ve 25964 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Anayasanın 38. maddesinde, 7 Mayıs 2004 tarihli ve 5170 sayılı kanunla yapılan değişiklikle, herhangi bir istisna öngörülmezsizin “*Ölüm cezası ve genel müsadere cezası verilemez*” hükmüne yer verilmiştir. Böylece çeşitli kanunlarda yer alan ölüm cezaları da 14 Temmuz 2004 tarihli ve 5218 sayılı kanunla ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çevrilmiştir. 5237 sayılı TCK'da da Anayasa doğrultusunda ölüm cezası yer almamıştır.

3.5.8. Kamu Düzeni Çekincesi Nedeniyle Geri Verilmezlik

Yabancı bir devlette yapılan yargılamanın hukuk devletinin temel prensiplerine ve insan haklarına aykırılık teşkil etmesi halinde geri verme talebi reddedilebilir³⁰⁰. Nitekim AİHS'de geri verme ile ilgili olarak açık bir düzenleme bulunmamasına rağmen AİHM; “*geri verme talebinin arkasında bir kimsenin belirli bir dünya görüşüne, dine, milliyete ya da ırka mensup olmasından ötürü yaptırımı maruz kalmasını sağlamak düşüncesi veya talep eden ülkedeki dini, irki ya da siyasi sebeplerle adi suçunun durumunun bozulacağı, hukuki güvenceden yoksun kalacağı konusunda ciddi endişeler*³⁰¹ altında bulunması” AİHS m.3'ün³⁰² ihlaline sebep olur görüşünü savunmaktadır³⁰³.

²⁹⁹ Bu protokoller şunlardır; İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Sözleşmeye Ek Ölüm Cezasının Kaldırılmasına Dair Protokol No. 6 ve İnsan Haklarını Ve Temel Özgürlükleri Koruma Sözleşmesi'ne Ek Ölüm Cezasının Her Koşulda Kaldırılmasına dair 13 nolu Protokolüdür.

³⁰⁰ TEZCAN/ ERDEM/ ÖNOK, s. 270.

³⁰¹ İÇEL/ DONAY, s. 239.

³⁰² AİHS, m. 3: “Hiç kimse işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya işlemlere tabi tutulamaz”. Bkz. <http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/aihs/madde3.htm>, E.T. 02.06.2019 (çevrimiçi).

³⁰³ TEZCAN/ ERDEM/ ÖNOK, s. 271.

AIHS m. 3'te yer alan hüküm, Cezai Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanununda da Adli İşbirliği Talepler şu şekilde kendisine yer bulmuştur:

“İadesi talep edilen kişinin ırkı, etnik kökeni, dini, vatandaşlığı, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasî görüşleri nedeniyle bir soruşturma veya kovuşturmaya maruz bırakılacağına veya cezalandırılacağına ya da işkence veya kötü muameleye maruz kalacağına dair kuvvetli şüphe sebeplerinin bulunması.” durumunda iade talebi kabul edilemez.

SONUÇ

Terör kavramı genellikle siyasal suçlarla bağlantılı bir biçimde ele alınmaktadır. Siyasal bir şiddet eyleminin terör kapsamında ele alınarak yorumlanabilmesi için üç temel unsurun varlığı aranır. Bu unsurlar, ideoloji, örgütlenme ve eylemdir. İdeolojinin, terör eylemlerine meşruluk kazandırmada önemli bir rol üstlendiği söylenebilir. Sıradan bir şiddet eylemi, ideoloji unsurunun eklenmesiyle birlikte terör faaliyeti olarak nitelendirilmeye başlanabilecektir.

Terör örgütlerinin her biri, kendi ideolojileri çerçevesinde bir siyasi düzenin kurulmasını amaçlamaktadır. Terör eylemleri, eylemi gerçekleştiren terör örgütlerinin ideolojilerine göre etnik, dini veya sol ideolojiler şeklinde bir ayrıma tabi tutulabilir. Terör olarak ifade edilen şeyin, “şiddet kullanma” ya da “şiddetle tehdit etme” olduğu anlaşılmaktadır. Şiddet, terörün bir unsuru konumundadır. Terörün bir de psikolojik unsuru bulunmaktadır. “Korkutmak” olarak adlandırılan bu unsur, terör eyleminin yapıldığı kişi veya topluluğa karşı tehdidin ya da zorlamanın kullanıldığını ifade etmektedir. Terör faaliyetlerinin hedefi genellikle masum insanlar olmaktadır. Bunun yanında terörün, mevcut devlet düzenine karşı bir başkaldırı olma özelliği de bulunmaktadır. Terör eylemlerinin psikolojik anlamda başarıya ulaşabilmeleri için toplumda bir korku yaratması, toplumu sindirmesi gerekmektedir Ancak terör örgütlerinin nihai hedeflerinin korku yaymakla sınırlı kaldığı söylenemez. Terör, temel hedefine ulaşmak ve karşıtı olduğu kuvveti belirli değişiklikler yapmaya mecbur bırakmak için korku yaymayı bir araç olarak kullanır.

Terörle mücadele noktasında yasama organı tarafından yapılan çeşitli düzenlemelerden yararlanılması, oldukça kritik bir öneme sahiptir. Bu bağlamda devletlerin güvenlik güçlerini seçerken oldukça özenli davranmaları ve insan hakları alanında eğitim almış, bu konuda belirli bir bilinç düzeyine ulaşmış insanlara öncelik tanınmaları gerekmektedir. Böylece terörün önlenmesine yönelik olarak gerçekleştirilen

faaliyetlerde insan haklarına uygun hareket edilecek, herhangi bir insan hakkı ihlaline sebebiyet verilmeden süreç devam ettirilecektir.

Terör ile ilgili olarak farklı ülkelerdeki mevzuatlar ele alındığında terör suçu şeklinde özel bir suç türünün hemen hemen hiçbir ülkede yer almadığı görülmektedir. Bu bağlamda terör amacıyla işlenen başka suçlar, terör suçu şeklinde adlandırılmıştır. Terörle mücadelede devletlerin hukuk devleti sınırları içerisinde kalmaları büyük önem taşımaktadır. Kuralların, hukukun genel ilkelerine göre düzenlendiği, salt yasalara bağlı kalmanın yeterli görülmediği devletler hukuk devleti olarak adlandırılmaktadır. Devletlerin de hukuk devleti olmanın bilinciyle hareket etmeleri büyük önem ifade etmektedir. Terörle mücadelede, devletlerin hızlı hareket etmeleri, sistemli yasal düzenlemelere sahip olmaları ve teröre karşı kullanabilecek güce kavuşmaları önemli hususlardır. Devletlerin iç hukuklarında, şiddet kullanan kişilerin kaçmalarını önlemek veya daha büyük şiddette bir eylemin önüne geçmek adına güç kullanılmasına izin veren çeşitli düzenlemelere rastlanabilir. Birleşmiş Milletler ise güç kullanımını birçok prosedüre bağlamıştır. Bu durum, teröristlerin Birleşmiş Milletler kapsamında yapılacak bir işlemle yakalanmaları ve cezalandırılmalarını güçleştirmektedir. Devletlerin de bu nedenle kendi iç hukuklarında düzenlemeye gittikleri ve terörle mücadeleyi bu düzenlemeleri esas alarak yürüttükleri görülmektedir.

Türkiye’de de uzun yıllardır terörle yasal birtakım düzenlemelere dayanılarak mücadele edilmiştir. Diğer pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de Terörle Mücadele Yasası’nda, terör suçu adında ayrı bir suç türüne yer verilmemiştir. Ancak diğer yasalarda yer alan özel bazı suçlar terör suçu olarak kabul edilmiş bazılarının da terör amacıyla işlenmesi şartı aranmıştır Terörle Mücadele Kanunu’ndaki terör tanımının, bir suç tanımı olmaktan çok kanunda terör suçu olarak öngörülen eylemleri açıklayıcı niteliğinin bulunduğu söylenebilir.

Terör eylemlerinin siyasi suç kapsamında yer alıp almadıkları, doktrinde tartışmalı bir konu olarak dikkat çekmektedir. Terör eylemlerinin siyasal suç sayılıp sayılmadıkları özellikle suçluların geri verilmesinde büyük önem ifade eder hale gelmektedir. Terör eylemleri ile ilgili olarak siyasi suç nitelendirilmesinin yapılması, ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. İade hukukunda, “siyasi suç” kavramının kapsamının belirlenmesinde standart bir kriterin belirlenememesi önemli bir problem olarak dikkat çekmektedir. Bu

kapsamda sübjektif ve objektif olarak adlandırılan çeşitli teorilere devletler tarafından zaman zaman başvurulmuştur.

Günümüzde teknolojik imkânların gelişmesi, ulaşım araçlarındaki gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. Ulaşım araçlarında yaşanan gelişmeler birçok kişi açısından faydalı sonuçlara sebep olduğu gibi suçluların suç işledikten sonra farklı ülkelere kaçmalarını da kolaylaştırmıştır. Bireylerin suç işleyip başka ülkelere kaçmaları, suç ve suçluyla mücadeleyi ulusal bir olgu olmaktan çıkarıp küresel bir boyuta taşımaktadır. Bu durum devletlerarasında birtakım sözleşmeler yapılmasını ve iade kurumunun oluşturulmasını gerekli kılmıştır. Suçluların iadesi kurumu ile iki veya daha fazla sayıdaki devlet bir araya gelmekte ortak bir noktada buluşmaktadırlar. Bu devletlerin günümüzde suç olgusuyla ve suçluyla mücadele noktasında birbirlerine yardım etmeleri karşılıklılık ilkesi ile kolaylıklar sağlamaları oldukça büyük önem ifade etmektedir.

Devletlerin kendi sınırları içerisinde egemen konumda yer aldıkları söylenebilir. Bu durum, devletlerin kendi sınırları dışında gerçekleşen olaylara herhangi bir müdahalede bulunamayacaklarını ortaya koymaktadır. Devletlerin kendi sınırları dışındaki olaylara ve kişilere direkt olarak müdahale edememeleri, suç ve suçluyla mücadele kapsamında uluslararası işbirliğini gerekli kılmıştır. Bu durumun bir sonucu olarak da suçluların iadesi kurumu ortaya çıkmıştır. Suçluların iadesi kurumu, hem delillerin toplanması noktasında hem de ceza ile caydırıcılık noktasında oldukça faydalıdır. Suçluların iadesi ile birlikte suç işleyerek başka ülkeye kaçan kişilerin cezasız kalmamaları amaçlanmaktadır.

Suçla mücadele kapsamında suçtan zarar gören bireylerin haklarının korunması büyük önem ifade etmektedir. Suç işleyen vatandaşların başka ülkelerde yakalanarak yargılanmaları, suç ve suçluyla mücadelede tarihsel süreç içerisinde önemli gelişmeler yaşanmasına neden olmuştur. Fakat devletlerin yaptıkları yasal düzenlemeler, suç olgusunu sıfırlayamamaktadır. Bu durum devletleri karşılıklı işbirliği yapmaya mecbur bırakmaktadır. Suçluların iadesi kurumunun ortaya çıkmasıyla birlikte suçluların tespiti ve yakalanmaları noktasında önemli başarıların elde edildiği görülmektedir.

Devletler açısından “karşılıklılık ilkesi” suçluların iadesi noktasında önemli bir problem olarak güncelliğini korumaktadır. Farklı ülkelerin birbirleriyle yaptıkları

sözleşmeler ile bu ilkenin terk edilmesi için çaba sarf ettikleri görülse de karşılıklılık ilkesinin halen etkisini sürdürdüğü söylenebilir. Bu ilkenin yol açtığı temel problem, devletlerin farklı olaylara farklı tepkiler vermeleri ve suçluların iadesinde bir standardın sağlanamamasıdır. Vatandaşın geri verilmezliği de suçluların iadesi kurumunun işlerliği önündeki önemli engellerdendir. Günümüzdeki devletlerin bu ilkeyi terk etme yönünde bir eğilim gösterdikleri söylenebilir. Çeşitli istisnai düzenlemelerle kural esnetilse de Türkiye açısından vatandaşın geri verilmezliği ilkesinin halen varlığını sürdürdüğü söylenebilir. Vatandaşın iade edilmezliği ilkesine sıkı sıkıya bağlı başta Avusturya olmak üzere, İsviçre, Hollanda, Almanya gibi Kıta Avrupası ülkelerinde çeşitli değişikliklere gidilmiş ve söz konusu hukuk kuralları devletlerarası işbirliğini açık hale getirilmiştir.

Uygulama bakımından suçluların iadesinin esas noktasını oluşturan uluslararası anlaşmalara devletlerin riayet etmeleri iç hukuk düzenlemelerini de taraf olunan uluslararası sözleşmeler ve örf adet kurallarıyla paralel bir biçimde düzenlemeleri gerekmektedir. Suçluların iadesi kurumunun daha işler hale getirilebilmesi için devletlerarasında işbirliğinin, yardımlaşmanın artırılması büyük önem ifade etmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

ACAR, Ünal, URHAL, Ömer, Devlet Güvenliği İstihbarat ve Terörizm, Adalet Yayınevi, Ankara, 2007.

AKBULUT, İlhan, Terörle Mücadele Kanunu ve Açıklaması, Kazancı Kitap, İstanbul, 1993.

AKGÜN, Birol, 11 Eylül Sonrasında Dünya, ABD ve Türkiye, Tablet Kitabevi, Konya, 2006.

AKSAR, Yusuf, “*Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uygulamalarına Genel Bir Bakış*”, Uluslararası Hukuk ve Politika, S. 3, Y. 1, 2005, s. 230-273.

AKSOY, Zeki, “*Yasama Organını Ortadan Kaldırmaya Teşebbüs Suçuna (Darbeye Teşebbüs Suçuna) Genel Bir Bakış*”, İstanbul Barosu Dergisi, C. 84, S. 4, Y. 2010, Temmuz/Ağustos, s. 47-65.

AKTEL, Mehmet, Küreselleşme ve Türk Kamu Yönetimi, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2003.

ALPKAYA, Faruk/KAVAS, Levent, Terör ya da Mülkün Temeli Üzerine Deneme (II), Birikim, S. 56, Y. 1996, s. 33-44.

ALTUN, Hasan M., Suçluların Geri Verilmesi Hukuku, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2001.

AMK, E. 1991/18, K. 1992/20, T. 31.3.1992, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, <http://www.kazanci.com>, E. T.27.04.2019 (çevrimiçi).

ARIBOĞAN, Deniz Ülke, Nefretten Teröre, 2. Baskı, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2005.

ARSLAN, Aydın, “*Olağanüstü Hal Uygulaması ve Bu Çerçeve Yürütülen Terörle Mücadele Çalışmaları ile Bölgenin Bugünkü Mevcut Durumu*”, Doğu Anadolu’da Güvenlik ve Huzur Sempozyumu, Elazığ 17-19 Aralık, 1998, Çağlayan Yayınları, İzmir, 1999.

ARTUK, M. Emin/ GÖKCEN, Ahmet/ YENİDÜNYA, A. Caner, 5237 Sayılı Yeni TCK'ya Göre Hazırlanmış Ceza Hukuku Genel Hükümler, C. 1, Yeniden Gözden Geçirilmiş 2.Baskı, Ankara, 2006.

ASLAN, M. Yasin, “Uluslararası Ceza Divanı ve Türkiye'ye Etkileri”, AÜHFD, C. 56, S. 4, 2007, s. 55-79.

BAL, İhsan, Terörle Mücadele ve Komplo Teorileri, Ankara, 2006.

BARRETT, Richard, “Preventing The Financing Of Terrorism” Case Western Reserve Journal of International Law, C. 44, S. 719, Y.2012, s. 719-735.

BAYILLIOĞLU, Uğur, “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Türkiye”, AÜHFD, C. 56, S. 1, Y. 2007, s. 229-266.

BAYRAKTAR, Köksal, Siyasal Suç, İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul, 1982.

BAZOĞLU, Duygu, “NATO'nun Misyonu Değişti”, Milliyet, 27 Mart 1999.

BELGENET, AB Büküksel Zirvesi Sonuç Bildirisi, 16-17 Aralık 2004, http://www.belgenet.com/arsiv/ab/brukselzirve_122004.html, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

Birleşmiş Milletler Antlaşması, VII. Bölüm: Barışın Tehditi, Bozulması ve Saldırı Eylemi Durumunda Alınacak Önlemler, Madde 51, <http://www.stradigma.com/turkce/kasim2003/belgeler/bilresmismillet.doc>, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

BLAKESLEY, Christopher L., Terrorism, Drugs, International Law And The Protection Of Human Liberty, New York, 1992.

BM Ankara Enformasyon Merkezi, Birleşmiş Milletler Binyıl Bildirgesi, http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/mill_decl_turkce.pdf, E. T. 02.07.2019 (çevrimiçi).

BM Enformasyon Merkezi (UNIC), Birleşmiş Milletler Antlaşması İlkeleri, Temmuz 2000, Ankara, http://www.trncpresidency.org/tr/belgeler/bm_antlasmasi.pdf, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

BASSIOUNI, Cherif, International Terrorism; Multilateral Conventions (1937-2001), Transnational Publishers, New York, 2001.

BÖLÜĞİRAY, Nevzat, Anarşi ve Terör Nasıl Önlenir?, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1996.

- CAŞIN, Mesut Hakkı, Uluslararası Terörizm, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2008.
- CİN, Mustafa, Suçluların Geri Verilmesi ve Türk Hukuku, İstanbul Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1996.
- ÇAPAR, Erkan, Türkiye’de İç Güvenlik ve Terörle Mücadele, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013.
- ÇİÇEK, İbrahim, 5532 Sayılı Kanunla Değişik Açıklamalı Terörle Mücadele Kanunu, Kazancı Hukuk Yayınevi, İstanbul, 2006.
- ÇİÇEKLİ, Bülent, Yabancılar ve Mülteci Hukuku, 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014.
- DEMİR, Cenker Korhan, Sebeplerinden Mücadele Yöntemlerine Etnik Ayrılkçı Terörizm, Atlas Akademik Basım Yayın, Ankara, 2017.
- DONAY, Süheyl, “Suçluların İadesinde Yeni Gelişmeler”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 50, S. 1-4, Y. 1984, s. 239-274.
- DÖNMEZER, Sulhi/ ERMAN, Sahir, (1985), Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Kısım Cilt 3, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1985.
- DÖNMEZER, Sulhi, “Organize Suçlulukla Mücadele”, 22-29 Eylül 2001 tarihinde İzmir’de düzenlenmiş “Organize Suçlulukla Mücadele Kollokyumu”nda sunulan Sentez Raporu, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 1, Y. 2002, İstanbul.
- ERDEM, M. Ruhan, AB Hukukunun Üye Devletlerin Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukuna Etkileri, Ankara, 2004.
- EREM, Faruk, Türk Ceza Kanunu Şerhi Genel Hükümler Cilt 1, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1993.
- ERGÜL, Ergin, Teori ve Uygulamada Suçluların İadesi ve Hükümlülerin Nakli, Yetkin Yayınları, Ankara, 2003.
- ERGÜN, Cihan, Suçluların İadesi ve İadede Hususilik Kuralı, Selçuk Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2001.
- FREEDMAN, L. A New Type of War, in Ken Booth & Tim Dunne, World in Collision: Terror and the Future of Global Order, Palgrave MacMillen, Basingstoke, 2002.
- GILBERT, G., Aspects Of Extradition Law, Dordrecht, 1991.

GIUDICE, Michael, Terörle Mücadele Yasasını Anlamak, çev. A. Çakal, HFSA, 10. Kitap, İstanbul Barosu Yayınları, 2004.

GÖZE, Ayferi, Siyasal Düşünceler ve Yönetimler, 12. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2009.

GÖZÜBÜYÜK, A. Pulat, Suçluların Geri Verilmesi Hukukunun Birleştirilmesi, TBB Yayınları, Ankara, 1949.

GÜNGÖR, Gülin, “Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi (SİDAS)”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuku Bülteni, C. 19, S. 1-2.

GÜRİZ, Adnan, Hukuk Başlangıcı, 10. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2005.

GÜRSES, Emin, Ayrılıkçı Terörün Anatomisi, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1997.

HAFIZOĞULLARI, Zeki, Örgütlü Suçluluk, (Çevrimiçi) <http://www.zekihafizogullari.com/Makaleler>, E.T. 27.04.2019 (çevrimiçi).

HALATÇI, Ülkü, “Uluslararası Ceza Mahkemesinin Yargı Yetkisini Kullanabilmesinin Önkoşulları”, Uluslararası Hukuk ve Politika, S. 3, Y. 1, 2005, s. 57-76.

HAZIR, Hayati, Siyasal Şiddet ve Terörizm, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.

INTERFAKS, “Rusya Federasyonu Dışişleri Bakan Yardımcısı Y. FEDETOV’un Demeci”, Interfaks Haber Ajansı, 26 Ocak 2004, http://www.turkey.mid.ru/reliz-7_t.html, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

İÇEL, Kayıhan/ DONAY, Süheyl Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul, 1999.

İÇEL, Kayıhan, “Suçluların Geri Verilmesi”, İÜHFİM, C. 30, S. 1-2, Y. 1964, s. 693-721.

JOAS, Marcello de Arago Junior, Lextractions dans la constitution Bresilienne de 1988, Rev. Dr. Pen. Int., 1991.

KALABALIK, Halil, Suçluların İadesi Kavramı ve Siyasi Suçlarda Suçlunun İade Edilmezliği, Prof. Dr. Hayri Domaniç’e 80. Yaş Günü Armağanı, C. 2, İstanbul, 2000.

KALKAN, Adnan, Avrupa Birliği mi? Türk Birliği mi?, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2007.

KANTAR, Baha, Siyasal Suçlar, Hukuk İlmini Yayma Kurumu, Ankara, 1936.

KAYA, Abdülkadir, Adalete Erişim için Sürekli Mesleki Gelişim: İnsan Hakları, Boğaziçi Üniversitesi Avrupa Çalışmaları Merkezi Proje Yayını, 2006, İstanbul.

KAYAR, Mustafa, Türk- Amerikan İlişkilerinde IRAK, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2003.

KEDİKLİ, Umut, Uluslararası Terörizm ve Devlet Sorumluluğu, Hazar Matbaacılık, Ankara, 2013.

KEIJER, N., The European Arrest Warrant Framework Decision Between Past and Future, Constitutional Challenges To The European Arrest Warrant, Nijmegen, 2006.

KESKİN, Bünyamin, İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT): Tarihi, Yapısı ve Geleceği, SETA Perspektif, S. 125, Y. 2016, s. 1-4.

KOCA, Mahmut/ ÜZÜLMEZ, İlhan, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 8. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Eylül-2015.

KÖMÜRCÜ, Mehmet/ ÇALIŞKAN, Yusuf, “Suçluları İadesinin Uluslararası Hukukta Düzenlenişi ve Siyasi Suç İstisnasının Terörizmle Mücadelede Rolü”, Ankara Barosu Dergisi, C. LVI, S.1, Y. 1999, s. 75-94.

KÖPRÜLÜ, Timuçin, Suçluların Geri Verilmesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2001.

KUNDAKÇI, Hasan, Güneydoğu’da Unutulmayanlar, 4. Baskı, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2004.

LİVOS, Nicholas, “Anayasayı İhlal, Eski Bir Suçun Demokratik Olarak Şekillendirilmesine Yönelik Düşünceler”, Uluslararası Suç ve Ceza Film Festivali, İstanbul Üniversitesi, 23-30 Eylül 2011.

MAHMUTOĞLU, Fatih S., Suçluların Geri Verilmesi, Ceza Hukuku Günleri, İstanbul, 1998.

MERAY, Seha L., Devletler Hukukuna Giriş, C. 1, Ankara, 1959.

METİN, Yüksel, “Terörle Mücadele ve İnsan Hakları”, Hukuki Perspektifler Dergisi, S. 5, Y. 2005, s. 118-132.

MİLLİYET, “ AB Nihayet Terörü Gördü”, Milliyet, 7 Aralık 2001.

NATO, Foreign Ministers Meetings, 6-7 December 2001, <http://www.nato.int/docu/pr/2001/p01-150e.htm>, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

NATO, The Alliance's Strategic Concept, Approved by the Heads Of State And Government Participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington D.C. on 23rd and 23th April 1999, <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-065e.htm>, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

ORTIZ, Laure, "*Demokratik Bir Rejimde Terörizme Karşı Zorunlu Önlemler, İnsan Hakları ve Güvenlik*", Uluslararası İnsan Hakları ve Güvenlik Toplantısı, 7-8 Aralık 2001, Ankara, 2002.

OSCE, Budapest Document, 1994, Toward A Genuine Partnership in A New Area, http://www.osce.org/documents/mcs/1994/12/4048_en.pdf, E.T. 27.04.2019.

OSCE, Charter of Paris For A New Europa, Paris 1990, http://www.osce.org/documents/mcs/1990/11/4045_en.pdf#search='charter%20of%20paris%201990%20osce, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

OSCE, Commitments and International Legal Instruments Relating To Terrorism, Other References to Terrorism in OSCE documents, Madrid Follow-up Meeting, Final Document, 1983, http://www.un.org/docs/sc/committees/1373/osce_reference_guide.pdf#search='osce%201983%20madrid%20terrorism', E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

OSCE, Concluding Document of the Third Follow-up Meeting, Vienna 1986-89, http://www.osce.org/documents/mcs/1986/11/4224_en.pdf, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

OSCE, Conference on Security and Co-Operation in Europa Final Act, Helsinki 1975, http://www.osce.org/documents/mcs/1975/08/4044_en.pdf, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

OSCE, Document of the Conference on CSBMs and Disarmament in Europe, Stockholm 1984-86, http://www.osce.org/documents/html/pdftohtml/4261_en.pdf.html, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

OSCE, Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE, 1990,

http://www.osce.org/publications/odihr/2005/09/16238_447en.pdf#search='copenhagen%201990%20osce%20human', E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

OSCE, Helsinki Summit Declaration, 1992, http://www.osce.org/documents/mcs/1992/07/4046_en.pdf, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

OSCE, Istanbul Document, 1999, http://www.osce.org/documents/mcs/1999/11/4050_en.pdf, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

OSCE, Lisbon Summit, 1996, 3 December 1996, http://www.osce.org/documents/mcs/1996/12/4049/_en.pdf, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

OSCE, Ninth Ministerial Council Concludes with Declaration and Action Plan Against Terrorism, http://www.osce.org/mc/item_1_6448.html, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

ÖNDER, Ayhan, Ceza Hukuku Genel Hükümler Cilt 1, Beta Yayınları, İstanbul, 1991.

ÖNDER, Orhan, Birleşmiş Milletler Ruanda İçin Uluslararası Ceza Mahkemesi, Bilge Yayınevi, Ankara, 2006.

ÖZBEK, V. Özer/ KANBUR, M. Nihat/ DOĞAN, Koray/ BACAĞSIZ, Pınar/ TEPE, İlker, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, (6. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara Eylül-2015.

ÖZDAĞ, Ümit, “*Düşük Yoğunluklu Çatışma ve Terörizm: 21. Yüzyılın Savaşı*”, Dünyada ve Türkiye’de Terör Konferansı, 20-24 Mayıs 2002, TCMB Banknot Matbaası, Ankara, 2002.

ÖZGEN, Eralp, Suçluların Geri Verilmesi, Ajans-Türk Matbaası, Ankara, 1962.

ÖZGENÇ, İzzet, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 5. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2010.

ÖZGENÇ, İzzet, “*Anayasayı İhlal Suçu, Yasama Organına Karşı Suç, Hükümete Karşı Suç ve Suç İçin Anlaşma Üzerine Değerlendirmeler*”, Uluslararası Suç ve Ceza Film Festivali, İstanbul Üniversitesi, 23-30 Eylül 2011.

ÖZGENÇ, İzzet, Suç Örgütleri, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2010.

PAZARCI, Hüseyin, “*Uluslararası Hukuk ve Türk Hukukuna Göre Andlaşma Kavramı*”, MHB, Sayı:1-2, Y. 1990, s. 151-163.

REBMANN, Kurt, Hukuk Devletinde Terörle Mücadele: Federal Almanya’daki Yasal Durum ve Tecrübeler, çev. F. Yenisey, Hukuk Devletinde Terör ve Örgütlü Suça Mücadele, Umut Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996.

SERGAKIS, Emmanuel, “*Yunanistan’da Terörizme Karşı Mücadele ve İnsan Hakları*”, İnsan Hakları ve Güvenlik, Uluslararası İnsan Hakları ve Güvenlik Toplantısı, 7-8 Aralık 2001, Ankara.

SOYASLAN, Doğan, Teşebbüs Suçu, Kazancı Hukuk Yayınları, Ankara, 1994.

STEFANOVSKA, Vesna, “*The Concept of Political and Terrorist Offences in Extradition Matters: A Legal Perspective*”, European Scientific Journal, C. 11, S. 34, Y. 2015, s. 69-86.

ŞEHİRLİ, Atila, Türkiye’de Bölücü Terör Hareketleri ve Devletin Aldığı Tedbirler, Burak Yayınları, İstanbul, 2000.

ŞEN, Ersan, Suç Örgütü, Yargın Hukuk Yayınları, İstanbul, 2013.

ŞENOCAK, Hasan Emre, Avrupa Terör Örgütleri ve Ülke Uygulamaları, Platin Yayınları, Ankara, 2006.

ŞİMŞEK, Murat, Terörizm: Kavramsal Bir Çalışma, Akademik Bakış Dergisi, S. 54, Y. 2016, s. 319-335..

T.C. Adalet Bakanlığı, Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Avrupa Birliği Konseyi Basın Bildirisi, Brüksel, 13 Temmuz 2005, <http://www.abgm.adalet.gov.tr/JHA-13%20july%202005.pdf>, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

TACAR, Pulat, Terör ve Demokrasi, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1999.

TANER, Tahir, Ceza Hukuku Umumi Kısım 3. Basım, DÜHF Yayını, İstanbul, 1953.

TANER, Tahir, Tethişçilik ve 16 İkciteşrin 1937 Cenevre Mukavelenameleri, Profesör Cemil Bilsel’e Armağan, Kenan Basımevi, İstanbul, 1939.

TAŞTAN, Mehmet, Açıklamalı İçtihatlı Terörle Mücadele Kanunu, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009.

TEZCAN, Durmuş/ ERDEM, Mustafa Ruhan/ ÖNOK, R.Murat; Uluslararası Ceza Hukuku, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2009.

TDK, Güncel Türkçe Sözlük, <http://sozluk.gov.tr/>, E. T. 02.07.2019 (çevrimiçi).

TOENSING, Victoria, The Legal Case for Using Force, Fighting Back, Winning the War Against Terrorism, edit. by Neil Livingstone&Terrell, E. Arnold, Lexington Books, Lexington-Massachusetts-Toronto, 1986.

TURHAN, Faruk, “*Alman Suçluların İadesi Hukukununun Esasları*”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 11, S. 3-4, Y. 2003, s. 1-30.

UN, Human Rights and Terrorism, A/RES/48/122, 85th Plenary Meeting, 20 December 1993, <http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r122.htm>, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

UN, Organization of the Islamic Conference, Annex to Resulation No: 59/26-P, Convention of the Organisation of the Islamic Conference on Combating International Terrorism, <http://www.oic-un.org/26icfm/c.html>, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

UN, Security Council Condemns, ‘in Strongest Terms’, Terrorist Attacks on United States, Resulation 1368, (2001), <http://www.un.org/News/Press/docs/2001/SC7143.doc.htm>, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

UN, Selected United Nations Activities to Address Terrorism, September 2001, <http://www.un.org/News/dh/infocus/overview.htm>, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

UN, United Nations Security Council, Counter Terrorism Committee, <http://www.un.org/sc/ctc/>, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

UN, United Nations Security Council, Resulation 1373, Adopted by Security Council At Its 4385th Meeting on 28 September 2001, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/557/43/PDF/N0155743.pdf?OpenElement>, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

UN, United Nations WEB Page, Conventions on Terrorism, <http://untreaty.un.org/English/Terrorism.asp>, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

UN, Vienna Declaration and Programme of Action, 12 July 1993, [http://193.194.138.190/huridocda/huridoca.nsf/\(Symbol\)/A.CONF.157.23.En?OpenDocument](http://193.194.138.190/huridocda/huridoca.nsf/(Symbol)/A.CONF.157.23.En?OpenDocument), E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

UTSAM, “Kaçakçılık-Terör Sarmalı -Organize Suç Terör İlişkisi, UTSAM Raporlar Serisi-7”, Polis Akademisi Uluslararası Terörizm ve Sınırşan Suçlar Araştırma Merkezi (UTSAM) Yayınları, Mart-2013.

ÜNAL, Şeref, Milletlerarası Hukuk Açısından Güneydoğu Sorunu ve Terörle Mücadele, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 1997.

ÜNDÜCÜ ARIKOĞLU Cemile, “Uluslararası Sistem ve Terörizm Arasındaki İlişki”, Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi, C. 2, S. 1, Y. 2011, s. 1-20.

YAYLA, Atilla, Terörizm: Kavramsal Bir Çerçeve, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C. 155, S. 1-4, Y. 1980, s. 335-385.

YENİDÜNYA, Caner/ DEĞİRMENCİ, Olgun, “Mukayeseli Hukuk ve Türk Hukukunda Terörün Finansmanı Suçu”, Sulhi Dönmezer Armağanı, C. 2, Ankara, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi- Türk Ceza Hukuku Derneği Yayınları, 2008.

YENİDÜNYA, Caner/ İÇER, Zafer, Suç İşlemek Amacıyla Örgüt Kurma Suçu, Marmara Üniversitesi, <http://dosya.marmara.edu.tr>, E.T. 27.04.2019 (Çevrimiçi).

ZAFER, Hamide, Ceza Hukukunda Terörizm, İstanbul, 1999.